

№ 427

ბიუჯეტი

59
100

ცისკარი

1865

მ ა ი ს ი.

წელიწადი მეუზღე.

წოდება თსსულებათა:

- I — ძოწილი. (რომანი). . . . ლავრ. არდასიანისა
- II — 1. როგორც გეძი... (ლექსი.) ანტ. ფურცელაძისა
- 2. გლეხის აღსარება (ლექსი.) თ. აკ. წერეთელისა.
- 3. მოძაგუდავი ემაწული (ლექსი.) თ. აკ. წერეთელისა.
- III — წანხევსკის ლეკტები. (ნათ.) თ. ვას. ძანაბელისა.
- VI — სხუა და სხუა ანბავი.

თბილისის უნივერსიტეტი

ცფილისს.

კერესელიძის ტიპოგრაფიაში.

ცისკარი

ქართული

სალიტერატურო ჟურნალი.

გამოიცემა ივ. კერესელიძისაგან.

მასი.

წელიწადი მეხუთე.

ათუ შეიყვარო სმენად. — მიითვალე, და
უკოთუ მიუპერა ეური შენი, — ბრძენ იქმნე. »
(წიგ. ისლ. ზირ. თავი 6. მუს. 34.)

ცვილისს.

კერესელიძის ტიპოგრაფიაში.

ნაწილი 5 .

თავი I .

გამოსაღმება.

ალექსანდრას ეძინა თავისს საწოლში.

გვერდით უსდნენ და იღვიძებდნენ იმისი გამდელი, ხანში შესული დედაკაცი, და მარიკო. წესათ ჭქონდათ დადებული: ყოველდამე მანდისუივალამდან, გამდელი და მარიკო იღვიძებდნენ მანამ ისი ღრმა ძილში შვიდოდა; მერმე გამდელი გავიდოდა თავისს საწოლში დასაძინებლად; მარიკო კი იქვე მიეგდებოდა, როგორც მოსუდებოდა, თუმცა ქალბატონისაგან ბძანება ჭქონდა, ულოგონოთ არ დაწოლილიყო.

ღამის თევაში, მანამ ალექსანდრას დაძინებდა, გამდელი ათაში ერთხელ იტყოდა რომელიმე ზღაპარსა, ან ძუჭლ ღრთს ამბავსა; უფრო ხშირათ მარიკო მოუღალავათ ღრთს ატარებინებდა საუვარელს ქალბატონსა, ხან ხუმრობითა, ხან წიგნის კითხვითა.

აქ საჭიროთ ვსტანით ვატნობოთ შეითხველსა რომ

ალექსანდრამ გაზარდა, გაასწავლა და გონებაში ჩაატარა
 მარტო. ალექსანდრას ერთი მხრით ეთაჳილებოდა ტუ-
 დი, გაუსდელი, ან გარეგანილი მოსამსახურე არა ჰყო-
 ლდა, მეორეს მხრით მარტო, თუმცა მოსამსახურე
 იყო, მაგრამ ებრალებოდა: უსწავლელი არ დაჩენილიყო.
 ამიტომაც ასწავლა წიგნა და წერა, თავისეულათ გად-
 მოღება ქალღმრთე აზრისა; ასწავლა ზრდილობა, და რე-
 გორც იტყუან, სიტყუაზმასუხა, გავლასგამოვლა, ადგომ-
 დაჳდომა, საქმე: კერვა, ქსოვა, გამოჭრა, უთო .. ნამუ-
 ტნაუთ ალექსანდრა ცდილობდა ჩაეკანკებინა, რომ ქალი
 არ არას დაბადებულა, როგორც საშუალობა, დასაკმა-
 ყოფელად ვაჟის გულის თქმასა და რომ ქალი და ვაჟი
 დიხსებით და ზატოვით თანასწორ არიან, და მაშასადამე
 ქალმა არ უნდა დაიმტროს თავისი თავი იქამდინ, რომ
 ვაჟს საშუალობით მაინდეს ისი, როგორც მაინით
 თათრებსა. ალექსანდრა მასწუდა თავისს სწადელს: მა-
 რტოს გაეხსნა გონება და ცხადათ შეიკნო იმან თავისა
 დაჩიება და ზატოვა, რომლებსც უფთხილდებოდა სრუ-
 ლის ენერგიით, როც რათც ნაჭებსა, დუთ სავან მან-
 იჭებულებსა. ესრეთს თავისს თავს გამოცნობას მარტო
 თვთ საქმით ამტკიცებდა, ამიტომაც უუჭარდა ისი ალექ-
 სანდრას; ამიტომაც მარტოსც გავიყებით უუჭარდა ქა-
 ლბატონი, იქამდინ რომ ვუჭარს არ იწერდა რასტომ-
 ზე, მანამ თუთან ალექსანდრა არ გათხოვდებოდა; ალექს-
 სანდრამ ნახა რა მარტო იმ წერტილზე მდგომარე,
 რომ თავისს თავს, ქმარსა და შვილებს ჭარვა მოუვლიდა
 და უზატრონებდა, მისცა სება ქმარი შეერთო, რადგანც

იშინო საგუთრება იყო და არც დედამა დაუშლიდა, მხოლოდ იმ პირობით, რომ ან მოეცადნა მანამ ის გასთხოვდებოდა. — ასე ექსელებოდა. მასთან მოშორება! — ან წავედნიმე ხანს დარჩენილიყო იმასთან, ქრმის ხელშია, მანამ შეჩქვტოდა და მოითმინდა უიშინობას. მარკომ პირჩქტლა პირობა ირჩია, ეს იყო მიზნა, რომ ისი ჯერ არა თხოვდებოდა.

იმ ღამესაც, როგორც კულაგ, გამდეღი წაკიდა დასაძინებლად. მარკომ კარება ჩაკეტა და დაიწყო ახლად გამოჭრილ მოვის კაბის გერვა. გერვაში ისი ფიქრობდა და ხშირათ აზიარხრავდა ხოლმე. ფიქრში და ხელსაქმეში ისე იყო გართუღი, რომ გათენება ვერ გაიგო. ხანა რა, რომ ქალქს მოჭყენოდა დიღის ნათეღი, უცეხ წამოხატა. თავი გაიწოწრა, სანთეღი გააქრო და დაპირა წასვლა. ხაურობასე აღექსანდრამ გაიღვიძა.

— სად მიხჭალ, მარკომ? — ჭკითხა აღექსანდრამ, და თჭალეხე ხეღი გაღისო.

— გათენდა. ქალბატონო! დროა ჩემი ადგომისა; თქვტს გი მოიხვეწეთ.

— მაინც აქედამ რათ მიხდინარ? მარტო ვრჩები.

— მიხაკო ხახოდში მიბძანდეხა და როსტომიც მიჭყუეს თან, — თჭჭა მოახდეხ ნადეღიანად.

აღექსანდრას ეღდა ეცა, გულმა ცემა დაუწყო, ფერმა გადაჭკრა; მიგრამ ქალი მაშასვე დაგუღისხმდა და რომ არ შეეტეობინებინა მარკოსთჳს გუღის მოძრამობა, გასმხსევდა და გადაბრუნდა შეორე გვერდზე.

— ეგრე გაუფრხიღეღბეღი როგორა ხარ, მარკომ, რომ

გულის ძილში ვიყავ და ხმაურობით გამაღვიძე. — უთხრა ალექსანდრამ დახალის და ნახის ხმით, თუქოს ეშინოდა. ხმის კანკალი არ გამოუღაზრებოდა.

— მამიტყევო ქალბატონოვან, თქვენს სახელს კენაცუალე — მოახსენია მარიკომ შეწუხებულის სახით: ეს რა დემერთი გამიწერა! ოჰ, გონება როგორ დაეჭრა!

— ნუ სწუხარ, მარიკო! გადმოხსნას ალექსანდრამ ბირიქით მწოლარემ: ისევე საჩქაროთ დაიქმინებს. მე აღარ გემღერია.

— კენაცუალეს მარიკო, რომ ეგეთი შაქარზე უტკებუსი ბძანდებით! — ოჰ! ...

— რასე ამოიხსნე, მარიკო? ჭკითსა ქალბატონმა.

— მიხაკო რომ მიდის საომრათ.

— რაქნათ! სეტა უნდა წავიდეს მიხაკო! შენ რათა ხსრავ? — ჭკითსა ალექსანდრამ. რომელიც ამ უმათ გადმოხსრუნდა ისევე და რომელსაც აღარ ეტყობოდა ცვლილებას ხსეში და აღარც გუელი უცემდა.

— იმაზე მოგახსენე, რომ როსტომსაც თან წაიყვანს, მოახსენა მარიკომ,

— მაგასე რათა სწუხარ, მარიკო! მაგისტვს რათა ხსრავ! რატო არ ძეი, უღუთოთ არა იქნება რა. თუ როსტომი შენი ბედია, უთუოთ დაგიბრუნდება მშვიდობით, და თუ არ არის შენი ბედი, რაღა გაწუობა! ღუთის განგებას უნდა დამოწილდე.

— მართალი ბძანება გახლავს, თქვენნი ჭირიმე, მაგრამ გუელი რომ ვერ ითმენს!

ეს სიტყუა იელივით მოხუდა ალექსანდრას გულსა,

რომელიც აუჩქროლდა და რომელმაც აგრძნობინა, თუ რა ძნელი იყო მასთვის მიხატვის გაშორება შორს ქუჩა-ყანაში, სადაც ყოველ წამს იქნებოდა განსაცდელი. ამიტომაც შეებრალა საწუალი უმაწვლი გოგო.

— შეეურება, მარკო, შეეურება, უთხრა ხმის კანკალით ალექსანდრამ: წადა და გამოესალმე როსტომისა, გზა დაუღოცე და ეკედრე ღმერთსა მშველობათ მოგკუთროს.

მარკო სინაჩულით აფთრობილი წავიდა როსტომის სანახავთ.

მანამდინ ძალის ძალათ შემავრებელი გული, ალექსანდრამ კელარ შეიმავრა და გადმოყარა მისჯლი მარგალიტივით ცრემლები. ქალი სტირს უნუგეშოთ; აწმუნდს წმინდა ბატისტის ხელცახოცით ცრემლებსა; კროს რიგს ცრემლებს მოაწმუნდს, მეორე რიგი მაშინვე გადმოსცვვა მშუტინერ თვალებისაგან დახატულ ლაყუბსე, და მესამე რიგი, ბრილიანტებრ, აურია გჟელ წამწამებზე და აზიარებენ დასცვკდნენ... რომ დაგენახათ მასის ალექსანდრა, თქუტნც უნებლიეთ, უგრძნობლად, უარაოდ გადმოგცვვდებოდათ ცრემლები! თქუტნ სახავლით ანგელოზებრივ სახესა, მასთანვე გულ მტკივნეულსა, რომელიც გეჩუტნებოდათ მგზავსად განშორებულ ბრწყინვალე კარსკუღავისა!

ქალი წევს მარჯუტნა მხარზე; ქალი ერთმანერთში დაჭკეტს ორისავე ხელების თითებსა. თვთქოს მუნჯათ ლოცულობს, თვთქოს გონებით და გულით ღმერთთან აჩის, თვთქოს რადსაც ეკედრება!... აჭა, კენესა გული-

სა მას დაუდგება, ცრემლი შეუმსუბუქებს მწუხარებას, დაუმძღვებს გულსა, ჭბადავს მასში სასოებას... მეტე ძირს დაიხედავს, ყოველივე ციური დაავაწყდება, თქრობს, გულზე ღრუბელივით საღველი გადაეფარება წუსს, იტანჯება, იქენჯება, ილალება, მოსწყდება, თავს ბალიშზე გადაგდებს როგორათაც გულში ტუჯთ დაჭრილი ტრეკი. ამ მდგომარეობაში არის რაკენიმე ხანი, თვთქოს სული არ უდგას, არასა თქრობს, არასა გრძნობს... მსწრაფად გამოთხილდება, მარჯუჭუნა იდაყვზე დაეკრძობება, თქრობს, სჯის, იტუჯს:

« ნეტავი შენ მარცო, და კიდევ ვიტუჯ: ნეტავი შენ! შენ ხარ ბედნიერი, სრული ბედნიერი; ამიტომ რომ გამოესალმები შენს დანიშნულსა, ერთ სიტუქას ვიტუჯ იმას, რომელიც მას დაასოვდება, გულში დაიხერგავს და გინა მოკლან კიდევ ომში, სიტუქას თან წაიღებს საიქიოს; ის ვიტუჯ: შენ სიტუქას, რომელიც შენ დაგარჩება საუკუნოდ სახეგემოდ. მეღა?! ვინ ვიტუჯს ამ მანუგაშობელს; მაცოცხლებელს ერთ სიტუქას! ვის ვიტუჯი მე ჩემ სიტუქას, რომ დარჩეს იმას საუკუნოდ, ჩემ სახსოვრათ! ოჰ, მარცო! ას წილ ჩემზე ბედნიერი ხარ!

« მე ხომ არ ვდრტუნავ?!— ვითქროთ:

მარცოს დაკნატრი იმ ბედნიერებას, რომ გამოესალმება თავისს დანიშნულსა. მე ვწუხარ, ასეთი ბედნიერი რომ არა ვარ. ნუ თუ ეს დრტუნავა?— არა მეონია, არა დრტუნავა არ არის. დრტუნავა მძავს, სათავილოა, ამიტომ რომ ამდებლებ კაცს თავისს თუაღწინ. ეს არის მხოლოდ ჩემი განუსჯელი მწუხარება, მეტი არა არისრა!

ხუ თუ საფუძვლიანია ჩემი მწუხარება?—აჲ მგონია.. დიად, საფუძვლიანი არ არის... მე შეკვდი ჩემი სურვილია, ანაკან გაიგოს, თუთქმის თვით მახაკამაც რომ ისი მიუჭრის, თუმიცა მსტატურათ მათვანია სჭელი მიწბადე და ჩემჭნებო ყველას სხუა გუარ, ასე რომ გეგანონ შამამჩინეს ამ შირბადის ქუჭმ ჩემ გულის აზრსა, მაგრამ მახაკო გი მიმიხუდა ამ აზრს, სწორეთ ისე რეგორც მე მივსუდი იმისს აზრს. რბივეს გუდი ერთის აზრით, ერთის გრძნობით მოძრადბს. ეს ის დიდი სიტუება, რომელსაც კნატრობდი, რომელთაც მე მახაკასა გან გავიგონე და მახაკამ ჩემგან გააგონა. მე იმას მოკტაცე გუდი, იმას მე შამტაცა. ანუ სწორეთ, ჩუჭნი გუდი ერთმანეთს გადაუბნს. სუ თუ ენათ გამთქმულია სიტუება ამასე კიდე უძლავრესი იქნება?—აჲ მგონია ა... და ესრეთ. მე უთხარ მახაკოს სიტუება, რომელსაც ისი ნატრობდა, იმან მე შითხრა სიტუება, რომელსაც მე კნატრობდი და ეს სიტუება, გულის გამაღოცხლებული, სულის განმანათლებელი გრძნობათ დამატებელი დაგვრება ჩუჭნი საყურად და შით ვიცოცხლებთ. ამის შუძვედ რაღა საჭირთა შირადი გამოსაღმება, ამიტომ რომ ჩუჭნი ესღა ერთმანეთთანა ვართ გუდიით და, სატა უნდა წავიდე! მახაკო, მაინც კიდე განუშორებელიც ყოველ წამს ერთათ ვიქნებით.....

«მაგრამ ეს სჯა ცივის გონებისა სრულიად არ ეკარება, სრულიად აგწალავს გულისა. გუდი არ ემოჩნდება გონებას და თხილავს თავისას. საცოდავი გუდი იქვენება, იტანჯება, რომ ხლარციელათ არ აგვას მას

მისაკოს გული! . . . არა. უნდა დავემოწილნოთ გარე.
მეუბნის. ამ შემთხვევაში გულს არ უნდა ავეუკუო, გონ-
ების რბევასე უნდა დავდგეთ. საკმაოა თუ ჩემი გულის
 აწრია მისაკოსთან არის. ჯა იმისა ჩემთან! ძლიერ საკ-
 მაოა! თქმე! არა . . . რავექნა გული ასე რათ მიცემს! . . .
 რას გავუღუღებოფარ! ასე რომ მივეუვე ფიქრებს, იქნ-
 ება დამკმართოს რამ. . . »

ეს რომ თქმეს. სანქაროთ წამოხტა ჩუნი ალექსანდრა,
 ტანს ხაიგო და დადგა საიდუმლო ღორჭესე. . . . ღორ-
 ჭეში ქალი გამაყრდა. ნუგეშით აივსო, ალექსანდრა
 გული დაემსგდდა. გონება გაუთათლდა, მწყეხარებას
 ადრე გრძნობდა, გრძნობდა მხოლოდ გამოუთქველ სი-
 ტუბობას. . . .

ღორჭის მიმდევ ალექსანდრა დამსჯებულას სხათ
 და გულს დაუდ ფანჯარაში, რომ დაესახა, მისი დამ
 მისი. მისაკოს. როდესაც ის გაიკვლიდა კალონის ქუჩა-
 ში, რომელსაც პირდაპირ სხანდა ფანჯარადამ, ალექსანდრა
 გზას უღორცავდა მისაკოს და ფიქრში ესაღმებოდა.

თავი 2.

წასვლა.

მაშინ, როდესაც მარცხ სანთელზე იგერავდა კაბას
 და ფიქრობდა ხან თავისი რასტამზე, ხან ალექსანდრ-
 აზე და მისაკოსე, რასტამი წავიდა ფორტის ცხენებს
 მოსაუჭანად, ის იყო კიდევ მრავალწარა.

მინაკო იყო სკოტუკით, დივანზე გადასვენებული, ღრმა ფიქრში წასული, მოშლილი, უჩველთ. — თავის თავს არა გვიანდა! წინ ედგა სტაქნით ჩაი და სამოკარი, რომელიც დუღდა და მეტის სიცხარით გარეთ სცემდა ცხელს ღრთქლსა. მინაკომ შეუწარმებული კაცი მიამზგავსა ადუღებულ სამოკარსა. მზგავსად სამოკარისა. — ფიქრ-ობდა ისი. — გაცს უკეთიან სიუწარმულის ცეცხლი, რომელიც ალელებს გრძნობებს, გრძნობები გი მანამ არ დამშვდებინან, გუფს აუოხერკერებენ.

მართლადც მინაკო ხშირად დაჯდებოდა ოხრავდა. გაივლიდა ოხრავდა; მხოლოდ ოხრავა მასი იყო წყნარა, სანა, სუბუი და არ მიემზგავსებოდა დედაცც ის მამე და მოუიმქილ ოხრავა.

დასაჯერებელია მინაკოს ჭქანდა მისკნი ოხრავის და ეს მისკნი მათ უფრო ახერხებდა იმას, რადენიც შორს იყო მისგან. ჩემს ვნახეთ, რომ ალექსანდრს გულით ძლიერ ახლო იყო იმასთან; მაგრამ მინაკოს ეს სრულიად არ სჯერებდა და თუ რომ ეჭვს არა ჭქანებოდა ისი, ოხრავის მაგიერ, სახარულით გადარეოდა.

სულ ნახევარ საათი აღარ წმებოდა და ამ ტკბულის და მათთანვე მწარის ნახევარ საათს უკან მინაკო უნდა გამოცდილებოდა ქალქსა, საიესივებსა, მუკობრებისა და ნ. მ. ტნკათ ალექსანდრას. უკანასკნელასათვის სურდა მის ჩაბარებისა თავისი გული, მაგრამ ასეთი მისის ფიქრით, შორს, ძლიერ შორს იყო მისგან.

როსტომი დაბრუნდა ცხენებით და კალენის შარშია

ვე შესწება მარკოს, რომელიც იმასთან მიდიხდა.

— მარკოჯან, შენა ხარ! უთხრა როსტომმა დადონ-
ებით: შატრეე რომ ეხლა, ემ საათს მახლდში მიუღივ-
ა?

— გიცი, როსტომჯან! შენ კი გენატყალეს მარკო,
ნუ სწუხარ! იმედი მაქვს მშვიდობით დაბრუნდეთ ორ-
თვეზე.

— როგორი გულგრილი ყოფილხარ, მარკო! შენმა
სიტყვებში მიკვრს!

— განა მე კი არა ვწუხარ! განა გული არ შერღუჭვა!
მაგრამ, აბა რასა ვიქთ! რა შაკვიძლიან! ნუ თუ მიხაგ-
ელს თავს დაანებებ?

— ღმერთმა დამახსნას უგუნურობისაგან, რომ მე მი-
ხაგელს ერთ საათს არ მოკშაოდეს! მაგრამ მე ვწუხარ,
შენ რომ ვშორდები.

— არაფერია, როსტომჯან! გონება დაიყოლე და—
ღმერთიც შეგაწივს. ორი თვე, როგორც ერთი დღე,
მალე გაიბრუნს. მალე ვნახავთ კიდევ ერთმანეთს, ნუ სწ-
უხარ, როსტომჯან!

— მე გულში ვითქვამს, მშვიდობით დაბრუნდებით. —
უთხრა გულს სიშავრით როსტომმა; როსტომსაც,
თუთქოს, ნებეში უცებ საიღღამაც მიუცა.

— ღმერთით. იმედი მაქვს მშვიდობით მიხვიდეთ; მაგ-
რამ გაუფოთხილდი ბატონისა.

— რა თქმა მინდა! თუთან ჩემი ბატონმა ვაჩუგა იცის,
როგორც მე იმისი მამლედი ვარ. მაგრამ ომში შეუ-
ბოვანია, უშიშარია, წარბაზნის ტყეობა თოჯლის გუნდს

ათ შიანინი, თოფის ტყვია—კენჭებათ. თუთქოს კენჭა-
 რბას, თამაშობს ომში.—ასეთი გულისა!

—არ შეიძლება, ომში არ დაესწროს?

—რატომ შეიძლება! წარბაზნები მაგას აბარია და
 წარბაზნით ომი უფრო საშიშია, ვიდრე თოფითა. ამ-
 ასთან მტერი უოკელთვს ცდილობს წახდინოს მოვიწი-
 დავირუს წარბაზნები, რომ გამარჯვება იმას დარჩეს.

—შორს ხომ დადგება, ასე რომ წარბაზანი იმასთან
 ვერ მისწვთეს!

—საქმეც არი, შორს ვერ დადგება: შიგ წარბაზნე-
 უბში უნდა ტრიალებდეს.

—რა საშინალება იქნება, რა ღმერთო! მაშ რა უშეუ-
 ჯება მახაკოს!

—ღმერთი თუ უშეუღის, თორე იქ კაცი რატომ
 გადაჩქება სიგუდილსა! ორმოცათათსი თოფის ტყვია
 სეტყვსავით მოდის; წარბაზნის ტყვია ხომ სასხლს
 უშრობს კაცსა. ამის კარდა, ომი საშინელია უფრო მას
 შინ, რადუვაც მტრები ერთმენერთს დაერევიან შტიკე-
 ბითა და ხმლებითა. არ შეიძლება წარმოიდგინო, მარია
 გო, რა უოკელთვითა ომი! რა შაშიშარია, რა გამშურავია
 ომი!

—მაშ რატომღა გადაჩქებიან ხალხი ომში? ჭკითხა
 შენით გადაფოთრებულმა მარკომ გულის განკალით.

—აბა მანდა სჩანს ღმრთის ძალი, მარკოჯუან! ორმო-
 ცი ათასი თოფი და ორმოცდი წარბაზანი ერთთ ერთ
 წამს გაუარდება და იმასთანა ორი ან სამი ძლივ მოხუ-
 ჟება კაცსა.

ისინივე დედას ასიგმობენ...

— მართლაც შენი ჭიჭიმი, როსტომჯანი! შექვეყნა სიხარულით მარიკომ.

— მართლაც გუბსნობა, შენმა სიცილიტელემ, მარიკომ! თუ ასე არ იყოს, ვილა მოვა ცოცხალი!

— შენ როგორ ენასვი ვინაგვალე, როსტომჯანი, რომ გული გამიხარე თორე განაღამ აქვე წავაქეცი შამსაგან და ელდისაგან.

— შენ რას გეშინიან?

— შენა როსტომჯანი!

— მე არა დამამკვდებარა! ნუ სწუხარ! შე რაში არ დავექსრება!

— მაშ მხვოს თავს დანებებ?

— თუნდა თავიც არ დავექსო აბა მე რას უშეკელი! მაგრამ ჩუტს ნებას არ გვაძლევს დავექსრათ რაში.

— აჰ! — ამოიხარა მარიკომ: ნეტავი შენც მხვოსთნი იყო! იმასთან რომ იყო, ვინაგობა, ან დასჭრან, ან დაეცინ, შენ მაქვეყნობა. გამიხარნა სიკეთედილისაგან.

— მადლობელი ვარ, მარიკო, ეგოთი ვარცა გილა რომ გაქეცი! შენმა სიცილიტელემ, მხარიათ! მგრამ სე გეფიქრება, მხვოს ანა დავექსრება; მძულობათ მოგაღთ.

— ღმერთმა იხებოს, ღმერთმა! იმედი მაქეცი, ღმერთი არ მაინდამებს თქეტს უბედურობასა, რომ ჩუტს არ გაუბედურდეთ.

— ვინა ხართ ეგ თნენ?

— მე და ჩეტი ალექსანდრე.

— ალექსანდრას რაღა აწუხებს!

— რას ამბობ, ყმაწვილო! ავი გითხარ, ალექსანდრე მინდა შეკრთო შეთქი მინაკოსა!

— ეგ შენ განდა; იმითაც ენდათ?

— უნდათ, მენძა სიტყვებზე, უნდათ, თუმცა კერც ერთს კერც გამოუცხადებია.

— შენ როგორ მინაკდი?

— მე მინაკდი!

— გულო მასინა ყოფილხარ, მარგო!

— რა სჭირთა გულომასნობა, როდესაც ჭკუით ყველას მინაკება გაცა, თქვა მანდამკბს...

მინაკომ წარის ხმა რომ გაიგონა, ჯერ კი ერთწამს ჭმენვარ დაუძინავა გულო, მაგრამ სარქია რომ ჭმენვა გადაეყარა გაშხენდა და დაძეურა წასვლა.

როსტომი ბარცს ეხედებოდა და აღსებდა ტრანსტრისში.

მარგომ, რომელიც შეჭეუტა როსტომის, მოიგოთხა მინაკო.

— აბა, მარგო, რას იტყვი, როსტომ რომ მიმყავს თსმადომში? — ჭკითხა მინაკომ მხარეელთა.

— თქვენსი სიბაა, ბატონო! მე რა შექმდიან! თუნდ შემქმდის გადეცა, აბა ისე როგორ გუგთაულება, რომ მოგამართოთ როსტომი, რომელიც ეხლა უფროს სჭირთა თქვენსი.

— ემ დეობ, მარგო, მაგ გრძნობასიოხს. იმედი მაჭმეს ჯერ დეობისა, ზემე შენის დეცვისა, რომ მშვიდ-

ობით დაგბრუნდეთ. მაშინ ვა. . . .

მარკომ აღარ გაათავებინა სიტყუა მისაკლსა, რომეც
ღსაც მოახსენა:

—მარკო ჩემი ღოცუა რას შეგაწივით; აჩის ერთი
აღამაანი, რომლის ღოცუას ღმერთი შეისმენს და თქუა
ტნ მიჰიდობით მოხმანდებით.

—უტ. ეგ რა ძღუერა შეიხე შეოლია! ვინ აჩის, რომ
წავიდე და ხელები დაუგოცნო! მაშ ეხლა აღარა მჭიანს!

—ვითამ არ იცით!

—გარწმუნებ, არ ვიცი.

—იცით, თქუტნ სიტოცნეს ვფიცავ. იცით!

—ახლა რაგონა დაგარწმუნო რომ არ ვიცი.

—იცით, ბატონო, იცით!

—რომ აღარ ვიცი, რა მასუხი მოგცე! ახა ვინ ვით-
ხრა, ვინ აჩის!

—სახელი თქვთ.

—ვისი სახელი ვთქო! ვერ უნდა ვიტოდე, შეტე. . . .

—ჩამოთვალეთ ვისაც იცნობთ.

—რომელი ერთი ჩამოგთვალე! თათს ვატს ვიცნობ!

—თუნდ ჩემი ბატონებოღამ დაიწეეთ.

—ო. იმათგან ვი მწამს, ისანი ჩემთვის იღოცვენ, -
სეთი კარგი ბძანდებანი!

—განსაკუთრებით რომელი უფრო მსურვალეს გულ-
თ იღოცავს?

—გოსტანტინე?

—გოსტანტინემ კარგა არ იცის ღოცუა.

—მარიაში?

—ისი ილღოცავს, მაგრამ ისე არა, რაგორც სხუა.

—მარცო?

—მარცოზე უკეთესი დატრიათ.

—ახა ვინ?

—თქუწნა ბძანეთ.

—აღარ მახსოვს.—ხარბარე?

—არა, არა! ერთი გიდეკ დატრიათ.

—რავეწა, ვინ უნდა იყოს? ალექს... და აღარ დას-
რულა მინაკომ ალექსანდრას სახელი, რადგან ვერა ვბე-
დავდა იმისი სახელი ეხსენებინა. მინაკო ძლიერ შეწით-
ლდა.

—ჰო! შეჭყვრს მარცომ მხიარულათ: ესლა გამთი-
ცანით...

მინაკო გავიდა გარეთ ტრანტისის დასახედავით.

მცირე ხანს შემდეგ დაბრუნდა ოთახში მინაკო; იმას
შეჭუჭა ხარბარე, რამეულიც უანობდა თეიმურაზის ამ-
ბებსა.

—... ეს არის მეც ესლა მიკდივარ სოფელში, მინაკ-
ოჯან, რომ მამული ჩაგობარა. იმ ღუთის მტკრმა ესე
გი დამტანჯა!

— აქამდან რატო არ მითხარით! მაშიდას მზემ, მე
გატნობებდი თავს ვიდაცა თეიმურაზია! ესლა რაღას უშ-
ველი. მაგრამ თუ მშვიდობით დაუბრუნდი, თქუწნ ხახავთ
იმისს თამაშას!

—გულს ნუ იშოფოთებ, შინ სახელს ვენაცუაღე. მინაკ-
ოჯან! განა ისი ღიჯს იმოდენად რომ ასეი გაცმა თქუწას
რამე იმაზე, იმ კაცთ არა მზგავსზე! გული დაიმშვიდე.

ღმერთს აქჲს სსამართალი და გადახდება კიდევცა.

—ღმერთა კაცის ხელით გადახდევანებს ბორბტშო-
ქმედსა. — უპასუხსა შინისსანებით მისაკომ: იმისთანა
უმზგავსმა დაამტროს ქალი თავისს თჳალ წინ. — მხეცი,
ნადირი უნდა იყოს და არა კაცი! ახ, ნეტავი შამეტეო!...

— აბა მაგიტომაც არ გითხარი, შენმა სიტოცხლემ
მისაკო! ჩემი სურვილი ის არის, რომ შენ არ შეკბასო
იმ მხედსა. იმ ტუის დათვისა, ისიც კმარა, თუ გრძნობა
აქჲს ერთ გამოჩენილ სახლში რომ დაუმტოვე იმას თავისი
რეგვენობა. რეგვენია, მისაკოს მხემ, რეგვენია! თუ მშ-
ვიდ ბაა და მშვიდობით გნახავთ კიდევ ერთმანეთსა, მაშ-
ინ გაამბობ დაწვრილებათ იმიისს უგუნურ ამბებსა, და
იმასაც, როგორც მე ისი შავარცხენე, დაკამარცხე.

— მაინც კიდევ მაგიოთი შუ კმაყოფილი არა ვარ! თქ-
ჲსნი თქჲსნი გიზღვე იათ, მე ჩემი უნდა გიზღვიო,
მაგრამ ჯერ დრო არა მაქჲს ამაზე ვითუქრო! ოდესმე-
აქნება....

— მხათ განლავს, — მოახსენა როსტომმა მისაკოს.

— მეც მხათა ვარ — მშვიდობით მაშიდა! ბარბარე და
მისაკო გადაეხვივნენ ერთმანეთსა. ბარბარეს ცრუმლები
გადმოხტვივდა.

— მშვიდობით, შენი ჭირიმე მისაკო! ღმერთსა ვთხ-
ოვ მშვიდობით დაბრუნდე შენის დედამამის სანუგეშოთ,
და მაშიდას სასიტოცხლოთ. შენ გუნაცუბლოს, მაიდა
შენი, წიგნი მომწერე ხოლმე....

შარიკო და როსტომიც გამოესალმენენ ერთმანეთსა.
სიტოცხლობით აივსო, ვინც გი ნახა ამათი გამოსაღმება.

ЕЪ БОГОМЪ! უბანა კუჩქსა მისკომ და პირჯუარი
გამოისხა.

— сь Богомъ ребята! დაჭკიულა ტყენებს კუჩქ-
მა და ტარანტასი გაქანა ქლქას ქენებში.

ალექსანდრას სხლეს რომ დაუხლოვდა, მისკომ შახ-
ედა იმისს ოთახის ფანჯარას ალექსანდრამ შეასწრო
თაშადი მისკოსა და უთხრა. «ღმერთსა ვთხოვ მშვიდობ-
ით დაბრუნდეთ.»

თავი 3.

გადაწვევები.

იმი დილას კოსტანტინე და მარია იხდნენ ტალკე
ოთახში, ტანტზე რომელაც დაფენილი იყო ხალიჩითა
და ქეჩითა.

კოსტანტინე იჯდა შოკეტილი, ახალუხით, და სწევდა
ნადიმით ჩაბგსა. მარია გვერდით უჯდა, ეგრეთვე შო-
კეტილი და მარცხენა ხელით ათამაშებდა ქარვის კრია-
ნოსანსა.

კოსტანტინეს სრულიად არ ეტყობოდა, რომ ყოფი-
ლიყო რომელიმე ფიქრით გართული. მარიაჲ იყო და-
ფიქრებული და თვთქოს ცდილობდა გადაწვევა რაღაც
საგანი.

ბოლოს მარიაჲმ მასწვევა მდუშარება.

— დღეს უთუოთ გამოიტან პრიგაზიდან ფულსა?
ჭკითსა მარიაჲმ შეუღღესა.

ღიბლ, დღეს მივიღებ, უშასუხა კოსტანტინემ; ამიტომ უფრო ვაშურებ ფულის გამოტანასა, რა დროა ალექსანდრას გათხოვებისა.

— მეც მანდ გახლავარ, შენა ჭირიმე. ჩემი თქმით ეტ გახლავარ; უმაწვლი ქალი თუ წლეულად დაგვრჩა გასათხოვარი, მერმე უფრო, რკუნად სანში შევა, დაგვიძმადება იმისი გათხოვება. მაგრამ ვერ საქმრო უნდა აკარჩიოთ, მერე ფული გამოვიტნათ; თუ არა, შენი ჭირიმე, აბა რას ეგუებ, ან რა სასარგებლო იქნება, თუ ფულს ესლავ გამოვიტნათ და სასიძო არსად გვეყოლება ხელის ჭკჭკა, როგორც იტყვან; ფული; შამოგვეხარჯება, ასე რომ ვერცგი გავიგებთ.

— მართლაც, მარიაშ, შენმა სიტყვებზე; მაგრამ ესეც მოიხსენე, თუ მზათევი მზათ არ ექნება ქალსა, აგრე რიგათ ვერცხს გაბედვს იმისს შერთუას.

— მაინც გეყოლება მხედველობაში უმაწვლი კაცი. მიზბანე.

— შენი თავი არ მამიგუდეს, მამა ჩემი არ წაშიწყენდეს, კოსტანტინეს არავინ არ აკრჩიოს თავის გულში სასიძოთ. აბა რას მიბძნებ, მარიაშ, შენი ჭირიმე, მე როგორ ვისმე შეგებუნებ!

— შესვენასე არ მოგახსენებ, შენი ჭირიმე. ჩუტნ ვის უნდა შეგებუნებ... მე იმას მოგახსენებ. იქნება რომელიმე უმაწვლი კაცი უფრო მოგწინდეს.

— ესლანდელ ვე წვლ კაცებში მე უფრო მამწონან მიხაკა და თეიზურაშ.

— კეთილი. ესლა მიბძანე, შენი ჭირიმე; მაგ ღრში

კინ უფრო მოგწონს? ჭკითხა მარამშა კონსტანტინეს დაფიქრებით.

— სწორე მოგახსენო, ჩემო ბატონო, გული უფრო მოიქონოს მისკოზე.

მარამ დაფიქრდა.

— თეიმურაზიც არ არის დასაწენი, — განაგრძო კონსტანტინემ: მაგრამ მისკოზე გული შემკვრდა.

— მოგახსენო. — უმასუხა მარამშა: დედამა მოვაღვა შულისა, თუ შესაფერ შეუღვას ვერ აურჩევს. მხოლოთ გარკენათ არ უნდა მოვაწონოთ ყმაწვლი კაცია; საჭაროა გიქონიოთ მხედველობაში შექლებაცა, ზრდილობაცა, ცოდნაცა და სსიათუბიცა. ჩემი ალექსანდრა რომ ჩაუარდეს მოუხეშავ კაცსა, ან ღარიბსა, როგორღა იცოცხლებს! მეც ხომ მშათ უნდა მქონდეს სამარე გათხრილი!

— ღმერთმა დამიხსნას, მარამშას, მაგ საშანულებისაგან! მიუგო შიშით კონსტანტინემ: ალექსანდრა. — ოჰ, ღმერთო, — ალექსანდრა რომ ჩაუარდეს ცუდ კაცსა!...

არა, ჩემო მარამ, ნუღარ გამაგონებ, შენი ჭირი მე უსიამოვნო სიტყუისა! ეგრე არა მეკის განდილი ჩემი ალექსანდრა, რომ მხეცს მიუგდო საწამებლად!

— მეც ეც მუენებს და არ შემოძლიან ერთ ანრზე დავდგე თუ მკანებო ალექსანდრას, რომ თუთან აირჩიოს საქრმო. — რომელი ჩუჭულება ვერ საქართველოში არ შემოიწუღა. — მამან იქნება უფრო ცუდი დემართოს თუთან მძამე ხსათისა ალექსანდრა და ან სრულად არავის მოიწონებს, ან, თუნდა მოიწონოს კიდევცა, ვერ გამოაცხადებს, ან იქნება ისეთი ანრჩიოს, თუ გაბედა

ანხევა, რომ ბოლოც ინახოს.

— შენმა მხემ შარიაშ, სჯობს ისევ მამაშვიპის გჭაღ-
 'სე გაკიარლო. ჩუტნ ვიფიქროლო, ჩუტნ ავარჩილო, და
 ვინც ღმერთმა გვაგონოს, იმას შეკრთლო ალექსანდრა.
 ჩუტნ ერთმანეთი რომ არ ავარჩიოთ, ერთმანეთი რომ
 სიუჭარულით არ შევირთოთ, ერთმანეთი რომ არ გაშო-
 ვცადოთ, ვითამ რა ცუდი მოგვივიდა! ღვთის მადლით
 სიტკბოებით, სიუჭარულით შეკებულდით ერთმანეთისაგან
 ერთი მწარე სიტყუა არ გაგვიგონია. ჩუტნ ვსეღვოთ მრ-
 აკალ მაგალითს ევრლხაში და სსჭუგან. ვინც გატიუებულ
 სიუჭარულით, ერთმანეთს იწთვენ, იმათ უფრო კოილი
 ბოლო არა აქუთ: მესამე დღესვე ერთმანეთი სძაგო,
 ასე რომ ერთი აღმა მიწბის და მეორე დაღმა
 ერთმანეთი რომ არ დაინახონ. ჩუტნ, ქარაკელებს, სიუ-
 ჟარული წყნარწყნარა გველეძება, ძარღვებში გვიჭდება,
 თანდათან გვიცხოვლდება და სიუჭუნლოთ გვიუჭარს ერთ-
 მანეთი. შენმა სიტყუარულემ, შარიაშ, მამახეში არ წამიწ-
 ყნდება, დილით საღამომდინ რომ არ დაგინახო, მე ჩემი
 დამეძაროება. ახალი შეცნიერება ვი, თუმცა ხამდვილი
 შეცნიერება არ არიან, ამიტომ რომ შეცნიერებას გადა-
 მხტარან და შეცნიერება, რომელითაც თავი შოაქუთ. უგან
 დარჩენიანთ, მასხარათ გვიგდებენ, რომ ჩუტნ უგრძნობ-
 ლად ვიწთავოთ ერთმანეთსა. უგაცრკათ, ეგები იმათი
 გრძნობაერი სიუჭარული ერთბაშათ დაემჯობინოს ჩუტნ
 სს უგრძნობარ სიუჭარულსა! დიად, რომ არ ნებაესო!
 ჩუტნი ჩუტნულება, გარწმუნებ. სჯობთა ახალ მოგონილ
 ჩუტნულებსა.

— მაგასაც ნუ ბძანებ, შენი ჭირიშე, უპასუხა შარიაშმა

დამშუდებით: მე კერ დაგულისხმები სრულად. ჩუწნადა
 და სხუგანაც მრავალნი არიან კარგნი და მრავალნი ცუ-
 დნი; კარგი კარგს თუ შესუდა, რასაკვირველია, ბედნიერ
 იქნებიან. მაგრამ ხშირათ მოხდება, რომ ცუდი კარგს
 შეეერება, მაშინ კარგი ცუდისგან იტანჯება. ცუდი კა-
 რგს რომ ასე ხშირათ არ შესუდეს, მე ჩემის აზრით
 გამჯობნებ: ქალს, არ არის ჟერი, მიეცეს სრული უფ-
 ლება, მარტო თუთან აირხიოს საქმრო, ამიტომ რომ
 გაუკაცის ცბიერობით შალე მოტეუვდება, რადგანც სუს-
 ტია და გამოუცდელი. მეორეს მხრით ქალიც ბრალაა,
 თუ აურჩევს სხუნი განუსჯელად, წინ დაუხედავად, გან-
 მოუძიებლად საქმოსს. ამიტომაც საჭიროა: ქალმა რომ
 აირხიოს საქმრო, მშობლებმაც უნდა მიიღონ მონაწი-
 ლეობა არჩევამა, ესე იგი, გამოაცადონ, გამოიკუდიონ
 ხასიათები არჩეულის გაუკაცისა, რადგანც ისინი უფრო
 გულგრილად და დაგულისხმებით გამსიფუძვ, სისძიოსს,
 ვინმე სიუჭარულოთ აფეთქალი ქალი. მაშინ რასაკვირვე-
 ლია ქალი უნდა დამორჩილდეს მშობლებსა, ნამეტნავათ
 თუ ქალი სრული წლოვანი არ არის, ამიტომ რომ ამ
 გუარ საქმეში უნდა მოქმედებდეს სრული ჭკუა, ესე იგი
 გამოცდილებით დაბრძნილი ჭკუა, რომელიც გასაიხი-
 ვარს ხალ გაზდა ქალს შეუძლებელია ქქონდეს, რადგანც
 ჟერ სოფლის გაუცნობელია, მაგრამ ჩუწნი სჯა არ მა-
 ესება ჩუწნი სიგანისა, ამიტომ რომ ალექსანდრა, როგორ-
 ც მთკესსესება იმისი ხასიათი, არა დროს, გულშიც
 რომ ქუწინდეს ვინმე არჩეული, თუთან არ გვეტყვს; ნამ-
 დჯალიკი უფრო ის არის, რომ ისი ქმარზედ არა ფიქ-

რობს

— მაშ, როგორც მოგახსენე, ჩუბნ უნდა აუჩინოთ საქმრო. უთხრა კონსტანტინემ.

— დიაღ, შენმა ვხეი!

— რომელი ავარჩიოთ: მისაკო თუ თეიმურაზ?

— მეც მაგასე მითხრს მოვილაპარაკო. როგორ იცნობ მისაკოსა? ჭკითხა მარიაშმა.

— ერთის შეხედვით კარგ ემაწვლ კაცთ ვიცან; და ნაშოენი არა ვიცი.

— მე მოგახსენებ, ჩემო ბატონო: მისაკო მეც დიაღ საუცხოო ემაწვლ კაცთ ვიცან, ასე რომ ჩემ თუალში ისა უნდა გადამატებოდეს თეიმურაზსა სიკეთით; მაგრამ წარმოადგინე: მისაკო სამხედრო კაცია, ყოველთვის უნდა იმყოფებოდეს ომებში, უბინაო და უსახლკარო განსაკ, ღარიბია, ხასიათებითაც, არცნ იტის როგორია, და რადგან ველათ უფრო ხშირათ იქცევა. ვიდრე სამოქალაქო საზოგადოებაში, იქნება ცუდიც იყოს. ალექსანდრას ამ გვარი ქმარი კარგა. როგორც შეაფერება და გაზდილია, ვერ შეინახავს, ხელს ვერ შეუწყობს, ვერ განებოებებს, საზოგადოებაში ვერ გამოაყენებს. მისაკო საომრათ უნდა იყოს, ალექსანდრა კი მარტო იყდეს, იმასს გზას შესწავროდეს, ყოველ წამს გული უბრუნდებოდეს და მოელოდეს ცუდ ამბავსა, ითმენდეს ნაკლებულობასაც ცხოვრებაში; საზოგადოებაში გამოარჩეული, სიღარიბით დინარული, — სომ გული გაუსკდა! მერმე ვინდა მოგვცემს მეორე ალექსანდრას! რათა. რა გაჭირება მაქვს, საუჭარელი და სათუთი ქალი, კარდიკით გაფურჩხილი.

ნებიერთა გაზდილი ჩემის ხელით გადავაგდო, მივცე ყოველ გუბარ და მოუთმენელ სატანჯაქისა, სიციცხლით გამწარო, ჩემის ხელით ცოცხალი დაკმარხო!

— შაშ თეიმურაზს უნდა მივცეთ.

— ჩემის აზრითაც თეიმურაზი ძლიერ კარგია. ყოველ ღსფერს უქებენ თეიმურაზსა: ზდილობასა, ხასიათებსა, გულსა, ენასა, სწეულასა, კაცობასა, ჩინსა, ჯამაგარსა, სიმდიდრესა. ჩუტნ ვიცით, ემა და მამელით თეიმურაზი ერთი ათათათ მისაკოცე ძლიერია, სასახლე უდგას იმას ქალაქში კარგი და მშუტნიერთა თურმე აქქს მოსწეობილი; სიმდიდრე თურმე სამკაულისა თუაღს აუჭრელებს კაცსა; დედა ჭყავს კარგი და ჩინებული, ცხოვერებს აქქს საუცხოვო, ორდენებით სრულია, და თან და თან წარმატებაში შუკა. რა დაგვიშლას, რომ ალექსანდრას არ მივცეთ ამ საუცხოვო კაცსა?!

— ეგ ქება სხვსგანაც გამიგონია. ჩუტნც უკეთესი სიძე აღარ გვინდა.

— უკეთესი ვინღა იქნება და ან სადარის. გვარით და ჩამამაუღობითაც მისაკოცე გამოჩინებულია.

— ესღა ჩუტნ უნდა კითხოვოთ თეიმურაზს შაირთოს ჩუტნი ქალი, თუ იმან უნდა გვითხოვოს?

— ათი დღეც არის რაც მითხოვს თეიმურაზი ალექსანდრასა. ლიფსიშუა შუამავალი და მოსველებს აღარა მამქს მისგან.

— იქნება მართლა?

— შენ სიციცხლეს ვფიცავ!

— მასუხი რა უბძანე?

— ჯერ გადასყვეტილი არ მითქომს.

— ალექსანდრამ იცის?

— არა, ჯერ არ იცის?

— საგურგელის, აქამდინ ვერც მე შევიტყე. ვერც ალექსანდრამ.

— სწორეთ მოგახსენო, მე თეიმურაზ გულში არ მომედიოდა, იმედი არა მქონდა, რომ მივცემდი ალექსანდრასა, ამიტომაც არა ვთქვი რა, რომ უბრალოთ ეს ამბავი საქმესწინათ არ გამსდარჩიო; წუხანდელს აქეთ გადაგწვიტე და აი დღეს შეგატუობინე.

— უთუოთ თეიმურაზს უნდა მისცე ალექსანდრამ?

— უთუოთ.

— მაშ მუც თანახმა ვარ. ასე უპასუხა გოსტანტინემ მარიაშა, რადგანაც იცოდა იმისი ხასიათი — რასაც განიგულგებდა, ველაჩაყინ ვერ გადაათქმევინებდა.

ეს გადაწყვეტილება მარიაშა წიგნით ასარა ღიფსამესა. თუთონ გი ისე იყო გახარებული, რომ ალექსანდრას გაუგებლივ, მაშინვე წაეიდა ბაზარში სანიშნობო ტანისა-შისის სასეიდაკად.

თავი 4.

ვიზიტი.

ნუ იფიქრებს მკითხველი, რომ გორჯისში ნამდვლად იყო გართული საქმეში. ქრთამის მიღებამდინ გორჯისში განიზრახავდა, შესწოდა თეიმურაზსა მხოლოთ ორი-

ოდეს სიტყვით; მაგრამ როდესაც მიიღო ქართლში, ისი
ცხარეთ მოეჭიდა შინაკოს სხენებელ საქმეს და სრულის
მონღოშებით აპირებდა შინაკოს გაუბედურებასა. თუ-
ლის დახანამებამდინ დაებადენ მას მრავალი, ერთმანერ-
თზე უუცხუდესი აზრები, რომელნიც იმისს თავში ტრი-
ბლებდენ, ირეოდნენ, ერთმანერთს ედებოდნენ, ისკლან-
ჯებოდნენ, ინასგუწბოდნენ. საჭირო იყო გაესხნა ას-
რები და დაეყენებინა წესზე. რასაკვრეკლია ამ საქმეს
მოუნდებოდა დრო. ეს იყო მისეცი, რომ გორჯასშიმ
მაშინვე არ დაიწყო შუამავლობა შინაკოსთან, როდესაც
მიიღო ქართლში.

შეითხველმა გორჯასშის სიტყვითგანვე შეიტყო, რომ
ამ ცაჭმა იკისრა გაუბედურება შინაკოსი ამიტომ შესა-
ლოთ, რომ ეს უმაწალი კაცი იყო ვარგი, ნაზდულად სუ-
რდა მას, და იამებოდა კიდეცა, შინაკოს გაუბედურება,
ესეგი რომ თვთან არ უნდა გამოჩენილიყო და ისევე უნ-
და დადარჩენილიყო გაკეგნად შინაკოს მეგობრად.

შთელ დღეს გორჯასშიმ იფიქრა, იტანჯა, ეძება,
იშოვა საშუალობები. ერთმანეთზე უმსგავსნი, და სი-
ბოროტით აღსავსენი, უგუნურნი,—და საღამოს შეაღ-
გინა შემდეგი პლანი, რომელიც შეესაბამებოდა საყუთ-
რად ამ ღმერთის შტერსა:

აშინაკოს მოტყუებით მივიყვან თეიმურაზთან,—ასე
ამბობდა გორჯასში გულში: გაკატნობ, ვასშამზე გაკმ-
ხიარულდები, გაკამხიარულდები, თველზე სიტყუას გადუ-
დგებ და მასთანვე არ ურჩევ რომ შეირთოს, ბრწყინ-
თეიმურაზს მისეც მივტემ ბრწყინლის ქტევით და სიტ-

ეკთ აწეინას... დაიბადა წყენა .. თეიმურაზს ჭკუიღამ
გადავრეკ. . შამოვაკეკეინებ სამჯავროში,.. ტიღს შუკა-
წამებინებ მთავრობასთან... მისაკოს დაიჭერენ, მისაკოს
გამოაგდებენ სამსახურიღამ... მისაკო არ მოუთმენს მტე-
რსა. დღეს დაუბნელებს თეიმურაზსა... შეკი დავრეკი
ოწიგეს მეგობრად.»

ეს შლანი გორჯასპის უნდოდა აესრულებინა შეორე
დღეს, სწორეთ იმ დღეს, როდესაც მისაკო წავიდა ოს-
მალში სამართ.

თუთქოს რგინის კეტი დაჭკრესო თავში, გორჯასპი
ისე გახდა, როდესაც გაიგო მისაკოს გასულა ქალქიღამ.
მას მხოლოდ ის ეწეინა, რომ შლანი დარჩა აესრულე-
ბელი.

თეიმურაზსკი მისწერა ეს წიგნი:

« გახარებ, თეიმურაზ: ეს არის ამ დიღით მისაკო
წავიდა ოსმალში სამართ. გიხაროდეს: რასაც ექებდი,
იპოვე, რაცა გსურდა აღვისრულდა. ბედნიერი ხარ. მა-
მილოცავს. »

თეიმურაზმა სრულად ვერ მიაგნო, ასე იყო სინარუ-
ლით ატატებელი, — გორჯასპის სიტყუების აზრსა: წი-
გნში დაინახა მხოლოთ სამი სიტყუა: «მისაკო წავიდა
ოსმალში.»

ნამეტნავათ თეიმურაზ გამსიარულდა, როდესაც შეიტ-
ყო სოფელში წასულა ბარბარესიტა.

— ორ დიდ მტერს გადავრეკი, — შეჭყურა ატატებით
თეიმურაზმა: მასასაღამე ჩემ საწადელს მივსწულები; და-
ბრკოლება აღარა მაქეს.

სულ დატანებით თეიმურაზმა მაილა წიგნი ლიფსიმი-
სი, რომელთანაც ისი უგზავნიდა შარიაშის წიგნსა. ლი-
ფსიმი ყვედრიდა თეიმურაზსა და მასთანაკე ექება თა-
ვისს ყოველ შემძლებლობასა; სხუათა შორის სწკრდა
ამ სიტყუჭებით:

«აბა, ჩემო ურწმუნო თეიმურაზ! ესლა რაღას იტყუთ!
განა ბეკრი შემძლებია! განა ვცდილვარ თქუჭსთვსა! სუ-
ღარ იქნებით ურწმუნო თემა! »

სასიძო გადირია სინარულით. შაკრამ ღებნა გარდქე-
ცა ჭმუნვით, რომესაც წარმოუდგა მას, რომ აიი თუ-
მანი, რომელიც გაუგზავნა გორჯასშას, უბრალოთ გა-
დაურა.

მაშინ თეიმურაზმა გაშინჯა სთა თავისს ვალებიან. ან-
გარიშით გამოჩნდა ათას ექუსასო თუმანი, ვითამ თუ
შეწუხდა მოკალე! იმან ჩაიტინა და თქუა:

— ცოლის ფულით ნახევარს გადავიხდი, დანაშთენს
მე ვიცი...

მაშასდამე ექუსი ათასი თუმანი ტუული იყო! მაშა-
სადამე ლიფსიმი სტუუოდა, რომესაც უქება თეიმურა-
ზის სიმდიდრესა!..

და ამ ურცხვმა, მხეცმა, გარყვნილმა და ღარიბმა უნდა
ჩაიგდოს ალექსანდრე, ქალი, რომელსაც ისი ბიჭათაც არ
ეკადრება!

თეიმურაზ იყო: ურცხვ, ამიტომ რომ კეთილშობი-
ლური გრძნობა არა ჰქონდა.

მხეცი, რადგანც იყო უსწავლელი, გაუსდელა და ბუ-
ნებითი ჭკუითაც არ იყო მდიდარი.

გარეკნილი. ამტომაც ალექსანდრას ირთავდა მხოლოდ
 ოთ მზითვისთვის და სახელისათვის და არა სიყუარულით.

ღარბი. თუ მივხედავთ იმისს მედიდურობას, შამოს
 სავალი შესამედსაც კერა ჭყარავდა იმისს ხარჯსა. სახლი
 ჭქონდა ვალით აშინებული; მამული უმეტესი ნაწილი და-
 სტაცა მეზობლებსა, რომელნიც თავისას რდესმე დაიბ-
 რუნებდნენ; მაშასადამე ვალის მეტი არა რჩებოდარა.

თუ ჭკვიანი ბედნიერებაში, რომელიც უცებ მიადგება,
 ძლივ—ძლევ შეიმავრებს გონებასა, რასაკვირველია რეგ-
 ვანი ბედნიერებაში სრულიად დაჭკარგავს იმ ჭკუასაც,
 რომელიც აქვს. სწორეთ ასე დავმართა თეიმურაზსა.
 იმას გაგონა, ენახა კიდეცა, ჩუჭულება ევროპიელთა,
 რომელნიც, როდესაც აირჩევენ საცოლოს, ყოველდღე
 დაიარებან მასთან, გამოუცხადებენ თავიანთ სურვილსა,
 აზრებსა, ხასიათებსა, და თუ ქალი დათანხმდა, შეირთუ-
 ენ. ეს ყოველივე დაავიწყდა; დაავიწყდა რომ შუაკაციით
 ცდილობდა მოეტყუებინა ალექსანდრას დედამა, და რა-
 დგანც მისწუდა თავისს საწადელსა, სწადა დაქმატრონ-
 ებოდა შამიკე ალექსანდრას და გამოეცხადა სრული უფ-
 როსობა იმასე, რომ ისი დამორჩილებოდა იმისს აზ-
 რებსა თეიმურაზს ეგონა, ალექსანდრას თანხმობით მო-
 ხდა ამათი შერთვა.

ამ განზრახვით მთავრით თეიმურაზს და წავიდა ალექ-
 სანდრასთან ვიზიტათ.

ალექსანდრა იჯდა თავისს ოთახში პირდაპირ ხალისა,
 რომელიც გაღებული იყო, და ელაპარაკებოდა მარიკოს.

თეიმურაზს გაექანა პირდაპირ ოთახისკენ. ალექსანდრამ

შეასწრო თქვალი და სანქაროთ გაირბინა წაღაში.

ქალი თეიმურაზის დანახვით უსიამოვნოთ შვიქნა, ნა-
მეტნავათ მისთვის უფრო, რომ ისი აპირებდა ოთახში
შესვლასა.

შემდეგ მოგიტხვისა, თეიმურაზმა ჰკითხა ალექსანდრას:

— რატო აგრე ბძანდებით, ქალო?

ალექსანდრას ძრეულ ეწეინა, ასე დაშინაურებულად
რომ იწეო ქტუვა მოვისატი ფრანტი და უთხრა: ქალო.
რა მოაფიქრებდა, რომ ეს უგლში გაცი ვერაგობით არ
თავდა და დაუბატრონა კიდეტ იმასა.

— უსიამოვნოთ გახლავარ, — უხასუნა უგულოთ ალექ-
სანდრამ.

— თქუტნი უსიამოვნოვა მე ძლიერ მწეინს. გთხოვ
გადიყაროთ თქუტნი დამხატრავი გრძნობა.

ალექსანდრას გაუოცდა, რომ უფრო დაშინაურებულად
და გულსსნილად ჰბედავდა მოუხეშავი ფრანტი ასეთ გო-
მზღიმეტსაც, რომლის თქმის უფლება მას არ მიეტა იმ-
მისთვის. ეს გომზღიმეტი ეკალივით მოკდა იმისს ნარა
ნარ გუფსა, რომელიც ამ შეხებთ გაეწრა.

— გომზღიმეტისთვის გმადლობ. — უხასუნა ქალმა ცი-
ვათ და ძაღდატანებით.

— იქნება გწეინდესთ ქალაქი?

— ქალაქი როგორ მანუენსი?!

— რას მიბძანებ, ქალო, ქალაქი დამატლექებელია კატისა!

— მე ეგრე არ მიტვნია ქალაქი. მე თქუტნი ჭლეტქათ
ვერა გხედავთ!

— უგულა ხომ არ აიტანს ქალაქის ჰავასა. უმეტესი

ნაწილი სვედით არის ავათმყოფი.

—სვედით ყოფილან ავათმყოფნი და არა ჭყერისაგან.

—სვედასც დაკუბებული ჭყერი წარმოადგენს.

—მე ვერ დაგუოანსმებით მაგასე, — უზასუს ქალმა მტკიცეთ: სვედა დაიხადება უსიამოვნო გარემოებისაგან, რომელშიაც უზარულეს რაღაც თამაშობს კაცი.

—მ.მ სოფელი არა გეუბრებიანთ! — შეჭყურა თეიმურაზმა რაღაც განუცხადებულ მოუთმენელობით.

—სოფელზე ჩუქს არ გვილაპარაკებია? — ეს სასტიკი შენიშვნა მიეტევა ქალს, რადგანაც იყო გაშფოთებული თეიმურაზის ურიგო ქცევისაგან

—მე გვითხვით.

—მოგახსენებთ. მე ქუჩუანსე არა მშავსრა, გარდა ერთისა: მე შშავს ყოველივე ცუდი, სამაკელი. და რადგანც ცუდი იშავება მხოლოდ რადენიმე ადამიანში, ამიტომ მაც მშავს ეს ადამიანები. გადის გარე ცუდი არა არისა და ყოველივე მშუქსნიერა. მშუქსნიერება არის სული ჩემის სულისა.

—მაშასადამე, თუ ვინმე დაგამწედიანთ სოფელში თქუქს კარგა გასძლებთ.

—ვინ არის ჩემი დამატევებელი?

—მაგალითად, თქუქსმა მშობლებმა რომ დაგამწედიონ.

—ჩემის მშობლებისა მონა ვარ და იმათგან დატევევების არა თუ სოფელში, გამოქვაბულშიაც სიხარულით მოვიდმენ და ჩემი მოთმინება იოტის რდენიც არ დასუსტდება.

—სხუამ რომ დაგატყუეოსთ?

—ვის აქტეს უფლება ჩემსედა?

—ესთქუათ. მტერმა.

—მტერს დავემორჩილები.

—თქუწნმა მეუღლე?

—რასე ბძანებთ მაგასა? შე მეუღლე არა შეყავს! უპასუხს ალექსანდრამ, რომელსაც უფრო და უფრო უკვრდა და თეიმურაზის უადგილო კითხუა.

—როდესაც გეყოლებათ.

სახლგარს გადვიდა მოთმინება ალექსანდრასი და სწულში არ იტოდა რა ექნა. შებახსოდა და გადნიკრებისათვის ავით მოხურობოდა, არ იქნებოდა, — არ შეკძლო ეწეენინებინა ვისთვისე. შეტო ღონე აღარ იყო, უნდა დაჩუბუღეიყო. მართლდაც პასუხი არ მისცა. მაგრამ გულში იტანჯებოდა, რომ მოუსდა ამ უზღულ კაცთან ღაპარაკი და აღთქმა დასდო გულში, თავისს დღეში აღარ დაღაპარაკებოდა იმას ცალკე. თეიმურაზსეი ეგონა რომ ალექსანდრამ სიძცხვილით (ქმარსე) კერა უბასუსხა; ამიტომაც სხუა აზრით დაუწყო იმან ჩუწნების ჩამორთმევა და უთხრა:

—სახოგადოდ მოგახსენებთ: ცოლი, ჩემის აზრით, უნდა სრულიად დამორჩილდეს ქმარსა.

—ჩემის აზრითაც. ქმარიც უნდა დამორჩილდეს ცოლს, როგორც ცოლი ქმარსა, ამიტომ რომ თანასწორნი არიან. თუ ასე არ იქნება. ესე იგი, ან ქმარი დაიჩუბეს მომართულ უფლებასა ცოლსე, ან ცოლი ქმარსე. მაშინ უთანხმოება და უბედურება დაიბადება მათ შორის.

—სჯულით მხოლოდ ცოლი უნდა დაშინი ღღეს ქმარს; მაშასადამე ქმარია უფალი ცოლისა.

—დაშინილება ცოლისა შესდგება მხოლოდ მაშე, რომ ცოლმა სული და გული უნდა გაუსწორდეს ქმარსა, ქმარსკი ნაბძანები აქნეს, ცოლს იოტის ოდენი არა აწუწინოს რა, ესე იგი, იმანც სული და გული უნდა გაუსწორდეს ცოლსა, ანუ მოკლეთ. ერთმანერთი უნდა უეჭვარდესთ. თქვენ რაგორ ხედავთ: მართალია თუ არა ესა?

—მართალი განლავს, ერთმანერთი უნდა უეჭვარდესთ.

—მაშასადამე რაგორც ქმარია უფალი ცოლისა, თანასწორათ ცოლიც უფალია ქმრისა; რაკდენ სიუჭარულს, მატრისცემას და ერთგულებას მოსთხოვს ქმარი ცოლსა, იმოდენს მოსთხოვს ცოლი ქმარსა.

—არა, მაინც კიდევ ქმარი უბძანებს ცოლსა, რომელიც უნდა დაემორჩილოს ბძანებასა.

—ქმარი ვერ უბძანებს ცოლსა, მხოლოდ სთხოვს; ცოლიც მოყვალა აღასრულოს გონიერი და სასარგებლო თხოვნა ქმრისა, სწორეთ ისე რაგორც ქმარმა უნდა აღასრულოს გონიერი და სასარგებლო თხოვნა ცოლისა. მაგრამ, — განაკრძო ალექსანდრამ მოწყენილის და გაჯავრებულის სახით: რა არსით მკითხავთ შე ქმრის უფლებაზე და ცოლის მორჩილებაზე. ვერ გამოგია! ცოლს ხომ არ ირთავთ? — თუ ირთავთ თქვენს, საცოლეს უნდა უქადაგოთ თქვენნი ოვდლისოთუა, რომ იცოდეს თქვენნი არსი და ისე მოიქცეს, რაგორც თქვენსა გნებავსთ...

ამ ღრეს შავიდენ ვინცთიო ორი ქალი და ღამარს-

კი შოსწყდა ალექსანდრასი და თეიმურაზისა.

უგანასკნული ალექსანდრას სიტყუა გარტყნივით შო-
ხუდა თეიმურაზსა, რომელიც შეწყუბული და დაფიქრე-
ბული წავიდა შინ.

თავი V.

სანიშნობო სამკაული.

მარიამ დაბრუნდა ბაზრიდამ.

იმას ეყიდნა მრავალი ქალის სამკაული ბლოტისას, და
სხუა და სხუა მაგასაუბიადამ დაებაჩებინა სახლ-
ში ფარჩები.

მანამ ფარჩებს შოიტანდნენ, მარიამმა თუთა თუთოთ
გახსნა თავისი ნაკაჭრი ნიეთები, გაშინჯა და გააშინჯა
ალექსანდრას ქების შესხმით.

— შენმა სიტყვებზე, ალექსანდრა, — უთხრა გულის
სამოყვებით დედამ: ეს ხელტახტები მეტათ გარგებია,
დახუდე! — იუ, ამ ღენტსა! თუთრ ატლასის ადგილზე
თუთრა ოქრომკედის ყუავილები აყრია. საუცხოვოა, შენ-
მა სიტყვებზე, სატყულოთ და გულისპირათ? შამოხუდე
ალექსანდრას, რა თასაგრაგებია, ერთმანუკოზე უკეთესე-
ბი! ეს არის ესლა შოიტანეს დამოყნიდამ. ეს ნაკერი ღენაქობ
რ ოგორლა მოგწონს! საუცხოვოა. მე ძალიან მაშწონს. მაწაწა
ს ეები, ხშირათ დაყრილი, რაღასაც წარმოგიდგენს!... ეს
ბუსმენტი სტრკხილებიც ძალიან მოუხდება გულის პირსა და
კახასა!.. სამი საზათუხლო თავზე მოსახვევის მეტი ვერ გიშ-

ოკე, შჯლო; სოკი გჷლაჲ იყოს. აი ალისფერი გასიჩისა, ჩაგხატავს, შენმა გასდამ ალექსანდრას? ესეც თუთრი ყვა-ვილებიანი ბლონდი; ეს ალებლის ფერიც ძლიერ მო-გისდება... მაგრამ ყველაზე მომატებულად შამწონს ეს ბლონდის წამოსასხამი! რა ხელმა მოქსოვს! ჭეშმარიტათ ამაში შიცემული ფული არ არის დაკარგული!...

ალექსანდრამ სრულად ყურადღება არ მიაქცია ნიკოებსა და არც ერთი ნიკოთი არც შაიწონს არც დააწუნა; მარა-ამსკი ეგონა, ქალი, რა ღიზისხავდა ნიკოებსა, სიხარუ-ლით აიფთრობოდა და შადღობას მოახსენებდა. ქალს არ იაშა ნიკოების სუიდეა არა იმიტომ, რომ კეკელუტობა არ იამებოდა და არ უუჭარდა, არა, შესალოთ მისთვის, რომ გული უგრძნობდა, რომ ამ ნიკოებს საგვრგვინად უშინალებდნენ.

იმ ერთ გვრას, რაც ლიფსიშიმ სშირათ დაიწყო ლა-შარაკი თეიმურაზზე, მარიამ ხან და ხან ეტყოდა სოლ-მე ქალსა: «იქნება, შჯლო, მოკლე ხანს გათხრავდე» პირ-დაპირკი, რომ თეიმურაზზე იყო ლაშარაკი დედამ არ გა-მოუტყდა ალექსანდრას, იმიტომ რომ არ იცოდა, მოხ-დებოდა თუ არა იშათი შერტვა. მისაკო რომ აქ ყო-ფილიყო, იქნება ალექსანდრას ეფიქრა, მშობლები იმასა რთავდნენ, და სიამოვნებით მიეღო ნიკოები; მაგრამ ესლაკი, როდესაც მისაკო მტრის ქმტყანაში იყო წასუ-ლი რავდენიზე თხვთ, ესლ ჩუტნ გმირ ქალსა აღარა ქკონდა ამის იმედი; სხვს შერტვა კი, ვინც გინა ყო-ფილიყო, არ უნდოდა.

მარიაშ თჯტქმის ეწეინს, რომ ქალმა არათუ არ მო-

უნონა, უსიამოვნოთატიკი მიიღო ნიკოები; აშიტომაც
თუ ან ისიც უსიამოვნოთ შეიქნა.

— რათა ხარ უსიამოვნოთ, ალექსანდრა? ჭკითხა მარა-
ამმა გულისკლულობით: რატო ეგრე მრუდის თქალით
დაჭყურებ შენ საკუთრებს, რომელიც გიყიდე მოსარ-
თავით!

— თქუტნმა სიცოცხლემ, ბატონო! მიუგო ალექსანდ-
რამ წყნარათ და ღმობიერათ: ეგ ნიკოები შეტია. რაცა
მაქუ, ჟერ კარგახანს შეუოფა.

— შენმა სიცოცხლემ, ქალო, ეგ მიზეზი არ არის! რა
პასუხია! ქალს მოსართავი არ მოსჭარბდება!

— მრავალი განჯავს მოსართავი, თუტნმა მზემ, ღედა!
ეს შეტია.

— რას უფთხილდები, შჯლო? ფულებსა?

— დიხ, ჩემო ბატონო! კეკლეუცობა მიუტარს, თქუტნ
კარგა მოგესენებათ; მაგრამ იმდენი სამკაული განჯავს,
რომ საგმარა ჩემ კეკლეუცობისათჯს.

— შენ არ მაშიჭუდე, ალექსანდრაჯან, რომ საგმარა
მორთულობა არა გქონდეს! რას მიბძანებ, ქალო! ქალი
ყოველღე უნდა ყიდულობდეს სხუა—და—სხუა მოსარ-
თავსა!... დარემდი, შენ გავდას! ეგ შენი ქცევა შე არ
მიაშება.

— თუ მამასაც შეგაწუხებ, აბა, თქუტნნი ჭირიშე, რა-
ლათ მინდა მოსართავი!

— შენ გენატრუალის, შჯლო, ღედა, რომ ეგეთი კარგი
შეეგხარ! მაგრამ სარწმუნო იყავ, რომ არც შე.
არც მამას არ შეგაწუხებს შენი მორთულობა.

—ვიცი, ბატონო დედა, კარგა ვიცი, გიყუარვართ და გსურთ ჩემთვის ყოველივე კეთილი. მაგრამ ჩემს გულისთვის ვაღის ალება. სწორე მოგასხენოთ, არ მიაშება.

—მაგარე ნუ სწუხარ, შენი ჭირიბე, ალექსანდრა! შენ გენატყალოს დედა, მაგარე ნუ შესწუხდები! ჩვენ ცუდ-ათ არ დავიჭერთ საქმესა, ჯა ანკი რას გემართლებით! მამაპაპის სამკვდრო შენც გეკუთნის. სირცხელიც იქნება, რომ ერთი ქალი ჭყუადეს დედამამს და ისიც კარგა ვერ გამოიყუანონ!

ამ დროს შავიდნენ იმათთან ბაზაზების შეგირდები ბოხჩებით.

ერთ შეგირდს, რომელსა ეცო მიხაკის ფერი მაუდის კაბა, ეჭირა იღლიაში ლურჯ სურხანში განუჭული ფარჩები.

მეორე შეგირდს, რომელსაც ეცო შავ მაუდის კაბა, ეჭირა იღლიაშივე თეთრ ტილოს ბოხჩაში განუჭული ფარჩები, და ძლიერ მიჭქონდა.

—მოდიოთ, შჯლო. მოდიოთ. უთხრა ბაზაზების შეგირდებს მარიაშმა.

ბაზაზების შეგირდებმა გახსნეს ბოხჩები.

—რა და რა ფარჩები მოატანეთ?—ჭკითხა შეგირდებს მარიაშმა.

—პირისფერს და შრქალის მოწიანტიკი, დამა. გლასი და ატლასი.

—ორთავემ გადაშალეთ ყველა ფარჩა. უბძანა მარიაშმა.

შეგირდებმა აღასრულეს ბძანება მარიაშისა.

—რა ვშჭნოერია, ალექსანდრაჟანეს. პირისფერი ან-

ტივ მოჩე! უთხრა მარიაშმა: აქრომკედლივით ბრწყინავს; დეღუა აქუხს საუცხლოვო. მე ძრეულ მამწონს; ღამე ნამუცტნავათ დაშუქნდება.

—გარგი გახლავს. —უპასუხა ნაწათი ადექსანდრამ: მეუტათ ნაწი ფერი აქუხს!

—რეგო ეტ შირისფერი ანტივ მოჩე? ჭკიობა მარიაშმა მისაკ—გაბიან შეგირდისა.

—ოთხათა და ათშაურათ გუიდიო აწშინსა; მაგრამ თქუხსნი შიირთვთ ოთხ მანათათ. უპასუხა მისაკ—გაბიან შეგირდმა.

—ძვრია! სწორე დაათვასე? უთხრა მარიაშმა.

—ათშაურეც თქუხსნი ხათრით დავაკელ, თორე სხუას ოთხა და ათშაურ ნაკლებ არ მივცემ. თოფობრთაც რე იუიდას.

—ძვრია, შუღო! სამა და ათშაურათ მოსტერ.

—სამი მანათი და ცხრამეტშაურნახევა რე მასტრო, ქალბატონო, მაშინც არ მოვტერი. დახედვო, გაშინჯვით რა ფარჩას! ფრანტურის საქონელია, რუსისა ხო არარის!

—შაშ არ აძლეკ სამა და ათშაურათ?

—არა, ქალბატონო!

და შაკეტა ანტივ მოჩე.

—შიირთვით, ქალბატონო, სამა და ათშაურათ ჩემი ანტივ მოჩე, —უთხრა შავ გაბიან შეგირდმა.

—არ მოგატყუოს, ქალბატონო! —უთხრა მარიაშს მისაკ გაბიანმა: რუსის საქონელი აქუხს აშას. ხუთ ახანათაც არ გიყიდი ამის ფარჩას.

— შენა თავის მხემ, როგორ არა, — უპასუხა შაკვაბ-
იანმა მისაკ კაბიანსა: ოთხბაზუყნაღთუნათ მოგაართმევ!

— მეტათ არა ღირს: ნახევარი კანაფია!

— ქალბატონო, ღმერთმანი, გატყუებს, — მოახსენა
შაკვაბიანმა მარიამს: მე რუსის ფარჩა სულ არა მაქვს;
სვარჩანინისა; აი დამოყენის ჰლომბი.

— ჭა, ჭა, ჭა! ტყუის რატო არწივი არ აზის, თუ
სვარჩანინისაა. ახა, მითხარ. დაცინვით უთხრა მისაკ კაბი-
ანმა.

— რა გახსუბებთ? მაძლეკო თუ არა სამა და ათშაუ-
რათ? — ჭკითხა მარიამმა მისაკ კაბიანსა.

— ერთი აბაზი თქუტნა ფაშქაშა იყოს. მიწვთ.

და გადაშალა მისაკ კაბიანმა ანტიკომარე და დააპირა
გაეზომა ეს ფარჩა.

— რამდენი არშინი გინდათ? ჭკითხა იმან მარიამს.

— ძნელი არ არის, — როგორ არ შეწყინოს! — წამოი-
ყვრა შაკვაბიანმა: გათხელებულ ფარჩაში სამ და ათშაუ-
რს აძლეკენ და ჩემ საქონელს კი იწუნებენ! აფსუს!
აფსუს! — მახლას, რა გაეწეობა!

— შენც გულის არ დაგაკლებ, — უთხრა სიცილით მა-
რიამმა, რომელმაც ბეჭი იტინა შეგირდების ჩხუბზე:
შენგანაც ვიყიდი; მანამდღეცა გაჩუმდი, რომ მოურიგდე
ამასა (უჩუტნა მისაკ კაბიან შეგირდზე.)

— მიიერთვთ! რა გაეწეობა! რახან მოკსულებარ, ცარი-
ელი ხომ კერ წაგალ! რამდენი არშინი მოკვჩრა? — ჭკითხა
მისაკ კაბიანმა.

— რათა გნებავსთ, რომ აჭრეკინებთ! — მოახსენა ალე-

ქსანდრამ დედას მორჩილებით: მე პირისფერი ან მიუჭა-
რს, განა ან მოგესხენებათ!

—ღვრამ მოიტანა, ქალო! პირისფერი მოგნდება, —
უპასუხა ღვიპილით შარიაშმა.

—თუ გი ან მამისდება, რა იქნება, თქუჭნი ჭირიშე,
მაგისი ჩაცმა!

—რას შიბძანებ, ქალო! საკვირველი ხარ, ჭეშმარი-
ტათ! რაც თუალში ან მოგიკა, უთუოთ ან გინდება!
შენმა სიტოც ხლემ, ლეღვარე პირისფერი გხატავს, ნამ-
ეტნაკათ დამე; ახირებულად ნაწი სჩანხარ პირისფერ კა-
ბაში!

—თქუჭნ სახელს კენატუალე, ნურას მიყიდით: ამიტ-
ომ რომ რაც აქ ფარჩხა ანც კრთი ან მამწონს, ანც მამია
ხდება; ფული უბრალეთ გადიბნეკა. რა საჭიროება მოს-
ითხოვს, რომ უთუოთ ესლა ვიყიდეთ საკაბეები, რა-
დესაც მაქუჩს თხუთმეტი მეტი კაბა და ადგილიც ადარ
ანის შკაფში!

—ალექსანდრავან, შენ ხომ გიუჭარს ჩემი მორჩილება!
თუ მე მსურს, შენც ჩემი სურვილის დასაკმაყოფილებ-
ლად შეიგეკე რჩი კაბა.

—ურჩობით ან მამდის, თქუჭნმა სიტოცხლემ,
დედა, — მოახსენა ალექსანდრამ გულმოგუდინებით: ფარ-
ჩის მაგეერ, ჩითი რომ მიბოძოთ, დიდ წყალობათ მი-
ვიღებ, სინარულით გავცეკოთავ! მაგრამ შეათსუსება ფული.

ნამდვილად ალექსანდრას ფული გი ან ენანებოდა, —
იმან ანც გი იცოდა შნიშენულობა და საჭიროება ფულ-
ისა, — იმან მხრალეთ ან უნდოდა ახალი კაბეები, რადგა

ანტ გული უსიამოვნოთა ქქონდა.

— თულისთვს ნუ ფიქრობ, ალექსანდრას, შენი ჭი-
რიმე! უმასხუა მარიაშმა: თუელი ყოველთვს არის და იქნება.

— მაშ რახან თქუტნი გნებავსთ, ისევ მწუანე მოატრე-
ვინეთ.

— რას ანობ, ქალო! რა შენი საქუა მწუანე კაბა!

— თქუტნი ნებაა!

— მოსტერ...- არშინი, უთხრა მარიაშმა მისაკ კაბიანსა...

მერე შავგაბიანსაც მოატრეკინა ცისფერი ღამა...

— იცი ქალო, — უთხრა მარიაშმა ალექსანდრას, რა-
დესაც ბაზაზის შეგირდები გაისტუმრა. ბარბარე ხომ სო-
ფელში წასულა!

— როდის, თქუტნი ჭირიმე?

— დღეს.

— ზინ მოგახსენათ?

— წედან გზავე შემხუდა ლიფსიმე; იმან შითხრა.

— რა სახით მეწინა!

— შენმა სიტოტოტოტოტო, ქალო, ძალიან შეკწუხდი.

— კარგი ქალი გახლავს, თქუტნი ჭირიმე. — შიუგო
გულნაკლულად ალექსანდრამ.

— საუცხოვო ქალია, ბარბარე! კარგი, სანაქებო დედა-
გატია!

— კარგი დროს გამტარებელი, ჭკუანი, მხიარული,
აღაშინანის მოუჭარული. არ ვიტოდი, თორე ვსთხევიდი
დაჩქენილიყო.

— მეტკვი, რომ გამეგო, ვეცდებოდი ქალაქში დარჩე-
ნილიყო რაკდენიმე კიდევ ხანს, მანამ ჩუტნი წავიდოდით

სოფელში. შეტათ მიუჭაწს იმისი ატეხილი ხუმრობა, მსხვლგონებიანი კრიტიკა და ნამეტნავათ ირონიით ლაპა-
რაკი იმ ადამიანთან, რომელიც არ მოეწონება.

— იჰ, ესლა მარტონი დავჩხით.

— რათა, შჯლო? რავდენი ნათესაგები და მცნობები გვეჭანან! უკვლასთან კარგა გაატარებ დროსა.

— არა, იმისთანა არაგინ არის! ბაზბარესთან მიუჭაწს დროს გაატარება.

— შენგანაც ახილებულია, ალექსანდრავან: ჩუჭნის გუ-
ლისათვის, ღვასხისაგან ხომ ხელს კერ აიღებს. რამ დაარ-
ჩინოს, თუ მამულს არ მოუვლის,

— მართალი გახლავს, — უპასუხა დედას ალექსანდრამ.
ქმრისა და შჯლის მოვალეობა რომ არა ჰქონდეს, ხშირათ
გამყოფებდი ჩუჭნთან.

— კარგი ქალი უკვლასთვის საუჭარელია. ეს არის ღა-
რბიბა, თორე...

— რას მიბძანებთ, თქუჭნისი ჭიჩიმი, ბატონო! სიღა-
რბიბით კაცი არც დაიწუნება, არც დამდაბლდება...

თავი 6.

გამოცხადება კარდაწვევტილებისა.

ჩუჭულებრივ კოსტანტინე, სადილს უკან, მოუკლა
ალექსანდრას გვერდით და სიუჭარულით უაღერსებდა,
ესუმბრებოდა და ჰკოცნიდა. ქალი, რასაკვრელია, ბედ-
ნიერად სადიდა თავისს თავსა, რომ დედამამს ასე ძლი-

ერ უეჭარდათ ისი და ამ ტკბილის აღერსით სიამოვნებდა: ეოკელი მისი გკმნობა, ეოკელი ძარღვ იეო და მშვდებული, დამტკებარი, აღსავსე სამოთხის სისარულით და არა თუ მშობლები, მოსამსახურებიცეი ცდილობდნენ მცირედის რითიმე არ ეწეინებისათ. ვატარა ქალბატონისათვს.

მანამ თეიმურაზს გაიცნობდა, აღექსანდრამ სრულიად არ იცოდა, რა გემოვნებისა იეო უსიამოვნობა, მწეხარება, წეენა, სულის აღმფოთება. ვინც დაიარებოდა იმათ სახლში უცხო თუ ნათესავი, ეგელა იამებოდა ქალს, მაგრამ თეიმურაზიეი არ იამებოდა, თუმცა მიხეწი თვითონაც არ იცოდა, ნამეტნავათ ეკავრებოდა თეიმურაზის დანახუა იმ დღის შემდეგ, როდესაც ეს მოუხეშავი ფრანტი შეებას ბარბარეს უადგილოთ; მაშინ მაში დანახა ქალმა სისიხლარი შედიდურობა და უგუნური ამპარტეკენება, და ამ დიდმა ნაკლულეკანებამ მოაძაგა მას ფრანტი. დასასრულ თეიმურაზი სრულიად შესაკდა იმ დღეინდელ ვიზიტის შემდეგ. როდესაც ისი ელაპარაკა უგხო უკვლოთ და უადგილოდ ქმრისა და ცოლის უფლებასე.

—აღექსანდრა, შვლო აღექსანდრა,—უთხრა კოსტანტინემ: შოილე თუალება დაგეოცნო... ივ,რა ტკბილი ხარ, შვლო! შენ რომ გაკათხოვოთ, არ ვიცი, როგორ გაკძლებ უშენოთ!

—მაგასე უადჯლესი არა არისრა,—უპასუხა აღექსანდრამ ტკბილის ხმით: თქუწნ ნუ გამათხოვებთ. შე არ გაკათხოვდები და ერთათ ვიქნებით.

—როგორ შეიძლება, შვლო! შენი თავი არ მამაეუ-

დეს, მამა ჩემი არ წამიწყდეს. შენ გასათხოვარი არ და-
გაკდო! რომ არ შეიძლება! ქალი რა წამს ასაკში მოვა
უნდა გათხოვდეს.

— ქალიც არის და ქალიც! უზასუხა ღიმილით ალექსან-
დრამ, რომელსაც ღიმილი ძლიერ უსდებოდა: სოც ქა-
ლს არ უნდა გათხოვება.

— ვერ დავიჯერებ, შენმა სიცოცხლემ ქალა, — უთხრა
მხიარულათ მამამ: მტარე წლეგანისასკი ვერ ვიტყვ, მა-
გრამ ასაკ მოსულ ქალისას, რომ გათხოვება არ უნდა
დეს, არ დავიჯერებ.

— ჯერ ეს ერთი მე გახლავარ, ბატონო მამაკ. — უთ-
ხრა ღიმილით ალექსანდრამ: თქვენმა სიცოცხლემ სრუ-
ლიად სურვილი არა მაქვს გათხოვებისა და შემდეგან
ამ მდგომარებაში დაგჩე რადენიმე წელიწადი; შემდეგ
გისას, სწორეთ მოგახსენე, დატეშმარბობათ ვერ მოგ...

ასე თქვა ალექსანდრამ, რადგანც მხედველობაში ჭეჭნა
და მისაკო.

— აი შე გუდიანო! ესაა ჯერ არ გინდა ქმარი, მე რე
გი.....

— მე სწორეს მოგახსენებ, თქვენმა მზემ! იქნება,
როგორც ესაა, შემდეგშიაც არა მსურდეს გათხოვება. ეს
გარემოებაზე არის დამოკიდებული.

— როგორთუ გარემოებაზე?

— მოისმინეთ, ჩემო ბატონო, — უზასუხა ალექსანდ-
რამ: თუ ქალიგზმობისაგან (ვერს თქო გულის თქმისა-
გან) იქნება ადეკეებული, ან სამშობლო სახლში იქნება
შეიწროებული და სიცოცხლე გამწარბებული, მაშინ, რა-

საკვრეელია, ისურვებს გათხოვებასა, და მხათ არის შე-
იხთოს ისეთი კაციც, რომელიც დააყენებს უარეს დღე-
სა. მე არც ერთი ამ მიხედვებთაგანი არა მაქვს: მე ბე-
დნიერად ვხადი ჩემ თავს, რომ თქვენთან განლაგარ და
არა ვარ გათხოვილი; როდესაც გათქვდება, მინახიან
მხოლოდ ისი, თქვენ რომ დაგინახავთ, თქვენთან რომ
ვიქნები.

—მაშ ქმარი არ გინდა?

—სრულიად არ მეშურება.

—ხომ გინდა ქმარი?

—ღმერთზე არის დამოკიდებული.

—საქმით რომ ავიხნდეს?

—მოგახსენებთ, ღმერთზე არის დამოკიდებული.

—ღმერთმა რომ ინებოს?

—ღმერთმა რომ ინებოს და თქვენცა, სრული მორ-
ხილი განლაგარ.

—მაინც, შენი კუჭისა. ალექსანდრეჯან, შენი სურვილი
როგორი არის: გინდა ქმარის შეერთება, თუ არა?

—არა მსურს. მაგრამ თუ ღმერთი მამიკლენს, ვისუ-
რვებ და შევიერთამ.

მარია ამ ქამდინ უურს უგდებდა ქმარსა და ქალსა, და
შეჭხაროდა ორთავეს. ესლა იმანაც მიიღო მონაწილეობა
ლაშარაკში.

—ალექსანდრეჯან! მეც მომიხმინე, უთხრა ალექსით
მარიაშმა: შენ, შჯლო, ამბობ, თუ ღმერთი მამიკლენსო,
შევიერთავო ქმარსა. კეთილი; სწორეთ ეგრე უნდა ფიქრ-
ობდე და სასიუბა გქონდეს ღმერთზე. მაგრამ თუთან

ღმერთი ხომ ხელს არ დაუჭერს კაცსა და არ გეტყვის: ეს შეიძლება. მაშასადამე ჩქერს უნდა ვეძიოთ, ვარჩიოთ, და, თუ ღმერთის ნებაც იქნება, შეგროვოთ. ღმერთი მოქმედებს კაცით ამ გზად შემთხვევაში.

—ჭეშმარიტს მიბძანებთ, ბატონო დედა, — უპასუხს ალექსანდრამ შორნილებით და დამშვდებულის სახით: მაგრამ მე დარწმუნებული ვარ, რომ ღმერთი სწორედ თუთან დაუჭერს ვაჟკაცს ხელსა, შიიუჟანს ქალის მშობლებთან და ეტყვის: ეს შეერთოთ თქვენ ქალსა.

—როგორ?

—მოისმინეთ, თქვენნი ჭირიძე, — განაგრძო ალექსანდრამ: როდესაც მშობლებს რომელიმე ვაჟკაცზე გული შეკარდებათ და მასთანვე გრძნობენ სისარულსა, უთუოთ ღმერთის ნაჩვენები ვაჟკაცი იქნება, და თუ რომელიმე ანგარიშით აჩვენებენ თუთან ქალი ანუ მშობლები ვაჟკაცსა, მასთანვე კი გული ეთანადებათ, იქ ღმერთი არ მოქმედებს, და ცუდათაც წავა საქმე. — მაგრამ უნებურათ შიიუჟანეთ ქმარზე განჯაში; მე შეზღუდვინება ამ გზადსაგანზე სჯა. თუ გამანთავისუფლებთ, დამშვდებთ ჩემ სულსა.

—რას მიბძანებ, ქალა! — უთხრა დედამ სიამოვნებით: დრო არის გათხოვდე.

— შენმა სიტოცნლემ, ალექსანდრა, — უთხრა თავის მხრითაც შამამ: დროა გაგათხოვო.

— მეცხრაშეტუში გადასდებ, შჯლო, — განაგრძო შამამი: ახა, შენიჭირიძე, როგორღა დარჩები გასათხოვარი!

— დიად, ალექსანდრაჟან! — განაგრძო ეგრეთვე კოსა

ტანტ. ნემ: დიად, გელარ დარჩები გასათხოვარი.

— თქუწნი ნებაა, — უპასუხა ალექსანდრამ სრული მორჩილებით, მაგრამ გულმტკივნეულად: თქუწნი წინააღ-
მდეგი არ შემიძლიან და ვერ გაგბედავ ურჩობით გაწეი-
ნოთ, — აქამომდე მე მცირედი წყენა თქუწნგან არა მი-
ნახავსრა. როგორც მიბძანებო, ისე მოვიქცევი. სრული
თქუწნი ნება განლდესო.

— აბა ამისთანა შუღი, რასაკვრკელია, მამას სიტყვც-
ლეს დაუტკობს! — თქუა გოსტანტინემ სიწრფელით და
პირუთნებელათ, და მეტის სიამოვნებისაგან დაჭკოცნა ქალსა.

მარამ ქმარსე ნაკლებ არ იყო აღეფებული ქალის
სიტყუწბისაგან და ატაცებულ სიამოვნებას გრძნობდა.

— შენი ჭიარმე, შუღო, ეკეთი კარგი რომ შეეყხარ!
რა ბედნიერი დედაგატი ვარ! — თქუა მარამმა.

— ჩემი ბედნიერება მხოლოდ იმ არის, თუ თქუწნი
მეუოლებით ბედნიერი, — უპასუხა ალექსანდრამ: მაგრამ
რასა ხადით ამ შემთხუწვაში თქუწნი ბედნიერათ? ნუ თუ
იმასა, რომ უნდა გავთხოვდე?

— დიად, შუღო, — უპასუხა დედამ: და იმასაც, რომ
შენში ვერასა ვხედავ ცუდ მიმართულებასა, ანუ ხასიათსა.
ალექსანდრამ სიმშუღით თუადები ძიარს დაიღო.

— ამ ორიოთ დღესე ნიშნობა მოგვიხდება, — განაგ-
რძო მარამმა.

ალექსანდრამ შესტა ელდისაგან.

— დიად, ჩემო სასურველო, — უთხრა გოსტანტინემ:
ხუთშაბათს დაგნიშნავო.

ალექსანდრამ გაოცებული დარჩა და ვერ ახერხებდა

ტუჩები გაელა სიტყვს სათქმელად.

— დღეს რატ ვიგატყე, სანიშნობათ შიგომსადე, შჯ-
ლო, შენი ჭირიშე, — უთხრა შიარულათ შირიამშა.

— ვინთეკიტ ვინათა შაქქს, შენმა სიტოტსლემ, შჯ-
ლო! დუშატა კოსტანტინემ.

— დიად, დღეს გამოვიტანეთ პრიგანდამ ფული, —
განგრძნო შირიამშა იშვე სახით.

ტყუილები წამოადგა ალექსანდრას თქალებში.

— შენმა სიტოტსლემ, ალექსანდრა, შაშაქემა ან წაშა-
წედება, საკუთრად შენთვს გამოვიტანე პრიგანდამ ხთას-
ოქასი თუმანი, — დუშატა კოსტანტინემ.

ალექსანდრამ ტყუილი შეიშაგრა, გული მოიბრუნა და
შოახსენა მშობლებს მოკუდინებულის სახით:

— ან შეიძლება, რემ ჩემი ნიშნობა შემოგომამდინ
დარჩეს?

— რაგარ შეიძლება, შენი ჭირიშე, შიუგო შირიამშა,
საქმე გადაწეგეტილია!

— შენმა ვსემ, ალექსანდრავან! განაძო კოსტანტი-
ნემ: შენ სურვილს ალვასრულებდი; მაგრამ საქმე გადაწე-
გეტილია და აღარ შეიძლება.

— ასე საჩქაროთ!... მე რატო ვერ გაგატე!... რადის
გქონდათ ღაშარაკი?... ვისთან...

და ველარ დანსრულა ალექსანდრამ: გული ამოუყდა.

— უცებ მოხდა, ქალო! ჩუტნტ დილას გადაწეგეტი-
და ესლა გატუობინებთ, — უთხრა შამამ ალვასით.

— აქამდინ ამიტომ არა გითხარი რა, შჯლო, რემ
იქნება ან შამსდარყო და შენ შეგაწეგებდი, — განგრძნო

შეკლიმებულის სახით დედაშ, რომელმაც მაშინ დაინახა თავისი შეტომა, რომ წინათ საქმის გადაწყვეტისა არ გააკებინა ქალსა და არც დაეკითხა.

მართლადაც მარიაშ. შესცდა. ალექსანდრას არ იყო მცირე წილოვანი, არც ისეთი ქალი, რომელსაც კარგი და აგი არ გაეკებოდ; მაშასადამე უნდა ეკითხათ იმისთვისაც. მარიაშ სწუსდა, დიდ სიხანულში იყო, იქამდინ, რომ თავბრუ დაესხა, ნამეტნავათ აწუხებდა ამას თავისივე აზრი: დიღით ქმარს უმტკიცებდა, რომ დედამამას ქალი იშისს შეუტეობლად, არ უნდა გაეიხონათ, თუთანკი აშის წინააღმდეგად შოიქცა. შაკრამ სანუგეშოდ დარჩასი, რომ თუ არ საიდუმლოთ, ალექსანდრას ვერ გათხოვებდნენ, რადგანც ქალი, რომელიც იცნობდა, თავისით არ ისურვებდა არც ქმრის არჩევასა, არც გათხოვბასა.

ალექსანდრამ თავისს სიტყვებსელში ჰირჩუჭლად ხმელად გულში ამოიკენესა. საქმე იყო გადაწყვეტილი და რაღას გააწეობდა საწყალი! თუ ჩემალა საქმე, მშობლებს აწუხნდა და შეარცხუნუნდა, — და ეს უფრო დასტანჯავდა, და თუ სრულებით დაშორჩილებულიყო, თუთან თავის ფიქრში, იღუჭებოდა; ამიტომ რომ არჩეული მშობლებისა გან საქმრო არ ესიაშოვნებოდა, მაშასადამე საუკუნო ჯოჯოხეთში უნდა ტანჯულიყო. ამ მდგომარეობაში იყო ალექსანდრას და რომ გელარა მოახერხარა, საწყალმა სასოა წარკვეთილებით უთხრა მშობლებს.

— უთუოთ მოგპაგდით; რომ ასე ადრე შათხოვებთ. დედა და მამა გულში გაიგმირენ, რა გაიგონეს გუ-

ღის დამაწყდულებელი სიტყუა საუჭარელის შჯლისგან. კოსტანტინეს გული აუღუდა, მარიაჲს ეგრეთჲე.

—არა, შჯლო! არა, შენ გენატუალოს დედა! სიძული-ლიოგი არ გათხოვებთ, შენ ბედნიერებას ვეშურებით, — მიუგო დედაჲ.

—უფრო ბედნიერი ვიქნები, თუ ქმრის ხელში არ დაკტვევდები.

—შენმა სიტოცხლემ, ალექსანდრა, მამაკემი არ წა-მიწყდება, სიუმაწვლით მოგდის, უთხრა კოსტანტინეჲ ქალი მხოლოთ ქმრით არის ბედნიერი. უქმრო ქალი რა ბძანდება! უფრო დატყვევებული არ არის! სად წაკა თავისუფლათ? სად მიდგებ-მოდგება თავისუფლათ! ერთი გახსოვს, მეორე გავიწყდება. მეორეს მხრით, შჯლო, — დაუმატა მარიაჲმ: კალი ავიღეთ შენის გულისთვის, მზითუვი მოგიმზადეთ. თუ დარჩები გაუთხოვარი, ჩუწნ ხომ დაკი-ღუბებით!

—არ შეიძლება ჩემი მზითუვი შე მიბოძოთ?

—შენი არ არის შენი მზითუვი, ვინ გამოგწირავს! უთხრა კოსტანტინეჲ, რომელიც ვერ მიხუდა, რა ახრი-თაც ქალმა სთხოვა მზითუვი.

—შე მოგახსენებთ, ბატონო, თქუწნი ჭირიძე, — უბა-სუხა ალექსანდრამ მამას: შე მოგახსენებთ, მიბოძეთ მზი-თუვი, რომელითაც შე შემიძლიან ვიცხოვრო.

—რომ არასა გავს! შენმა დღეგრძელობამ, ქალო, არასა გავს! — შენიშნა მარიაჲმ: რომელ ქალს გაუტანია მზითუვი და ცალკე გამჟღარა! ქალის დანიშნულობა არის უნდა გათხოვდე.

—არ შეიძლება მონოზნობის ნება მიბოძოთ?

—სრულიად შეუძლებელია, — გადაწყვეტიით უთხრა მარიაშვილს: შე შეეფერება ქალი, შენი ახრი: გესრინება ჩუქნი მოშორება, გესრინება უცხო ვაჟკაცთან შეერთება და ცხოვრება; მასთან გრცხვენთან, ვერ გაგიბედავს, არ გინდა ჩუქნი ვალში ჩავეკვიდეო. მამწონს შენმა სიტუცხლემ; მაგვამ რას ვიქო, რომ ასეა ქუჭყანა აშენებული. დმერთმა ბძანა: ქალი სხვისა და არა დედმაშისა ბძანა და უნდა აღსრულდეს!

—მაშ, ალექსანდრავან, შენი გუჯისა! ხუმრობით და აღერსით უთხრა გოსტანტინემ: მაშ გინდა რომ შესრავით კარგი შულები გუკდეს! უაღერსებდე, შეჭხაროდე, ტკბებოდე იმათის უურებიოთა, როგორც ჩუქნი გიაღერსებოთ, შემოგხარით და ვტკბებოთ შენის უურებიოთა! დედა ეგრე სწუხდა შიჩუჭლში გათხოვებასა, ესლავი, ხედავ, როგორი ბედნიერია. შენც ეგრე იქნები! სიუმაწვლით და გამოუცდელიობით გეშინიან ქმრის შერთვსა, შერკვი შადლობელიც იქნები. ნუსწუხარ! ჩუქნი შენთან ვიქნებოთ. ალექსანდრას გადმოსტვივდა ტრემლები.

—ნუ სწუხარ, შენ გენატრეოდა დედა! — უთხრა გულ-შტკივნეულად მარიაშვილს: ქმარი ისეოთ სავშიში არ არის, როგორც შენ გამოგხატავს. ქალი ქმრით არის ბედნიერი! ქმრიანი ქალი სულ სხუა არის, გასათხოვარი სხუა! გაუთხოვარი გერ დარჩები!

—ვის მამდეოთ? ძლიერ წამოიღულღულა, რომელსაც ტრემლები გეღარ შეემაგრა.

—ძლიერ კარგ ვაჟკაცსა, საუცხოვოსა, უკეთესი აღარ შეიძლება — უთხრა ღიმილით მარიაშვილს, რომელმაც მო-

სწმინდა ქალს ცრემლები და ჩაიკრა გულში და მერმე-
დაუკოცნა მოელი სახე.

— თეიმურაზსა! — წამოიყვრა კოსტანტინემ დიდგულად
და ისეთის სახით, თვთქოს გასაოცარი ბუდი მასდგომო-
და ალექსანდრას ამ კაცის შერთვთ.

ალექსანდრას ფერი წაუვიდა და მოუვიდა, კინალამ გულს
შემოეყარა.

დედმამას რომ სცოდნოდა ქალის ახრი, რასაკერაჲე-
ლია ასე არ მოიქცეოდნენ და მიხუდებოდნენ, რომ ფე-
რი მისდიოდა და მოსდიოდა ელდისაგან და გულისწუ-
სილისაგან. არა, იმათ იფიქრეს, ვითამ ფერის ცვლილე-
ბა მოუვიდა ალექსანდრას სიხარულისაგან და სიარცხლი-
საგან. ამიტომაც კოსტანტინე და მარიაშ უაღერსებდნენ
და კხუმრებოდნენ ქალსა, ქალიც ამასობაში მობრუნდა,
გამსწევდა.

— იცნობთ თეიმურაზსა? — ჰკითხა ალექსანდრამ დედ-
მამას იროინით და ნაზის სმით.

— საუცხოო უმაწვლ კაცია, ალექსანდრავან, უზასუსა
შარიაშმა: გაზდილი, ნასწავლი, დიდი ჩინოვნიკი, მდიდა-
რი, მშვიდი, გონიერი, სიტყვთ უკულის ფრით სრულია
თეიმურაზი! უკეთესს ვერ ვიზოვნიდით!

— აბა შენ გასდას, ჩემო სიტოცხლე შვილო! ტუდს
რათ აგირჩევდით! დასე, დასე, ამ ტუდიანსა!... როგორ
იამა!.. განა შენც მოგწონს?... განა ტუდი არ აკვირ-
ჩევია?!.. ერთი მახედე შარიაშვან, შენი ჭირიშე, ალექსან-
დრას როგორ გაუხარდა!..

ამ დროს შავიდა ლიფსიშე.

ალექსანდრამ იგრძნია, რომ ამ ცბიერის დედკატისაგან მოხდა ეს ამბავი, ზიზღის თქალით ერთი კი შესედა იმას და არ იკადრა იმასთან დამკვდარიყო და გაეგონა სასაზღარი და გულის მომწუჭეული იმისი ლაპარაკი....

თავი 7.

წინა დღე ნიშნობისა.

თეიმურაზ იუ, გულ მოსული ალექსანდრასე, რადგან ნეტ ამ ქალმა არ დაუმორჩილა თავისი აზრი იმის სურვილსა და, როგორც სჩანდა, არ იკადრა იგი ქმრათ. ემუქრება ასეთ დამტრობისათვის, სიტყვით ცუდ დღეს უპირებდა. მართლაც ამ გვარ ამბარტავან კატთან საშინაო შეპყრობის მტირედის წყენისათვის შეამთხვევს მოწინააღმდეგეს ნადგეულსა.

შემდეგ ვიზიტისა, თეიმურაზს უნდოდა ალექსანდრას შერთვა მსოფლიო და მის წინააღმდეგობით და მისგან განიბრით. ამიტომაც ეს მძნვარე მხეცი მოუთმენელათ ელოდა ნიშნობის საათსა; რადგან ეშინოდა, ალექსანდრას უარისთქმით არ ჩაეშალა საქმე. შიშისაგან კინაღამ გადირია ჭკუიდან: კერცა სჭამდა, კერცა სჭამდა, კერცა იძინებდა, — შეშფოთებულ ცხოვრებაში იყო. და რომ ალექსანდრას არ ჩაეშალა საქმე, ლიფსიძეს დღეში ორჯერ გზავნიდა ქალის დედმამასთან დასასვერავად და საქმის შესამაგრებლად. თეიმურაზ მტირე ხანს დამძვდდა, რომ დესაც ლიფსიძემ მიუტანა ამბავი, ალექსანდრას სრულიად

და შორჩილდა დედმამასა, მაგრამ ეჭვ კიდევაც უქვეყნიდა
სამაგელ გულსა, ბნელი ასრები უბნელებდნენ თავაოვე
დაბნელებულ გონებასა.

თუმცა ეჭვ არა შორდებოდა, მაგრამ თეიმურაზს შეუ-
დგა სამსადისსა სანიშნობით, ემან შეაწერა სუმოს სა-
ჭორწილო ფული თრასა თუმნი. უმებმატ, რომელთაც
სიღარიბით ნატისუსელი ასდიოდათ, ფალი აიღეს და
მოართვეს შეწერილი ფული.

ეს იყო ნიშნობის წინა დღეს,

თეიმურაზმა ეს ფული საქორწილოთ შეინახა. ნიშანი
კი მოაგროვა სხუა და სხუა მაგასიებში ნისიად.

იყო თერთმეტი საათი დილისა. ლიფსიმე ქაქანით
შეკარდა ეკატერინესთან. თეიმურაზ თან შეჰყუა, თეკლ-
ემ იღუმალ ყური დაუგდო.

— უჭ!... უჭ!... უჭ!... შეჰყვარა ქაქანით და თავის აქათ-
იქით გადაგდებით ლიფსიმემ: რა სახათა დავიდალე!
მოკვდი სირბილათ! დასწყევლავს ღმერთსა მედროშკუ-
ების თავი: ღროშკა არსად შემხუდა!

— ვუი, შენ ჩემო თავო! თქუ: შეწუხებულის სახით
ეკატერინემ და ხელები შუსლებზე დაიკრა: ნეტავი ღმე-
რთი გამწერომოდა და...!

— არაფერია; ეკატერინეჟან! გაივლის; აგერ კიდევ
დავისკენე. — უთხრა ლიფსიმემ: აბა მზათახართ თუ არა,
ეკატერინე, თეიმურაზ?

— ჩუტნ მზათ გახლავართ, — უთხრეს დედამ და შვლმა.

— რაზე გეტუობათ! — ისინი ემზადებინ; დიდი ნიშ-
ნობა უნდა გადინდონ; ორასი სული ქალი და ვაჟი

მომწვიეს; საზანდრები ეყრდნობათ. რჩეულ სამჯავროში
გი არ შემადრცხნათ!

— რას გვბძანებთ თქვენნი ჭირიშე! — შექუჩკეს ეკატ-
რინეშ და თეიმურაზმა ერთის ხმით.

— საკვრეელია, თქვენნი ჭირიშე, თქვენნი საქმე! — წა-
მოიყვრა მოუთმუნლობით და დიდგულად ლიფსიშეშ:
თქვენნი გითხუხ რამ არას გავს! მე რა უნდა გიბძანოთ!
მე რაგორ შემიძლიან გიბძანოთ! მე რა თქვენნი ბძან-
ებელი ვარ! თქვენნი თავისთვის თქვენსვე უნდა იზრუნათ.
სულ მე ხომ ვერ ვიბრუნ, თავათ დედაკაცი აღარა ვარ! —
ნიშანი მზათა გაქვსთ?

— მზათ გახლავს, თქვენნი ჭირიშე. უზასუხეს ერთის
გმით დედამ და შვილმა.

— მიტომ უფრო გიხელ, რამ გავშინჯო ნიშანი
და თუ შეუსაბამო იქნება რამელიშე ნიუთი, გამოვცუხ-
ლოთ. რას მიბძანებ, ეკატრინეჟან! აღექსანდრას ასეთი
ნიშანი უნდა მიუგოდეს, რამ არადროს არავის მიეტანოს!

— ესლავ ზოგართმევ, თქვენნი ჭირიშე ნიშანსა და
იშედი მაქვს მოგაწონოსთ, — უთხრა თეიმურაზმა და წა-
ვიდა

— მოიტანეთ, თქვენნი ჭირიშე, — მისძახა ლიფსიშეშ.
თეიმურაზმა შეიტანა დიდი კერცხლის ფოდნოსი,
რამელზედაც ეწყო ხელაუნებით გაკეთებული სხუხ და
სხუხ ყვავილების თაიგულები: ოთხი ფოდნუსის ოთხ-
კუთხესე და ერთი. უფრო დიდი, შუა გულში, ერთ თა-
იგულზე ჩამოკიდებული იყო ოქროს მინაქრისანი საათი,
ბრლიანტოთ მობნეული, თავისის ოქროს ძეწვეთა;

შეორვეს საქმეს ბრძანებით, რომელსაც შუა გულზე, იმგვარი, ეფინა მოდიდრონო შარგალიტები და მარგალიტების შუა უსხდა ბრძანებები; შესამეზე მარგალიტის ძეგვ, ჰაწაწა ბრძანების ჯუბრით, ექვსე შესაბმეული; მეოთხეზე—ძეგვლებური დიდრონ ფოთლებიანი საქმეს ძეგვ, რომელიც კვარტინის მოქულოლოდა შინათევში; უსანასკნელ შუა გულ თაიგულზე დამარგებული იყო ბრძანების ფორმული და ერთი ბრძანების ბეგვდი; წინ ამ თაიგულისა ეწყო ღრა საქმეს გრგოლები (Кольца) თეიმურაზისთვის და ალექსანდრასთვის, დანაშენი ადგილი ფოდნასისა, ცარიული ადგილი დაფუნალი იყო განუკეთებით.

—იჯ, იჯ, იჯ, საუცხოო ნაშინა, საუცხოო, რომ უკეთესი ზღარ შეიძლება! სიხარულით შექუჯრა ლიფსიმემ: მადლობელი გახლავარ ჩემო თეიმურაზს! დიდად გმადლობ!

—მაშ რომ გეგონათ, ლიფსიმეგონ. თქვენსა ჭიჩიში!—უხრა სიამოვნებით ატაცებულმა კვარტინისმ: განა ჩვენ კი არ გვიმის ჩვენსა პატრიკი და ღიჩიება! აბა, თქვენსა ჭიჩიში, რა ჭკუაში მოკვივილოდა, რომ უბრალო ნიშნით გამეჩენილიყავით გემოჩანებულ სამჯარში!

—გეტყობათ, დედიდა, კარგა კერ მაცნით, თქვენსა შხემ, რომ ეჭვში ბძანდებოდით, —უპასუხა თეიმურაზმა თავმომწონებით და მედიდურათ.

—გიცნობ, შხლო, გიცნობ, თქვენსა შხემ, უოხრა სიხარულით არეულმა ლიფსიმემ: კინც თქვენსა სახლის მოძრაობას ნახავს, ისი დანახავს თქვენსა გონიერე-

ბას და გეშოვნებს. შე მხოლოდ ამიტომ ვიყავ კვში, რომ ჩქვნი, ქართულლებმა, ან ვიცი თავის გამოჩენა.

—ქორწილის დღეს მოგართმევ სამოც ხუთნის ფულათ, ერთ ქარმანის შალსა და ორ უღელ კარგ ხანსა.

—მადლობელი განლავარ, ჩემო საუჭარელო თეიმურაზ; შრავალს მადლობას მოგახსენებ;—მიუგო სხარულით აფორობილმა ლიფსიმემ.

—თქვენ ან მოუკუდეთ კვარტიანეს, ლიფსიმეჟან, რომ მაგას ან დაგაჯეროთ, —უთხრა კვარტიანემ: უოკელ დროს ჩქვნიგან შატრეცემული იქნებოთ.

—გმადლობო, თქვენა ჭირამე. მიუგო ლიფსიმემ და მდებლად თავი დაუკრა: მართლა, კვარტიანეს, კოსტანტანემ და მარამეა შემოწმალესად გთხოვს თქვენსდა და თქველსდა ნიშნობაში,

—გახსლებოთ. სხარულით გიხსლებოთ, თქვენა ჭირამე.

—მეუ ჩქვნიას მხრითაც მხათ ვართ! თქვე ლიფსიმე და ვინაღამ ლეკური ნ მოუარა სხარულით!

ლავ. არდაზიანი.

დასასრული 3 ნაწილისა.

უძღუნო თ. ზ. წყნეთელს.

როგორადაც გემი ძღუღუარეს ზღვაზედ
მოცურავს ქანვით თავ გაწირული,
მრისხანე ზვირთთა მიებრძვიას ცხარეთ
არ ემონება გამწარებული,

და ზვირთანი ზღვისა, მთის თანასწორნი,
ხან თავს ესპიან საბრალთ კემსა,
ხან როგორც ბურთსა, მყოფით ძღუღუანთ,
მას შეისურვიან მადლა ჭყერსა,

ხან დაუშვებენ და ტარს ერტემიან,
ემუქრებიან მუდამ წალეკვით)

ხან დამოშმილნი დარს აღუთქვამენ
და გულს უვსებენ მჰვიდის მოძავლით;
მაგრამ გრიგალი რა წამოუვლის,

ისევ ეძლევა კემი განსაცდელს,
და მარეული ჰერმნობს სიასლოს ნაჭირს
გადასარჩენათ ჰსმარობს ნაძთს ღონეს;-

ეგრედცა შენა, ჩემო სიცოცხლე,
მიებრძვი მწარეთ სოფლის დელვასა,
არ ემონები სარ ნიადაგ მხნე
და უმკლავდები მისს მძლავრს შუოთვასა;
როგორადც კემსა ზღვისა ზვირთები,
შენც სოფლის დელვა ეკრე კემუქრის:

სან აღკიტაცებს განრისხებული
და სან ვით ბურთსა ისე გაკისვრის;
სან თავს დაკესსძის აღელვებული,
დაგნთქავს, დაგუარავს როგორც ჩალასა,
სან ჰირს მოუვა თითქო დიმილი
და დაგიჰირებს შერიკებასა;

მაგრამ ჯერ ისევ მწარე დელვისკან
არ დაგცხრომია თრთოლა გულისა,
უფრო მდელვარეთ წინანდელისკან
ზარსა დაგცემენ შუოთვა სოფლისა.

ამგვარ სიცოცხლეუ, ატარებ შენს დღეს

და მარჯული შენი ბორბალს გიბრუნებს,
 რა რომ იმედობს თვისს აღიქმას მისვდეს,
 მის მისაწდომათ სმარობს ნაშთს ღონეს,
 და ვითა გემა მძვდსა ნაჭირსა
 ვერ მისწდომია ზღვისა დელვითა,
 ვერედ, სიცოცხლევი, შენ შენს საგანსა
 ვერ მისვედრისარ სოფლის მფოთვითა.

ანტ. ფურცელაძე.

1863 წელს იანვრის 9 ს.
 თბილისი.

გლეხის აღსარება.

ახლაღ და მსგავსად ღუთისა ვინ ქმნილ ახს.
 ჭეშმარიტების მხილებაც უეჭარს;
 და ვისაცა სწეინს ჭეშმარიტება
 სხნს დაუკარგავს მას ღუთის ხატება.»

ახს, დარდების ამშლელო! ჩემის გულის ხაზი ხარ!...
 თანდახრილი მიტომ ვარ, რომ ვისერსედ მანისარ—
 დამტკბარს ვეროდეს გხედავ, ჩემთან მუდამ ბრახი ხარ;
 უჩემოთ გამრჯვლიხარ, თუ შე მხედავ ნაზი ხარ!..

რომ იცო, რაღათ შეითხვ: ასე ჩასთვს ვღონდები?
 მისთვის ჩემო ბატონო რომ სულ შენ მაგონდები?
 ზიარუტუკივით მიმონებ, შეფლობ და ან გეტოდები,
 მაგრამ ჩემო

ცხადად შენ მაგონდები, შენხარ ჩემი სიზმარი;
 შენ მღწეველივით მსუქდები, მე ოფლათ ვარ დამდნარი,
 მაგრამ შენ რას დაშეძებ?! შენი ფიქრი ეს არი:
 «სეტავ, ვინ გაასწორა ერთათო მთა და ბარი?!»

ამათ ჩუქნას ვაკშარის უფლებათხარ შემცველი;
 ძლიერმა სუსტი მსახე, დაჩვევა შეაქელი!...
 მაშ ახლა რაღათ სწუხარ, ახლს დროს რომ მოელი?
 რათ არ შეტევ: «მშები ვართ, მოდი მომხვე გელი?»

თორემ შენ ცხვარს მ. ჩვენებ, მე ჩამოგიურა ვურებს,
 მტერს ვინ უწინაღობებს, რომელიც ჩუქნს შეკვეთებს?
 ერთმანერთას მტერს შამშული ჩუქნს ველარ გვამსახურებს
 და ახლს დროს დგვამსის, მკლას მკლთ მოგვამდურებს.

მაგრამ, ვაი! ეს სიტუცა შენ როგორღაც გამწარა
 მეუბნები: «შენ ვინ ხარ ვასი ტავიკთმარ?»
 მაგრამ, ჩემო კეთილო, იფიქრე, სე ჭკუა ჩქარა
 და მაშინ აღიარე, მართლს ვანბობ თუ არა?!..

თ. აკ. წერეთელი.

მომაკრედავი უმაწვლი.

(სათარგმნი.)

დავლდე დედა ჩემო, მომასვენე, თორემ ვაწვლები!...
 მომიხუარი სატრფო გული, ძემკვებში ჩაკეკვრები!..

ოჲ, ნუ სტირი, დედაჩემო, მოდი, ჩემთან შენც იხარე!
 რათ ჭეუთლდები? თავს ძარს რათ ხრა? თვალებს რათ
 მაშტერ მწეხარეს?

სიტყვა, ხედავ? თოვლმა მოელი ხმელეთი დაჭფარა;
 ქარიშხალი ჩუწნს ფენჯრებს ჭსტემს და სისინებს
 ჩარახჩარა;

შეგი ნეტარებაში ვარ! გულშიდაც მსურვალეხას გგძნობ:
 დედა ჩემო, შენ არ გეძმის? ანგელოზონ ვმესაიფობ!

ის ის იყო დალაღულსა მე, როცა ძალი მომავიდა,
 შეგხედე, ეს ანგელოზა წენარათ ჩემთან შემოფრანდა;
 საოქლმა არის, სპეტაკობს ფიცარისა შეკნებით,
 ჩემსგან მოჭურანას, ვერ ხედავ დედა? მოკლვარე ფრთებით.

უნდა სადღაც წამოუქანოს და მიპოტინებს მე გლეხს,
 ტბილად მატანის და მაურის მე თავსუდ ჭრელ-ჭრელ
 ყვავილებს.

ოჲ, რა სამოთხის სუნი ჭიდისთ! დედა ვერ გრძნობ?
 რათ შეძნდა?

ოჲ, ნუ სტირი დედა ჩემო! შენცა ჩემთან გამოფრანდი!
 ვერ ხედავ ამ ანგელოზას! არ უნდა დაჯვანოს,
 უნდა რომ თავის თავთანა მე მან ჩეცას ამოუქანოს,
 მოკლვარეს ფრთებითა ფრეხას ერთათ დავიწყებთ
 და სამოთხის ყვავილებით ორნივე ერთათ გითამაშებთ;
 მაგრამ მარტო ნუ გაშიშვებ! შენც წამოდა! მე სუ
 შხათ ვარ!

ნუ დაშტეებ დედა! მეფნის, მეხვევ ვაი! მიფევაჩ!..

თ. აგ. წერეთელი.

ლექცია IV.

სახსრები. ჩასკვები. გუთები.

ძელები, რომ ერთდებიან, ფოსტებს არღენენ, რომე-
ღშიაღ ჩალაგებულის შინაგანი. ამას გარდა ძელები გვს-
სახსრებზე მოძრაობისათვის. მაშინ შეიძლება მოძრაობა,
როდესაც ერთის ძელის ბოლო თავისუფლათ იბრუნებს
შეორესთან იმ ადგილს, სადაც ერთი ძელი ახლო ძეს
შეორესთან და ბრუნავს, ქვეყანს სახსარი. ყოველი სახსარ-
ი ამ რიგით შესდგება: ზეით ძელსა აქვს ამოღრმავებ-
ბული ალაგი, სადაც ძეს გაგნატელა, ქვეით ძელსა აქვს
დაჩქვალბული ბოლო, ამ ბოლოსადაც აქვს გაგნატე-
ლა. ეს ბოლო ძეს ამ ამოღრმავებულ ალაგს და იძუ-
რის. გაგნატელს ძელს ამისათვის აკამს, რომ თავისუფ-
ლათ მოძრაობდეს, ამიტომ რომ გაგნატელს ვტყუელი
და სიზია, უიშისათ ძელი ხორკლიანის და ადვილათ გერ
იბრუნებს. ურმის ღერძს, საზონი რომ დიდხანს არ
წაუსვავს გატმა, თვლები ღერძს დაუწყებენ ხახუნსა, რომ
შედიც ამოობით დაილევა, ე. ი. დაწვრილდება და ბო-
ლოს კიდევ გადატუდება. ჩუტნს ძელებსაც ეს დაეშარ-
თებოდა, თუ რომ სისხლიდგან გაგნატელაზედ არა სწვე-
თდეს წამალი, რომელსაც ქვეყანს სინობია (Синобия). ეს
სითხეა, სისქით და ფერით გასქვალბულს ადუბლის წა-

ბოლსა გავს და უოგელთჳს იმ ალაგს იმყოფება. სადაც
ძვალი ბრუნამს, და იმას ეცნობა.

ტყუილად გაკეთებულ ჩონჩხედ ძველები ერთმანერთ-
ზედ შავთულით არიან მიკრულნი, და იმისათჳს არ იშ-
ლებიან, შავრამ ცოცხალ კაცს მთლათ დაუშლელი რ-
გორა აქჳს?

ზეითის ძელიდგან ქრტითამდის ცოცხალ კაცს მასდჳგს
აფსკა, რომლის ბოლოებიც შავრათ ესორცებიან ძველ-
ბსა. აფსკა სახსარს ჭყარავს, როგორც ტომარა, უჭი-
რამს ძველები თავთავისკე ადგილს და მოძრაობას სრუ-
ლებით არ უშლის და ჩრც ქრტით ძელის ბოლოს უშ-
ვებს, რომ ზეით ამოღრმეებულის ადგილიდგან ამოვარდეს
ამ განსა ჭქვან ნასკვ. სადაც სახსრები არიან, იქ ვეელ-
გან ნასკვები იმყოფებიან. ამ გვარად უოგელი სახსარად
შეგენილია :

1) ძელის ორსაკე, ბოლოთაგან, 2) კანკატელასაგან,
რომელიც ამ ბოლოებს ფარავს. 3) მესამე სითხელისა-
გან, რომელიც კანკატელას ეცნობა და 4) ნასკვებისაგან.

კაცის სხეულში არიან შემდგომნი სახსრები:

1) ქვემო ყბის სახსრები- ქვეით ყბა გავს ნალსა, რომ-
ელიც თავის ბოლოებით შემჯდარია სასათუეთქლე ძველ-
ბის სიღრმეში, და იქ ხან ზეით და ხან ქვეით მოძრაობს.

2) კეფის სახსარი. ზირველ ხერხემალში ორი სიღრ-
მეა, რომელშიაც არის ჩამჯდარი ორი სითხემე ძელის
როკი, და არის მოთავსებული დიდი ნახვრეტის ორსაკე
მხარეს, სადაც ტუნი გადის. ამის შემდეგ მეორე ხერხე-
მალსა აქჳს მალსა კლერტი, რომელიც ზირველ ხერხე-

მალში ჩამჯდარია და იმაში მოძრაობს, ამ სახით შთელთავსა აქვს გისრის გარს მოძრაობა.

3) სსჟანი სულ გისრისა, ზურგისა და სწელე ხერხემლები მდებარებენ ერთი შეორეხედ, დარუნი აჩიან კანატულით და ამ ადგილას წელი იდრეკება წინა და ცოტა უგანატ.

4) გუგუნის ხერხემლები, (ჩიცხუთ 5): შესორცლებიან ერთმანერთში და რეგორც ხის სოლი შენჯებს ძელის შუა ჩამჯდარნი და გამაგრებულნი, აჩიან, ამიტომ რომ შთელი სხეულის სიშიშიე იმაზე დამოკიდებულია.

5) შენჯი, რომელიც სამის ძელისაგან აჩის შედგენილი, ისინიც ერთმანერთში შესორცებულნი აჩიან. ეს შენჯი მდებარებს სალკათად და ქვეით ბოლოთი აწკება ცოტა წინიდგან თემოს ძელის ფოსოს. გაცს ეს შენჯი მოკლე აქვს. მსეტს უფრო დიდი აქვს, და ზოგსკი იმოდენა აქვს, რომ გუდამდისინ სწედება.

6) მსრების სახსარი, სადაც მსრის ძვალი ზეით ბოლოთი ბეჭის სიღრმეში ჩამჯდარია.

7) მკლავის სახსარი სადაც ბოლო ერთის წინა მსრის ძელისა, ე. ი, მკლავისა მსრების სიღრმეში ჩამჯდარია.

8) მავის სახსარი, სადაც წინა მსრის ძელები ხელის ჰატარა ძელებს უახლოვდებიან.

9) უოკელ კელის თითს, ტერს გარდა, სამსაში სახსარი აქვს, ტერს კი ორი.

10) თემოს სახსარი, სადაც ზეითა თემოს ბოლო შენჯების ძელის სიღრმეში ჩამჯდარია.

11) მუხლის სახსარი ადგილი თქვას და წვივის შეკრებისა. აქ მდებარებს ჰატარა ძალი, რომელიც მოუწანილობით ბანჯოს ჩრვის ტუზის გულს გაეს.— ეს მუხლის გზისტავია, ის მდებარებს წინიდან თითონ სახსარზე და ნასკეებით ეკრება.

12) სახსარი თუხის ჩონჩხისა განტით.

13) სახსრები თუხის თითებისა. ეკელა თუხის თათს ორადი აქეს.

ძალი კაცს მაშინ ამოუვარდება, როდესაც ერთი ძულის ბოლო სახსრიდან ამოვარდება, ნასკესა სჭიმამს, ხანდისან კიდეტა სწუვეტს და სხუა ადგილას ხორტის კანის ქვეშ გადადის, სადაც კაცს ხედიით შეუძლიან გაშინჯოს. ამისგან ტკივილი წარმოსდგება სახსარი დასოედება და კელარც იმოდრავს.

ამოვარდნილი ძალი კაცმა მალე უნდა ჩაისვას, ე. ი. ზეითი ძალი მაგრა უნდა დაიჭინოს და ის, რომელიც ამოვარდნილია, ასწიოს და ამის ბოლო სახსრის სიღრმეში შესვას, თუ ეს მაკვვე გაასწორეს, კაცი მაშინვე იმ სახსარს უწინდელეებრ მოისმარს, თუმცა ცოტათი ეტკინება; და თუ კაცმა ის სახსარი გერ იხმარა, იცოდეთ გერ ჩაუსვამთ, და თუ ამოვარდნილი ძალი დიდხანობამდინ დარჩა, მერვე ელარც გაასწორებთ, სახსარი დაშოვდება და კაცი თავის სიტოტსლეში დაშაბული დარჩება. ეკელა სახსრებიდან, რომელიც ზემოთ მოგიყოლეთ, შეიძლება ძალი ამოვარდეს, მაგრამ ყვე-

დასე ძნელი შეიძლება ხერხემლის ძვლის ამოვარდნა, ამისათვის, რომ იმის კლერტი, რომელიც თავის ადგილიდან ამოვარდება; ზურგის ტვინს ავნებს, რომლის გამოც კაცი აუტილებლათ შოკდება. ეს ძვლის ამოვარდნა პატარა ყმაწვილებს დაემართებათ ხოლმე, თუკაცმა ყმაწვილი თავით ძირიდგან ასწია.

ვისაც ერთხელ ამოვარდნა რომელიმე სახსრის ძვალი, იმას გადევ დაემართება, ამისთვის რომ ნასკკები პირველსავე ამოვარდნისაგან იჭიმებიან და სუსტდებიან; ეს ნასკკები ისე დასუსტდებიან. ხოლმე, რომ კაცი თავის ნებით ძვალს ამოიგდებიან, და შერთაათაც ამ საქმეს ბეკნი ჩადიან, რომელთაც ექიმი უნდათ მოატყუონ, რომ სასნეულში დაჩნენ და სამსახური თავიდგან მოიშორონ.

ძვლის ამოვარდნის გარდა, კაცს ძვალი ეღრმობა. ხანადიხან, როცა კაცი დადის, ანუ გადაბტება რაზედმე უტები ფეხი გადუბრუნდება, ფეხის წონხის და წვიგების სახსარი ტკივილს დაუწყებს და ფეხს კელარ გადასდგამს, ეს ტერზედაც დაემართება ხოლმე, თუ გაუფრთხილებული ვიახუნა ანუ შემოჭკრა რაზედმე. ნადრობი ამოვარდნილი არ არის, აქ ძვლები თავის ადგილიდან არ ამოვარდებიან, მხოლოდ ცოტათი განზე გაიწევენ და ნასკკსა სჭიმავენ. აქ დასეულა არ უნდა, როგორც უბრალად ხალხი ჩადის, ეს უფრო მაუნებელიც არის; მაშინვე ნადრობი სახსარი ცოც წყალში უნდა ჩადოს და სასამ ტკივილი არ შეუუჩინდეს არ გაანძრის.

ზოგჯერ სახსრებს შუა წყალი ჩადება. მაშინ ეს სნე-

უღება მძიმე და საფრთხილებელია. ქარი სასსრებში გატყობისაგან მალ-მალ მოხდება და ანთებას ანუ კაკნატელის ღვობას მოახდენს ხოლმე ხანდისან კაცს ფუხის ტერის სახსარში ქარის მგავსი სნეულება გაუჩნდება. ეს სნეულება სამძიმოა და სხვა წვერების სასსრებსაც გადაედებათ ხოლმე. ამ სნეულებას ნიკრისის ქარი ჭქვიან: ერთობ ყველა სასსრების სნეულება სამძიმოა და ყველა ტკივილი საფრთხილებელია. როდესაც კაცს ამ გვარი სნეულობა დაემართოს, უნდა ექიმს რჩევა ჭკითხოს, ამისათვის, რომ თუ კაცმა სასსრის სნეულება ისრე გაუშვა ან შოძრლობას სრულებით დაქვარავს, და ან ძვლები და ან კაკნატელა დაუშლებიან, და მერმე მოჭრის-მეტი არა უშველისრ: ან ხელი უნდა მოიჭრას და ან ფუხი.

ესრეთ ძვლები სასსრებში ერთმანეთს ებმიან და შოძრობენ; მაგრამ ძვლები როგორ იძვრიან, რა სძრამს იმათა?

ჩუჭნ, რომ მკვდრის ტანის კანი პატარა კალმის დანით გაკჭრათ, იმის ქვეშ ქონის მკვდრს ვნახათ. ეს ქონი, რომ მოკატაღათ წითელ ნიუთეულს ვნახათ, რომელსაც ჭქვიან ხორტი. ხორტი ისეთი გაუწყობელი ღუკმა არ არის, რაგვართაც ვხედავთ იმას ბლუდზედ შემწვარს ანუ მოხარმულს. ის არის შედგენილი გაცალკეებული კონებისაგან, რომელნიც ზოგი გპელი იქნება და ზოგი მოკლე, ზოგი წვრილი და ზოგი მსხვილი. ყველა კანს განსაკუთრებით გუთი ჭქვიან. ყოველ გუთს ორი ბოლო აქვს: ერთი მსხვილ—თავი, და მეორე წვ-

წილი—კუდი. თავი და კუდი თეთრ ივერი ნივთისაგან
 არიან შედგენილნი. ეს ნივთი ძალიან მაგარია, ასე რომ
 იშის დალევა მსურს. ამას შუშა ძარღვი ჰქვია. თავისა
 და ბოლოს შუა ადგილი ხორცისათჳნ არის. კუთი ძვალს
 აა ამ წიგათ აკრამს: მსხვილი ბოლო შეხორცდება ერ-
 თძვალსა და წვრილი შეორესა და ცოცხა მოძრაობს, კუ-
 თი დაიწეებს შემოკლებასა, შევიწროებასა, ხან გაგძელ-
 დება და ხან დამოკლდება, ამანით ერთი ძვალი იწეეს
 შეორესთან ეს შეიძლება ყაღმა მხრის ძვალში შენიშნ-
 ოს, რომდესაც ხელს ნიდაყვამდინ მოიდრეკს.

სადაც მოძრაობაა, იქ კუთები არის. ძვლებზე ვამცნე-
 ბთ სხვა და სხვა ატარა ხორკლებსა და უსწორობას.
 ამ ადგილებში სულ კუთები ეკრება. დალევისათჳს გვა-
 ქვს უბაში განსაკუთრებით კუთები; შირის სახესუდა
 გვაქვს, რომ სხვა და სხვა სახის ტვლილება გამოვიხა-
 ტოთ შირის სახესუდა, ე. ი. საიმოჯნებს, დაღანებს, სი-
 ხარული, გაჯაურება და სს. თვალბში გვაქვს, რომ სხვა
 და სხვა მხარეს თვალი ვატრიალოთ; გსურსუდა გვაქვს,
 რომ თავი ავიღოთ და დავიღოთ; მკერდზედ წიბოებს
 შუა, მუცელზედ, ზურგზედ, წვერებზედ, ერთის სიტყვით
 ვეუბანა გვაქვს მთელ სხეულზედ. მრავალი ამიტომ
 გვაქვს, რომ მოძრაობაც მრავალია და სხვა გვარნი. ხში-
 რათ ერთი მოძრაობა ითხოვს, რამდენსამე კუთების
 მოძრაობასა.

სიულმე თვალისა ამისაგან წარმოადგება, რომ ერთი

რომელიმე გუთი ძალიან დამოკლებულია ან გაჭიშულ-
 და და თვალს თავის მხარეს სწევს. გატს თავის ელმ-
 აობა მომეტებული ნაწილი უმანკილობისას დაემართება,
 და რომ უმანკილს ეს არ დაემართოს, უნდა უმანკილი
 გატმა ორისაკე კედით ატაროს, რომ ცალ მხარეს ცქე-
 რას არ დაეჩიოს; უმანკლს ნივთს რომ აჩვენებდნენ უ-
 ნდა პირდაპირ ჟვალეთან დაუჭირონ და არაშტა და
 არაშტ გვერდზედ არ უჩვენონ ან ზეით თავიდან, რომ
 ზეით არ მოექცეს თალი (*).

თუ გატს სივლემე დიდი ხნისა აქვს, ოპერაციით შეკ-
 ლიან (*) (*). ე. ი. გასტან ის გუთი, რომელიც დამო-
 კლებულია და თვალი გაუსწორდება, გუთი კიდევ შესო-
 რდება, იმის ბოლოებს შუა ხარტი გაიზდება.

გისრის მოკრებს ერთ მხარეზედ დამოკიდებულია იშა-
 ზედ, რომ ერთის მხრის გუთები თავისთან სწევენ. ეს
 გატებისაგან მოხდება და იმის მოკრებს შალე შეიძლება.
 უნდა გისური დაუზოლონ არაფით, ორთქლის მაზით ანუ
 სამლოკით.

ფეხებზედაც გატს ფეხის ჩონჩხები ბევრ რიგით მოკრ-
 იება და ხან შიგნიდან გადატრიალდება და ხან გარედან.
 როგორც ელასა შეკლიან ოპერაციითა ისრე ამას.
ხანდისან შერდებს, რომელნიც უმანკლობითვე იწეობენ

(*) ჩუტს ქართველებს ტუდი ჩვეულობა სჭირთ რომ
 აკანის თავზე უმანკლს ჩანჩხუტას ჭკიდებენ. ვ. შ.

(*) (*) ოპერაცია გატის რომელიმე სხეულისა ტან-
 ზედ. ვ. შ.

წიგანს და კიდევ ზატარას ქალებს, რომელნიც კერგასა სწავლობენ ანუ დიდხანობამდინ წიგნსა, გვერდ მრუდობა დაემატებათ ხოლმე; ე. ი. კუთები იმ მხარის სხეულსა, რომელნიც მუშაობაში ხშირად დასუსტდებიან ანაირ სტოლზედ, იჭრუნხებიან და ამ მდგომარეობაში დიდხანს რომ რჩებიან, მთელ სხეულსა სდრეკენ. ამ უბედურებას, რომელიც უშველს, პირველი ღონისძიება ეს არის, ეცადოს რაც შეუძლიან სწორეთ ჯდომასა და სიარულსა, კიდევ უნდა განკუთვნილი იქნას მეორე მხარესა და მთავრად იმ ხელთ იმუშაოს, რომელიც მოდრეკილ მხარეს აბია. და თუ ამანაც არ უშველს, უნდა მართალი ღიშნასტიკა (*) აკეთოს, რომელზედაც შემდგომ ლექციაში მოგეგმიანაკებთ.

ლექცია V.

ღიშნასტიკა იშის მნიშვნელობა და სწავლა.

კაცის სიმაღლე ძვლებზედ არის დამოკიდებული, ე. ი. რამდენიც კაცს ძვლები მოკლე აქვს, იმდენი მდაბალია. მაღალ კაცს უკვლავ ძვლები გრძელი აქვს.

როგორც ძალიან მაღალ ტანის კაცს, ისე მდაბალსა საკუთრად სიმართლედ არა აქვს. უმარჯვლეს კაცები, ვინც მაღალი ტანისანი არიან და წვრილ ძვლიანი, მალე გლე-

(*) ხელოვნობა სხეულის გამაგრებისა და კაცის სიმაღლის შემოატება სხვა და სხვა სხეულის განჯდომობით. ვ. მ.

რქდებიან. შდაბალი ტანის კაცნი, სრულნი და შოკლე
 გისრისანი ტუზში სისხლის აუარდნას უნდა უფროსად-
 დუნ და ტუზის კვეთებას, რომელსაც მისუბუქ დამბლას
 ეძახიან, კაცის სიდიდე, ე. ი, სისქე ქონსუდ და გუოებ-
 ზედ არის დამოკიდებული. ყველა სქელი კაცი ღონიერი
 და სადი არ არის; ძალიან მისუქანი კაცი მომეტებული
 ნაწილი უღონო და სსუელია. ქონი მთელ სსუელზედ
 ძვეს გუაუბსუდ, კანსუდ. როგორათაც წვრილი რუსული
 ბამბის მხარი. რამდენიც ეს მხარი გაცანიერდება, იმდენი
 გუოები წვრილდება და კაცი სუსტდება. გამსდარი კაცე-
 ბი, რომელსუდაც ამბობენ ცარიელი ძულებია, ისინიც
 დასუსტებულნი არიან, კიდევ ამიტომ, რომ გუოები ძა-
 ლიან წვრილი აქუთ და ხორცი ცოტა კაცის სიმრთელე
 და იმის ღონე გუოებზედ არის დამოკიდებული კაცს უნდა
 მსხვილი და მაგარი გუოები ჭქონდეს, მარტო გელებში
 და ეუბესუაგი არა რომ სიმძ. მე ასწიოს ან ბეკრი ია-
 როს, არამედ მთელ სსუელზედ. შკერდის გუოებზედ და-
 მოკიდებულია ჩუჭნი სუსიქუა. გარგათ რომ ამოვისუნ-
 თქათ უნდა გულის ფიცარი გაცანიერდეს. გულის ფი-
 ცარი გარგათ მაშინ გაცანიერდება, როდესაც გუოები,
 რომელნიც წიბოებ შუა არიან, სწორეთ და ღონიერათ
 იმოქმედებენ.

მაშ ყოველი კაცი უნდა ცდილობდეს, რომ თავისი
 გუოები გაიმაგროს და გაღონიეროს. გუოები მოძრავ-
 ობისაგან მაგრდებიან; სულ მუდამ შინ ჯდომითა და
 წიგნის კითხვითა ანუ წერითა კაცი ბეკრს სსულებას
 იზუნს და ყველასე უწინ ტანი გაუსდება, და როგორც რომ

ტანი გაუხდება იცოდეთ მარტო სოციალიზმი არ აკლდება, არამედ შიგნით ფილტვებში, გუჭში კაცის საქმე ცუდად არის.

არიან ბეკრი სხეულის მოძრაობანი, რომლებითაც გაცი ღონის გაივარებს; მაგრამ რომ მოძრაობამ სრულიათ სარგებლობა გვიჩვენოს, უნდა გაცმა ისეთი რიგინი და ნამდვილი მოძრაობა მოიქმედოს, რომელიც გუოების მდგომარეობას შეშენის სხეულში. იმ კელაგნობას, რომელიც გვასწავლის ამისთანა კარგსა და სასარგებლო მოძრაობასა, ჭკვან ღიმნასტიკა. ღიმნასტიკის სასწავლებლათ სხუა და სხუა მაშინები უნდა თეგები, გიბეები და სხ. მაგრამ ეს ყველას არ შეუძლიან, რომ ჭკვანდეს; ამისათვის არიან გიდევ მოძრაობანი, რომელთაც სახლის ღიმნასტიკას ეძახიან. ამ ღიმნასტიკას ისეთი მოძრაობანი ეკუთვნიან, რომ ყველას შეუძლიან თავის სახლში აკეთოს; იმის კეთების დრო დილა ანუ ერთი საათის წინათ საღამომდინ არის, ამიტომ რომ ყველანე მაშინ გაი დროა. კაცი, რომ ღიმნასტიკას აკეთებდეს, უნდა მსუბუქათ ჩაიტუნს და მუდისა ანუ მატელიანი ტანისამოსი იმ დროს სრულებით არ უნდა ეცვას. მოძრაობისაგან გუოება რათა მაგრდება?

როდესაც ჩუჭნ ვიმძრაობთ გუთი მოკლდება, განიერდება და მაგრდება; ამ დროს სასილიც ემატება. უკეთესად იკვებება. და იზრდება. დალაღვამდინ არ უნდა იმოდროს ღიმნასტიკა შეკლის ბეკრს სხეულებას, სხუათა შორის, სიჭკუეჭეს და ბნასიღსა.

ღიმნასტიკას გარდა არიან უბრალო მოძრაობანი,

რომელნიც კაცმა ღონის სიმკერისათვის უნდა აკეთოს. სიარული. ერთი საათი, რომ იჯდე, ანუ ბეჭი ბეჭი საათ ნახევარი წიგნზედ ანუ წერაზედ, აუცილებლად უნდა გაიარ გამოიარო, ანუ გაიქცამოიქცე, რომ სისხლი თავიდან და გულიდან ფეხების გუთებს ასტილდეს და ყოველ სხეულში გაგიდეს.

სიარული რაც შეტი შეიძლოს, იმდენი უკეთესია, დიდით და სადილს წინათ ყველაზე უკეთესი იქნება. რამდენიც კაცი შეტს ივლის, იმდენი სიარული გაუადვილებს, არიან ისეთნი კაცნი, რომელნიც დაუღალებლივ რამდენსაჲ ვერსტს გაივლიან—ისინი სწორეთ ჯანიანები არიან.

ზოგს შეუძლიან ბეჭი და დიდხანს რბენა, ასე რომ ცხენებს ასწრობენ: ესენი ჩქარა მოსიარულენი არიან. უბრალო ხალხი ფიქრობს, რომ ჩქარა მოსიარულეთ, უმაწვლობითვე გუნთებს აჭრიან და ამისათვის ადვილათ და თავისუფლად დარბიანო; მაგრამ ეს მოგონილი ზღაპრებია. გუნთებიც გუთები არიან უიმიოთ სიარული არამთუ შეიძლებოდა, ანამედ ფეხსაც ვერ გადაადგამდნენ, ჩქარა მოსიარულენი ძალიან კი არ დარბიან, ანამედ ხანგრძლივ და არც იღალბებინ, ამისათვის, რომ ბეჭსა და დიდხან სიარულს უმაწვლობითვე სწავლობენ.

ტანცობა სასარგებლო იქნებოდა, თუ რომ საღამოებით არ ყოფილიყო, დათბუნებულ ოთახებში, დიდ შეყრილობის წინ. ვეჩერებში ჩუქნი ტანცობა სრულიად შენებულანა არიან. (*) ძალიან სასარგებლოა ბილიარდის

(*) ჩუქნი ლეკური სიძრეთლისათვის სასარგებლოა, რა-

თამაშობა, შარტო ისკი უნდა, რომ შოთამაშე ორთავე ხელებს გარგათ ხმარობდეს და ორსავე მხარეს თამაშობდეს.

სხვა და სხვა უმაწვილური თამაშობანი: ბურთისა, რგოლში მსხვილ თვალისანი ლუქსმის დაქნევით ჩაგდება, ძალიან სასარგებლოა, მაგრამ უმაწვლს გი არ უნდა მიხსტეთ ნება, რომ ოფლის გამოსვლაშიდინ ითამაშოს.

გვიხაუებით სიარული სასარგებლოა ავით შეოფობისაგან მოარჩენილისათვის, მაგრამ გარგათ მყოფისათვის მაგდენი არაფერი.

ცხენით სიარული მკერდისათვის სასარგებლოა, მაგრამ მომეტებული ბუასილს გაუჩენს, ე. ი. მუცელში სისხლის ავარდნას, და აგრეთვე ქვეით სხეულის ნაწილებში. პირველათ ბუასილიანების ცხენზე ჯდომას ურჩევდენ, მაგრამ ესლა დარწმუნდენ, რომ მხედრებს ბუასილი უფრო უჩნდებათ.

გაცი მოძრაობისაგან, რომ დაისვენებს დაწვება, ვინაც გაცის მოგლე გისერი აქეს, წოლაში თაყი მაღლა უნდა ედვას. თუ გაცი გამხდარია და მაღალ ხალიშზე წოლა უეკარს, ეს იმას ნიშნავს, რომ იმას თვითვეები გარგათ არა აქეს.

უნდა გაცი ორსავე მხარეს წოლას დაეჩვიოს. ერთ მხარეზე დიდხანს წოლა არ ვარგა, ამიტომ რომ იმ მხარით გაცი ცოტას სუნთქავს. პირველ მკერდზე წოლაც არ

დგან მომეტებული ნაწილი ცივ აერზედ არის ხოლმე და შთელი გუთების მოძრაობანი იხმარებიან. ვ. შ.

ვარგა: კაცი თავისუფლად ვერ ისუნთქებს და გულში სისხლი უარდება.

კაცმა, რომელიც ერთს რომელსაჲმე მხარეს წოლა არ შეუძლიან, ექიმს რჩევა უნდა ჰკითხოს, ამიტომ რომ ეს იმგვარ ავათ შეოფობისაგან მოხდება, რომელსაც კაცი თითოხვე ვერ გაიგებს.

ლექცია. VI

განი. ტანზედ გამოყრილი ბუსუსები. ახანაჲების მნიშვნელობა და აგრეთვე ციკსა და ცხელს წელში ბანაობისა.

განი შთელ კაცის სხეულსა ჰფარავს. ის არის შედგენილი ორის მკვერისაგან ანუ აბსკისაგან: შიშველი ზეითი, რომელიც თხელია და შეიარე, რომელიც ზეითზე უფრო რბილი და დასკრეტულია. ზეით მკვერა თევზის განის გვარათ არის, თუმცა კაცს უფრო თხელი აქვს. მაგრამ ისრე არის შედგენილი რამდენც თევზის განი, რქის ნივთისაგან და ჰქვიან შატრა ტყვი ანუ შატრა განი ქვეით—რომლის ქვეშაც მოშორებით ძვეს ქონი და ხორცი ჰქვიან საგუთრად განი ანუ ტუვი; (*) ამას გარდა შა

(*) როცა დწვისაგან ანუ დუტუნისაგან, ზეითი განი აბურცდება, მაშინ წითელი, ახალი პირი გამოჩნდება. ამას ხორცს ტუვი: ად ეძახიან: ეს თითონ საგუთრად განი არის და ხორცადან გი, ე. ი. გუთებაჲდან ვერ გიდეგ შორს არის.

ტარა განსა და განს შუა ძვეს კიდევ ძალიან თხელი მკე-
ტი—ის არის შეღებილი, რომლის გამო განის ფერი
წარმოადგება. რომდენაც კაცი ცხელს ქვეყანაში სცხოვ-
რობს, იმდენი განი მოშალა აქვს, მაგალით. ქართული
რუსულ უფრო შეგვრემანია და არაბებს კი სულ შავი
განია აქვთ. ამ რიგით კაცის სხეული ჰატარა დანით რომ
შეიღებოთ დასჭრას—შეიძლება ყველა მკეტი ამ რიგით
დაწეობილი ნახოს: სეით ჰატარა განი, იმის ქვეშ შეღ-
ებილი მკეტი და იმის შემდეგ განი, ქონი, კუთები, ძუ-
ლების განი და ბოლოს ძვალი.

თმა და ფრხალები კაცს განსედ ეზდება. ესეც ის ჰა-
ტარა განაა, ე. ი. რქის მკეტი, მხოლოდ სხვა სხეულის
ნაწილებსედ. სოკონ გძლათ არიან გამოსულნი

ყოველი თმა ჰარკიდან ამოდის, რომელიც ჰატარა გან
ქვეშ იმყოფება; ამ ჰარკში ძვეს თმის ჰატარა, თუთრი
ფარკი, რომელიც აქედან სინოფიურეს სწოგს და მთელ
თმის ხერხეში გადის, ამიტომ რომ ყოველ თმას შიგ-
ნიდან ჰატარა მალი აქვს. ეს მილი შიგნიდან ცარიუ-
ლია. ფრხილი გაქელებული ჰატარა განაა, თითის
წებრებსედ; ყოველი ფრხილი ორ დიუმსედ (*) გძლათ
გერ გაოსდება და თუ კაცმა არ მოიჭრა გადაკვეთა და
მეტს ელარ გაოსდება.

განა იმისათვისკი არ არის სჭარო, რომ მთელ ტანს
სა ჰუარავს, იმიტომ არის სჭარო რომ ნაპარსე გა-
მოხუკეს სისხლიდან ისეთი ნივთი, რომელიც გა-

(*) დიუმი არის ერთი გერშოკის სამი ნაწილი. ვ. შ.

ცისათვის გამოუყენებელია. ამ ნივთს ტენი ქქვან, ჩუჭნ უოკელთვან, ტენი გვაქმს, რომელსაც ვეწა ვგრძნობთ ამიტომ რომ თრთქლივით გამოდის და თუ ცხელ ქაერში ვიმყოფებით, მაშინ ტენი სჩანს და ქქვან მხოლოდ იფიქს. იფიქსის წუჭთი წელის წვეთსა გავს, და მართლათაც იმაში ბევრი წყალია, მაგრამ ამ წყალში სხვა და სხვა მლაშე და გამოუყენებელი სისხლის ნაწილები არიან; ამ ნაწილებზედ დამოკიდებულია ის სუნი, რომელიც იფიქსში გვესმის, და ამისი გემო.

იფიქსის გამოყენებულად განსა აქვს მრავალი ჰატარა ჯირკვლები ანუ ბუშტები, რომელთაც გარედგანა აქვთ ჰიბრი ანუ ფორი, რომელიც მართლ დიდათ მანქანებელ შინითა სჩანს. ამ ჰიბრიდგან ტენი გამოდის, უოკელ დღე გაცა ნამს სამ გიბრიდგან ამოიღოთქლავს და იფიქსში, ე. ი. ტენის მოხატების დროს ამავე მომენტებულსა.

იფიქსის ჯირკვლებს გარდა, განში მრავალი ქონის ჯირკვლები არიან, რომელთაც განი გამოდის.

განის სნეულება ხან უწმინდურობისაგან მოხდება და ხან იფიქსგან, რომ განსზედ, რომელიც გარედგან ტენის ს. ბურველზედ. — უოკელთვს მოქმედებს ქაერი სიტყუ. სიტყუ და სხვა საგნები, რომელნიც გავს არტუა. უკვლავს ხშირი განის სნეულებანი, რომელსაც შეიძლება გაცი და აბიგოს ანუ ადვლათ მოარჩინოს, არიან შემდგომნი:

1) წითელი ქარი არის სიწითლე რომლისავე სნეულის ნაწილისა, რომელიც დაუწყებს ტვივილსა და სიტყუც

მიეცემა. ეს მომეტებული ნაწილი კაცს სიტვივისგან და-
ემართება. პირველათ, რომ იმას მორჩენა დაუწეონ, უნდა
იმ ადგილას დაუარონ წმინდათ დანაყოფი სახამებელი,
მალნესია (*) მელი. ანუ ქაფურის ზეთი წაუსვან. პირვე
კაცს, რომ წითელი ქარი გაუჩნდეს ძნელია, მაშინ ექი-
მის წამლობა უნდა.

2) შენა უწმინდურობის გამო დემართება, ეს სნეუ-
ლება, რომელიც იცით გადასადებია. მუწუკების დამწიფება
და ქვილი იმისაგან წარმოსდგება, რომ ტანში ჰატარ
ჰატარა მატლები გაჩნდებიან, რომელნიც ტანსა სჭრიან
და სჭამენ ამ ხსეულების მოსარჩენათ არიან შემდგომნი
დონისძიებანი: ერთი ნაწილი ჩექურიცის (**) ბალახი
და რუა ნაწილი ახალი ქონი, ანუ ერთი ნაწილი გოგი-
რდი და რუა ქონი. ამ წამლით უნდა დასნეულებული
ტანის ნაწილი დაუზღონ დღეში ერთხელ, დამით; მაგ-
რამ ამასე უკეთესა ერთი სსუა დონის ძიება არის: ორი
ნაწილი გოგირდი, ერთი ნაწილი კალა ქუა და რუა ნა-
წილი საპონი. როდესაც ეს წამალი წაუსვით უნდა ერთს
საათს თბილ ვანაში ჩასვით: ორის ანუ სამის ამ წამ-
ლის გაკეთების შემდეგ და ვანაში ბანაობით. მუნი სრუ-
ლებით გაქრება.

3) მახოლი. ეს მხოლოდ კანის გასქელებაა; მახო-
ლი იმ ადგილას გაჩნდება, სადაც კანი ცვდება სოღმე.
როგორათაც თუხებში, როდესაც კაცი ვიწროს და მაგარი

(*) თაბაშიჩი.

(**) ჭიშკილის ბალახი.

ტყავის შკკერილს წაღებს ჩაიტყვამს, ისრუ ხელებში შხვალ. გინცა ბარკვს ხვლის გულში გაუჩნდება. მასოლის მოსასა რჩენათ ბეგრ ნაირი წასასმელი წამალი და მალამო არის; მაგრამ ყველანაირად უკეთესი წებოვანი მალამოა, რომელსა სანც მასოლს ადებენ და უხვევენ, — ამისგან მასოლი გაა რბილდება და თერხილით ანუ დანით მოიჭრება. მაგარი მასოლის მოჭრა საფრთხილებელია, თუ დანით მოსდრა ხორცსა, ხანდისან ძალიან შემაწუხებელი და სანაშარი ტვივილი გაუჩნდება.

4) ტენისგან წამხდრობა. ეს სნეულება ჰატარა ყმას წვლებს დაემართებათ ხოლმე; ამ სნეულებაში რომელიც მე სხეულის ნაწილს ჰატარა განა აქძობა და მხოლოდ ქვეით მკეცი დაჩება, ე. ი. თითონ განი. ეს განი გაუწითლდებათ და ხანდისანაც დაუღებათ. ეს სნეულება წიბოების, მხრების და შიგნით მუხლის სახსრებში დაემარტებათ. მიზეზი ამ სნეულებისა არის უწმინდურათ მოვალა, თუ უშაწვლი სველსა ანუ ჭუჭყიან სახვეკვლში გაახვიეს ანუ ტიტველს ფეხება ცალ ცალკე არ შეუხვიეს ეს სნეულება ხშირათ დაემართებათ. ამ სნეულებას შველის ღვივის კაკლის ჰარაშოკი, მალნეზია, ანუ ნუშის ზეთის წასმა. დიდს, რომ ეს სნეულება დაემართოს, უნდა წინდებაში ჩაიყაროს ძალიან წმინდა დანაყილი შაბი და ნახევარი იის ძარი.

განის სნეულება ბეგრ რიგია; მაგრამ იმას უოველთჯნ მუწუგებით, ბუსუსებით და ფოლაქებით შკეტუობა. ამ სნეულებათ გარდა, რომელიც მე მოგიოვალეთ, ყველანა კეიშის წამლობა უნდა, ან არა და რჩევა მაინც უნდა

ჭკითხოს.

ყოველ კანის ნაწილს საკუთრად შოკლას უნდა, რომელსაც გონიერი კაცი უნდა უფრთხილდეს, რომ სნეულუბისაგან დაიცვას.

ფრჩხილების დაჭრა, რომელსაც კხედამთ ადგილი საქმეა, მაგრამ კინც ან იცის დაჭრა, შეიძლება ძალიან სატანჯუჭლი სნეულუბა გაიზინოს. ფრჩხილს, რომ კაცი ღჭრიდეს, უნდა კუთხიდან დაიწეოს და ხორცამდინ ან ჩაატანოს. უთაურობით შაიძლება, რომ ფრჩხილის ბოლო კანს შეეზრდება; ეს ძალიან ძნელი და კაცის მავნებელია. კისაც ფრჩხილი შეეზრდება ამ დარბეობას კურჩეკ: ხორცსედ, რომელიც ფრჩხილსა ჭფარავს, უნდა დაიყაროს სქელ მტკეტად დამწარი შაბი, და თხელი ბამბის ტილოთი დაიფაროს. სამდღეს უკან კიდევ გამოიტკალოს და კელ მეორეთ დაიყაროს ხოლმე. შაბისაგან ხორცი მოკარდება; მაგრამ შაბი იქნობაშდინ უნდა დაიყაროს, სანამ შესორცებული ხორცი ან მოკარდება.

თმის სიგრძე ტანის სიმრთელესედ არის დამოკიდებული, და თუ თმა კაცს ჩამოუვიდა, კერაფრით კერ შეიმაგრებს. ბევრნაირი წასასმელი წამლებია, რომელსაც ურჩვენ გაიკეთონ, რომ თმა ამოუვიდეს და დაიმაგროს, მაგრამ სულ კერაფერსა შეკელიან აქ მხოლოდ კაცმა თავის სიმრთელე უნდა გაისწოროს. მაგად. ქაჩალს კერა წამალი კერ ამოგვირის თმისა. ამისგამო რაშიდენსაშე დარბეობას მოგახსენებთ, რომ თმა კარგათა გქონდეთ და ან ჩამოვიდეით.

თმა ნოტიოთ შენახული უნდა გქონდეთ, სმელი თმა

მალე იკეძებოდა, იმტვრევა და ჩამოდის, ამისათვის ვისაც თხელი თმა აქვს, უნდა ჰომოდა მალე მალე წაისვას. იაფი ფასისა ჰომოდა მაკნებელია და ამასაც ასდენს. კაი ფასისაგი სსარგებელია. კაი და იაფი ჰომოდა ვისაც უნდა, აი ამ გვარია. ორი სტოლის გოგონი ხარის ტყინი უნდა აურიოთ ორ ჩაის გოგონას მწარე ნუშას ზეთშია, ეს ძალიან იაფიათა და უჭრდება და სსარგებელია ანის.

ვისაც თმა უწმინდურათ და ჭეჭეუანათ შეუნახათ და ქერტლი დასდებიათ, უნდა თავი ქატოთი დაიბანოს ხოლმე.

თავის გრეჭა, გვიან გვიან უნდა. უკვლავ გამოუდია, რომ გაგრეჭის შემდეგ, თავი აუქვდება, დაეფხანება, თუნდა რომ გიდეჯ წმინდათადა ჭქონდეს. ეს ქველი იმისაგან წარმოსდგება რომ თავის განს სისხლი ემატება. ამის გამო ჰატარა ბავშვებს, რომელთაზნაც ხისხლის ავადანა საშაშია, ოთხს ასუ ხუთ წლამდე არ უნდა გააგრეჭინონ, და ვისაც ვადას თავის ტკივილი აქვს, იმანაც გვიან გვიან უნდა გააგრეჭოს.

შე თქვენს მოგახსენებთ, რომ თმა ვადას ხმელი არ უნდა ჭქონდეს, აქედან თქვენს თვითონ მისწავლით, რომ თმის დახუჭუჭება, რომელიც ზოგი ერთა ვადას ვადას უეუვართ, არამთე სსიუფელია, არამედ მაკნებელია. განურებული მათა იმას დამართებს, რომელიც იმისათვის საშაშია: ისინი ახმობენ და ხანდახანაც სრულიათ სწვენ და მართლათაც ვინც ამას ჩადის. მალე თმა ჩამოხდის და შელტდება.

ხორციელი სნეულობის გარდა, თმა ჩამოუა გულის შეფოთობისაგან, მწუნარებისაგან და ჯავრისაგან; ამ გვარ

მიხედვით, ხანდისან თმა ძალიან დაუჭალა რადება ამას შეკლა არ შეიძლება (*) მაგრამ ვისაც თმა ჩამოუა, კარგათ იზამს, რომ ჰარიგი დაიხუროს. როდესაც კაცს თმა აქვს, მაშინ თმის ქეჭშ, რომ კანია, სითბოს ეჩვევა და უპარიგოთ ჰირველ შემთხვევაში და ან კიდევ უთმო კაცს კანი ტვივილს დაეწებს, მუწუებს დააურის და ხან სანუ შინელი თავის ტვივილი მოუა.

წვერი, საჭირთების გამო, მალმალე უნდა მოვიპარსოთ ხოლმე. თუმცა წვერიანა კაციკი უფრო ვანინია. მაგრამ ჩვენს უწვეროთ ეოფნას ვეჩვევით; ის კაცი ცივად ხადის, რომელიც ხშირათ წვერს ხან გამოუშვებს და ხან მოაპარსავს: კანი ხან სიცივეში არის, ხან სითბოში და ვერც ერთს ვერ ეჩვევა, სსუულდება და მუწუებს ანუ ბუტუტებს დააურის.

რამდენიც კაცი წვერს ჩქარჩქარა მოაპარსამს, იმდენი მალმალე ამოუვა, და მართლა არა სცდებიან ზოგნი ერთნი ემეწელ კაცნი, რომელთაც უნდათ ჩქარა ულვაშები გამოუვიდეთ, სძართებლით ზვიით ტუჩის იფეკენ: აქ სანუბელი არა არის რა; მაგრამ მაგდენი არც სასარგებლოა.

გირჩევთ, რომ კრიდებოდეთ იმ გვარ წასასმულ წამლებსა, რომელსაცა ჭეიდიან და თუ კაცმა წაისვა უსამა-

(*) ტფილისში რათრებმა აბახოში იციან კარგათ თმის შავათ შელება, იშათი წამალი სსჭა და სსჭა სძარსეთის ბალახებისაგან არის შედგენილი. ეს მანუბელი არ არის; მაგრამ ერთხელ რომ შეილებოს, უნდა კიდევ გაიმეოროს თორემ თავის ტვივილი დაემართება.

რთებლად თმა შიშველია. ეს წამლები ძალიან შეკნებელნი არიან, იმათ შარტო თმა კი არ ჩამოჭყავთ, არამედ თმის ჰარკებს აფუჭებენ და ამით შეიძლება, რომ თავის დღეში კატს თმა აღარ ამოუვიდეს, ამას გარდა კანს ახდენენ, და კატს ბევრ რიგ სნეულებას უზენენ.

ბევრი ქალი სილამაზისათვის ფერსა და უნარისს იკვამს. კაი ფასის უმარალი მაკნებელი არარის; მაგრამ იაფი ფასისა რომელიც შემზადებულია შინკრალის ნიეთიერებისაგან ე. ი. ტყვიისაგან, ბისმუტისაგან და სხ. ძალიან საფრთხილებელია—ეს უმარალი შირის კანსა ღმეჭამს და დედა-კაცი მალე ბერდება, რომლის მაგალითს ჩუქნის ქუჩისაში ვხედავთ. აქურ ქალებს უმარალის წასმა ძალიან უყვართ. კაცი ფერსა და უმარალს უნდა ერიდოს, იმის წასმა მაკნებელიც არის, ცოდვაც არის და სასაჭილოც არის.

თქუენ თვითონ იცით, რომ კანს ნოტიოთ გარეთ გამოჭყავს, სისხლიდგან გამოუყენებელი ჰატარა ნაწილები. კანი ცოტა ნოტიოთ და რბილათ უნდა იყოს. მშრალი და ხეული კანი ყოველთვის სნეულობაშია და ექიმები მხოლოდ იმას ცდილობენ, რომ კანი ნოტიოთ გასადონ და ამისათვის ძმარს უსმენ, წყალსა და ძმარს ერთად არა უუღსა და სხ. ტენი და ჭუჭუი, როგორც იცით, საცვალ ტანისამოსს აჭუჭუიანებენ და თუ კანზედ დიდხან დარჩა, ახდენს და სხვა და სხვა შუწუებს აყრის, ამას გარდა ფორებსა გლესამს და გამოუყენებელი ნაწილები სისხ-

ლიდგან კელარ გამოდიან. აქედან ყველა შიხვდება ახანოსა და ბანაობას რა რიგი სარგებლობა მოაქვთ, რომელნიც კანს უწმინდურობისაგან სწმუნდენ, არბილებენ და ამოაქვთ ის ჭუჭუი, რომელიც ფორებსში დარჩენილია და კიდევ ხელშეორეთ კანიდგან დაიწეებს ტენი ამოსვლასა ყველა ბანაობმზე უკეთესი არის. რესულ ახანოში ბანება. ეს ახანო შარტო სიძრთულიან კაცს კი არ უნდა, რომელიც მუშაობს, არამედ მარტებლია ზოგი ერთა ავით მურობობისათვის, რომელთაც დიდი ხნის ტკივილები აქვთ, მხოლოთ კი უნდა, რომ კაცმა ფრთხილათ და გონიერათ იბანოს. წესი ახანოში ბანებისა. თვეში კაცი ახანოში სამჯრის მეტათ არ უნდა წავიდეს, ძალიან მშვიერი, რომ წავიდეს არ შეიძლება და გამაძლარის წასვლა უფრო საფრთხილებელია: პირველი ესა რომ, თუ შშიერი წავიდა, ახანოში ძალიან დასუსტდება და შეორე ესა, რომ გუჭ სამსეს ახანოში აღვლათ დაქმართება ტვნი სისიკუდილო სისხლის ავარდნა. უინგის დღეში პირდაპირ არ შეიძლება ცხელ ახანოში შესვლა, უნდა ცოტათი დაისვენოთ ახანოს წინ ოთახში, რომ სხეული გაციბოეთ ნახანოვმა ცივი წყალი არ უნდა დალიოს, — ყველას აზე უკეთესი თბილი ჩაი, და მსუმბუქი თბილი წვენია. და თუ გშიანთ შეგიძლიანთ დანამერდეთ. ახანოს ცოცხით ტანის გახუნა და ორთქლის გამოყვანა ძალიან მარტებელია; მაგრამ ყველა ზომიერათ უნდა. უღონთ და ძალიან გამსდარ კაცებს რუსული ახანო არ მოუხდებათ, იმათთვის თბილი ვანები უბრალე წყლისაგან უფრო სამჯობინარანი არიან, თბილი ახანოები მხოლოდ დაღას

ღულ კატისათჳს არის კარგი, რომელიც ნამგზავრბ ანუ
ომიდგან მოსულა; კიდევ ორსულ დედა კატებისათჳს ძა-
ლიან მარტებელაა, მხოლოდ უკანასკნელ თვეებში შობამ-
დინ უნდა იაროს. ზატარა ბავშვები გვირამში თბილს ვა-
ნაში სამჯრის მეტათ არ უნდა აბანოთ. ჯანიანი კატ-
ისათჳს აუშში ჯდომა ნახეკარ საათი საგმაოა, ერთი
სათი მეტიც არის და ამანე ზეით გა აღარ შეიძლება.

აუხიდგან გამოსულმა უნდა მშრალის ფურტით კარგათ
შეიწმინდოს, რომ წელის წვეთი არ დარჩეს და თუ ცუ-
დათ შეიწმინდა ეს წვეთები გაცვივების და კანსაც
გააციებენ.

ტფილისის აუშები, იმიტომ არის კარგი, რომ მქია-
სები არიან, რომელნიც ტანსა ზელებ და ქისას უსიმენ,
ე. ი. ჩქსს ტანსედ, თავის გვართ, დიშნასტიკას ჩა-
დიან. მაგრამ ეს აუშები რუსულ აუშებზე ცუდი აუშე-
ბია. ტფილისის აბანოები შეაციებენ და სურდოს შეჭუ-
რიან ხოლმე; გულ დასუსტებულისათჳს მავნებელი არა
იან, ამიტომ რომ გოგირდიან ორთქლისგან კაცს
სული უგუბდება და ხველა შეეწრება; კიდევ მავნე-
ბელია ორსულ დედაკატებისათჳს, ამიტომ რომ ამ აბა-
ნოებისგან საშოდგან სისხლს დენა დაკმარებათ, და
საშოდგან სისხლის დენა არის ზოგჯერ უღლეოთ შო-
ბის მიზეზი.

მდინარეში ბანაობაც სწმენდა და აახლებს განსა. უკ-
დასე კაი დრო ბანაობისა დიდაა. თსუთმეტ მ. ნუტს მეტს
კაცი წყალში არ უნდა დარჩეს და რადესაც ტანის შე-
ცივება იგრძნოს, მაშინვე წელიდგან უნდა ამოვიდეს;

ნახანობის შემდეგ სეიწნობა საკუჩუელად მარტებელია. ტანსედ ტივის წელის დასხმა მარტებელია, მაგრამ კაცი უმაწულობითვე უნდა შეიხვიოს და თუ ოცდა ათის წლისამ და უღონო კაცმა ტანსედ ტივი წყალი დაისხა, არ ვარკვა; იმის დრო გადასულიდა, თუ მაინც შეიხვეულიც არ არის.

ამ ლექციის შემდეგ მე თქვენს მოგასხენებთ, რომ კანის სუფთათ შენახვა უოველითხნ ჩუნსნი ზრუნვაა, ტანის უწმინდურობა კაცისათხს არამთუ სასიზღარია, არამედ მახნებელია იმ მისესების გამო, რომელიც თქვენს ესლა იცით. რაც უნდა ღარიბი კაცი იუკეს, უნდა შეტი გროშა შეინახოს, როგორც თბილის ტანისამოსისათხს და თესთ საცმელისათხს, ისრე ახანოსათხს, ამიტომ რომ როგორც ტანთ საცმელი ჭუარკუს სიმროთელეს და ღონესა, ისრე ახანო.

ლექცია. VII

კაციება. სითბო და სიტოვე. ტანთ საცმელი.

წინა ლექციიდან იცით, რომ ტენის გამოსკლა სიმროთელისათხს ძალიან საჭიროა და ტენი კაცს უოველითხნ უნდა გამოსდიოდეს. და თუ ტანში ტენი დარჩა და არ გამოვიდა კაცისათხს ძალიან მახნებელია. უკელასე მეტათ ოფლის დენას კაციება უშლის, ტივი ჭარა, რომ ოფლიანს ანუ თბილს კანს მოსუდება, მაშინვე მოუტკერს და შეუკრავს ჰირს იმ ნახუკეტებსა, საიდანაც გამოს-

დის უსარგებლო სისხლის ნაწილები. ეს უგარგისი ნაწილები, სისხლში რომ რჩებიან, კანიდან გულუძღში გადის და სხვა და სხვა სნეულებას აჩენს, რომელსედაც თავის დროზე მოგელაპარაკებით. უმთავრესი ამ სნეულებათაგანნი არიან: სურდო, უილტუების კატარა, (*) მუცელა, ტეხა და ტიება. კაცი უფრო ხშირათ გაცივდება გასული ქარისგან (Сквозной ветер). ყველამ იცის რომ კაცი ძრეულ სიტუევს უფრო მოითმენს კარში, მინამ გასული ქარის ბერგასა, კიდევ ყველამ იცის, რომ იმ თანჯარასთან, რომელსაც ნახვრეტები აქვს, საქმობა არ ვარგა, აგრეთვე გარეთ ქარში ჩაის დალევს და თბილი ოთახიდან ოფლიანი კატის გარეთ გამოსვლა. გასული ქალის გარდა, შეიძლება კაცი გაცივდეს სველი ტანისამოსისგან, ჰერანგი ან წინდები რომ დაგისველდეთ, უნდა მაშინვე გაიხადოთ, ტანსედე და ფეხებზე დაწას. უი ანუ ოდეკოლონი წაისვით და ისრე გაიწმინდოთ, მერმე შშრალი საცუალა ჩაიცვათ, და თუ სველი ტანისამოსი კაცმა არ გამოიცუალა, ტანსედე შეაშრება და იჭიდგან ისეთი ოშხივარი გამოვს, რომელიც განისათვს ძალიან მავნებელია. ეს ტენის გამოსვლასაც დაუშლის. კაცი რომ გაცივდეს, მაშინვე თუთონ მიხუდება და ესლა თქუტს, რომ იცით რა არის გაცივება და ან რა ვნება შეუძლიან

(*) კატარა ძლიერი ანთება ლიბიანი თხელი კანისა სხვა და სხვა სნეულის ნაწილებში, მაგ. უილტუებში, ყელში და სხ. ეს ანთება ძალათი სნეულისგან ღიპს აშორებს. ვ. მ.

მალე გაიგებთ როგორ უნდა უწამლოთ თქვენს თავსა. გატყობა ოფელს ან უშკებს კანიდგან, და ამის მიხედვით გატყობული კაცი უნდა ეტადოს, რომ ტენი მოიგვაროს ე. ი. ოფელი მოიძინოს. გატყობულმა კაცმა თბილს ოთახში უნდა დალიოს თბილი მაღინა, მარწყვსა ანუ დიდგულის მარცვლებისა წყლნი, და თუ ეს გერ იშოვნა, სსუა თბილი სასმელი; თუ ამან არ არგო. ფეხები წყალში უნდა ჩაიწეოს, ღოგინში ჩაწეოს და ოფელი მოიძინოს. უეჭუტლად მთელ ტანში უნდა, რომ სავსად ოფელი გამოუვიდეს. სსუაფრე, თუმცა კაცი უკეთ შეიქნება, მაგრამ სნეულება შიგვე დარჩება და მეორე გატყობაში უფრო მომეტება და ხანდისხან შიშიე და გულ ჯუძღში საფრთხილებელს ანთებასაც გაუჩენს.

სითბოსაგან კატის:თვს ზომიერა სიცივე უფრო მარგებელია, ამ გუარ სიგრილეში კაცი უფრო ღონიერი და მთელია, სუნთქუა ჩქარი აქუს, საჭმელის მონელება რიგინა, მეშაობა ესალისება, და ჰურის. ჭამის მადაც კარგი აქუს, მაგრამ ძალიან სიცივეში, დიდი ყინვებივი საშიშო ტკივილებს გაუჩენენ, და თუ გიდეკ დიდი ხანი დარჩა ამ მდგომიარობაში, კაცი მოკუდება.

ძლიერის სიცივისაგან კანი ჯერ გაუთეთრდება: ეს იმას ნიშნავს, რომ სისხლი შუა ტანში მიდის; თუ კაცი ეტად და ტანი გაითბო ხელ მეორეთ კანი გაუწითლდება, იმის ძარღუტბი გაიხსებიან. და კაციც მოჩჩება. და თუ გიდეკ სიცივეში დარჩა კანი გაულურჯდება, აუბუშტდება, და ტკივილს დაუწყებს; შემდგომ კანი გაუშავდება, ანტონის ტეცხლი გაუჩნდება, ე. ი. ტანი სრუ-

ლებით მოუკუდება, გრძნობას და სიტოცნლესაც დაჭკ
 რგამს. ამ რიგათ გაუყინება კაცს, რომელიმე სხეული
 ნაწილი მაგალით. ცხკარი, უურები და ფესისა და
 თითები. ხანდისან მთელი კაცი ისრე გაიყინება,
 შიგნით სისხლი ყინულათ ექტკვა, სხეულის ნაწილები
 უშეშდება, და როგორც ხე ისრე გასდება, ერთი სი
 ყვით მგუდარებით შეიქნება. დამძკალი კაცი უნდა ვიყო
 თოვლითა და ყინულით დასაღონ, და არ შიანძკიონ,
 არც გადააბრუნ გადმოაბრუნონ, თორემ ან ფეხი და ახ
 ხელი მოსტყდება. დამძკალი კაცი შირდაშირ გამთხარ
 რთანში არ უნდა შეიტანონ და არც ცუცნლით ანუ ცხე
 ლის წულით გაათხონ: ამისათვის, რომ ამით შეიძლება
 მაშინვე სული დალიოს. უნდა კაცი თოვლით და ყინუ
 ლით იქამდინ დასაღონ, შინამ სულით ტანი არ გაუთ
 ბება და როდესაც შიეტონ ტანის გათობა, უნდა
 გრილ რთანში შეიტანონ. და როცა ტანი კარგათ გაუ
 თება და გაუბილდება, მაშინ მაუდის ნაჭრებით უნდა
 დაუხილონ და თუ ცოტაც არის კაცი შირს ალებს, მა
 შინ უნდა რამდენიმე კაპლი ღვინო ანუ თბილი წაი ჩაყ
 ლაპონ. გაყინულ კაცს ექიმმა ანუ ფერშალმა უნდა
 უშეელოს, მაგრამ ამას თქუწნც გუუბნებით: რომ შირ
 კელ შემთხვევაში იცოდეთ გაყინული კაცის შეელა.

რასაკუჩველია, რომ უველა კაცი დაიძკრის, მაგრამ
 შთოკალი კაცს სიტვივე უფრო მალე მოედება. ამიტომ
 რომ შთოკალი ძალიან დასუსტებულია და ძილს ველარა
 სძევეს, რომელიც ძალიან კრევა გაყინულ კაცსა.

შინარე კაცს სიტვივე უფრო მალე ევიდება, ამიტომ

რომ გული ნელა უტუმს, სისხლი ჩქარა კერ უბრუნავს, მოძრაობა არა აქვს, ერთის სიტყვით იმდენიანოვნობა არა აქვს, რომ თითონვე გათბეს.

თუ რომელიმე სხეულის ნაწილი დააძრავს, უნდა ისიც თოვლით ანუ ყინულით დაუზილონ, და მეტე ქაფურის არაყით, რომით, ოდკით, საშნის წელით და ბოლოს ქონით უნდა დაუზილონ ე. ი. ბატისა, ძრახვისა და სხვა.

სიღბო კაცს აჩულებს თბილს ოთახში ანუ გარეთ სიტყვაში კაცს სხეული უსუსტდება, შეშაობის ხალისა, და შურის მადაც კვარკება, მოძრაობა ეწყობა: ძრეული სითბო კაცისათვის, ე. ი. აღუღებულა წყალი, ტენილი, გახურებული მეტალი, როგორც იცით კაცის შეკვლენი არიან. რომელსამე კაცის სხეულის დაწვა იმ გვარათ არის, როგორათაც გაყინება. დამწვარ იდგილს სისხლი მოკმატება, წითელი ქარით გაუწითლდება, მეტე კანი აუბრუნდება და ჩირქი ჩაუდგება. სხეულა ძრეულ, რომ დაეწვას კაცს ექიმს უნდა უჩუზნოს; და თუ დამწვარი ჰატარა ადგილას აქვს ე. ი. მარტო სიწითლისა და ჰატარა ბუშტების მეტი არა აქვს, ეს ღონისძიება უნდა იხმაროს:

1) ტივ წყალში უნდა ჩასდოს დამწვარი სხეული და დიდხანობამდინ უნა ჰქონდეს, ან

2) მელანი უნდა წაიხეოს დამწვარ ადგილას, ან

3) ხამბით უნდა შეიხვიონ დამწვარი ადგილი და დიდხანს შეხვეული უნდა ჰქონდეს, ან

4) ტყვის წყლით უნდა დაისველოს, — და, ან

ბ) უნდა წაისვას მარხი ზეთუნის ზეთისაგან, კვერცხის ცილისაგან და დანაყილ შაბასაგან შედგენილი; ამ მარხს ეველს გააკეთებს სარქაროთ, და ძალიანაც შეკელის.

ეველას აცვია ტანთსაცმელი, შეძლებისამებრ, და იცის თუ როგორ დაიცვას თავის სხეული სიცვიისა და სიციხისაგან. მაგრამ ტანისამოსის ხმარებას თავის წესს აქვს; ამის აღსრულება ეველას შეუძლიან, თავის შეძლებისამებრ, რომ კაცის სიმრთელე და ამასთანვე გრძნობის ორღანი დაიცვას.

საცვალათ, ე. ი. ჰერანგებათ და იმის ამხანაგებათ თერთრი ტილო ეველასე სამჯობინარია. ის უფრო გრილი და წმინდაა ბამბის ნაქსოვზე მაგალით. ყალანქარი, ჩიოთი, რომელნიც — არბილებენ კნსა, აციკებენ და ოფელს იგერენ. ჰერანგის ამხანაგი ღილებით უნდა შეიკრას კაცმა და ქვეით შტრიშებით უნდა ქქონდეს. — ხონჯარი, რომელსაც ხმარობს უბრალო ხალხი, ძალიან უჭერს სერომაქსა და საჭმლის მოხელებისაც უშლის.

კაცი ფუფაიკას არ უნდა დაეხიოს, მაგრამ გულ სუსტიანებისათვის, რომელნიც იმყოფებიან ისეთ ქვეყანაში, სადაც ჭკარი უცებ გამოიცვლება ხოლმე, როგორათაც ჩუზნ კაკასიაში, სასარგებლოა ორი ჰერანგის ჩაცმა და სიცვიეში კი ფუფაიკისა. ეველს ფუფაიკებზედ უკეთესი მატყლის ფუფაიკაა, ამიტომ, რომ იმას ფორები აქვს საიდგანაც ნოტიო გამოდის. ფანელისა და ბამბის ფუფაიკა არ ვარცა, ამისათვის რომ ორთქლს კანში არჩენს და ჭკარსაც არ უშვებს: მატყლის ფუფაიკები სველები-

ანებისათვის ამიტომ არის სასარგებლო, რომ არაშეცდოთ თუ გულის უთბობს, არამედ ნელნელა კანიდგან გამოჰყავს უსარგებლო სისხლის ნაწილები და ამიტომ შიგნიდან სისხლში მიდის სხეულის ნაპირთან, რომლის გამო, შინაგან ორღანებს სშირათ სისხლი არ მიაწვება. რომელიც გულს სუტთანებისათვის ძალიან შავნებელია.

რასაკერძეულია, ფუფიაკა და საცვალა მალმალ—უნდა გამოიცვალოს კაცმა, თქუძნ იცით. როგორი უბედურობა დაემართება უწმინდურობის გამო კაცსა და. გაიკებთ რა არის ჩირქიანი ჰერანგი. ვისაც ფუფიაკა აცვია საცვალათ სამი მაინც უნდა ქქონდეს, თუ არა და სარგებლობის მაგნიერათ შირდა შირ მავსებლობას დამართებს. მართლათაც ამ გვარი ამბავი ბევრ უწმინდურ ხალხს სშირათ დაემართებათ სოლმე. ტილოს წინდები ყველასე უკეთესია: მაგრამ ავთმყოფს არა უჭირსრა მატულის წინდებში, მხოლოდ—ტილოს წინდებზე უფრო მალმალ უნდა გამოიცვალოს: ამიტომ, რომ მალე ჭუჭყიანდებიან ქალებმა, რომელთაც წალების მაგნიერათ ბ. შიკები აცვიათ, გძელ ჩუღქებზედ უნდა წვიფსაკრეები მოიჭარონ მუხლს ზეით, სადაც კუთები განიერი აქვთ. თუ წვიფსაკრეები მუხლ ქვეით მოიჭირა ქაღმა, სისხლის გამოვან ძარღვეებს მოუჭერენ, რომელნიც იქვე განქვეშ იმყოფებიან,— და ამისგამო სშირათ ფეხები უსივდებათ, ძარღვეები მხსვილათ და ლურჯათ გაუგანიერდებათ, ამ გვარი სხეულება სალდათებსა აქვთ სოლმე, როდესაც—დიდი ხნის რშიანობის შემდეგ ბინაზედ მოდიან. ეს სხეულება ძალიან ძნელათ მოჩიება. ერთობ უნდა ფეხები თბილათ

ქონდეს კაცსა და ავღრებში ტყავის კალოშები უნდ დაქონდეს. რეზინის კალოშებს ესლა ბეკრი აღარაგინ ხშიარობს,—ამიტომ რომ ძალიან მავნებელი არიან. რეზინა არის სიცხიან ქუჭუნის ხეების ფისი. ხიდგან რომ ჭაერში გამოდის, ისრე მაგრათ იყვრის, რომ ფორები სულ არა აქნეს; ამისგანომ რეზინის კალოშები ძალიან ახურებენ ფეხებსა, და ოფელს არ უშეებენ, და რაადესაც კაცი გაინდის უტებ ცივ ალაგს, ფეხები გაუციფდება ამ რიგათ მავნებელი არის ყველა წყალშეუხალი ტანისამოსი მაგალით. მონადირესათვის. შალტო, შარვალი და სხ. რომელნიც რეზინისგან შედგენილნი არიან.

შალვარი ზოდტიაუკებით, რომ ეტვას კაცს უფრო კარგია; შალვარზე თასმის მოჭერა ხონჯარივით არ კარგა, სტომაქს უჭერს, საჭმლის მონელებას უშლის და სანთიქარსაც გაუხენს, რომელზედაც თავის დროზე მოგვალაზარაკებით. ზომოჩებიც მეტნი და მავნებელი არიან, ამისათვის, რომ სწიკენ ზოდტიაუკებს, რომლის გამო გულს აწკებინ. დოშლუდსაც არ გირჩევთ, რომ შემოიგრათ, სალდათები კარგათ ჩადიან, რომ სძულთ. მართლათაც დოშლული არამთუ მეტი სისულელია, არამედ ძალიან მავნებელია. მუტელზე რომ კაცმა შემოიგრას, როგორც სქელი ბამბის ნაქსოვი, ახურებს ტანსა, ოფელი გამოაქვს, მაგრამ კარეთ კი არ უშეებს ნოტიოს. თუ დოშლული კაცმა ცუდათ შემოიგრას, შეიძლება,—რომ ჩამოსძვრეს და იმისგან გათბარი ადგილი გაცივდეს. ვისაც ერთხელ გაუყეთებია უნდა ყოველთხნ იქონიოს, თორემ უაჭველად გაცივდება. ამას კარდა დოშლული

მოჭერილი რომ ჭქონდეს, წაღებს ავიწროებს და კნება მოაჭებს, მინამ თასმას ანუ ხონჯარსა. ეელსახვევი რაც შეიძლება დეს, მსუბუქი უნდა იყოს. ისრე უნდა შემოიკრას გაცმა ეელსახვევი, რომ იმას და კისერს შუა თავის სუფლათ ხელი გავიდოდეს. თუ ეელსახვევი უჭერს, ის ავიწროებს სისხლის გამტანს ძარღვებსა, რომელთაც ში აქეთ სისხლი თავიდგან გულში. ამისგამო ტუნში გრძობდება სისხლი და წვეთის დატემა შეიძლება, რომ მოხადეს. ამას გარდა, ვიწრო ეელსახვევი უშლის სუნთქვასა და ნაფაზს უჩენს. სადილის დროს და შემდეგ, თუ შეიძლება უეელსახვევით ვდომა ძალიან კარგი აქნება, ან კიდევ რომ დაწვეთ დასასვენებლათ, უნდა ეოკელთუნ მოიხსნათ.

ზოგი ერთა, რომელსაც ახველებს და ეელი სტეივა შარფს იხვევს, შარფები ძალიან მანებულნი არიან; მე თქვენ გირჩევთ, რომ თავის დღეში არ შემოიკრათ; ესენი დოშლულზედ უფრო საფრთხილებულნი არიან, იმ მიზეზის გამო, რომელიც ეხლა მოგახსენეთ, რომელსაც დოშლულზედ ვლანარაკობდით, ვინც შარფს დაჩვეულა, ვურჩევ, რომ გადაეჩიოს ამის გადაჩვევა აი როგორ ადვილად შეიძლება: საფხულში უნდა ეოკელდღე კისერზედ ეინული წახისკას, ანუ ტივი წალი დაისხას და მერმე მშრალათ შეიწმინდოს; შემოდგომამდინ, უნდა ესრე ეჩუოს და კანი სიცივეს დაეჩვევა და შარფის შემოკრება აღარ მოგინდებათ, და თუ ხმა ცოტათი წავივიდათ, ძნელი სჩქმე არ არის; სჯობს ერთზედ გაუძლოს გაცმა ტვიგილს მინამ მთელს თავის სიტუცხლში ეშინოდეს, რომ კი-

ხერი არ გაუტივდეს.

ეკელაზე თბილათ ფეხები უნდა შეინახოს გაცმა და ტივათ თავი. თავის შესვევა ძალიან მავნებელია. ძუძუს ხავშკებს ოთახში ჰატარა ტილას ქუდის მეტი არ უნდა ეხურათ თავზე. ხნისი კატისათვისაც ბამბის ქუდის დახუკვა ჩრქესულისა და სოგიერთი რუსულისა მავნებელია. ისინი თავს ათბობენ, და ნოტიოს გარეთ არ უშვებენ, რომლისაგანაც თავის ტკივილები მოზდის გაცსა, თბილი ქუდისაგან თმა ჩამოუა გაცსა და უდრლოთ გამელოტდება (*) სამთარში უნდა წმინდა მაუდის ქუდი ეხუროს და საფხულში თეთრივე გიწინოკით.

ზეით ტანთ საცმელი გაცს დროს მიხედვით ატვია. სამსახურის გაცებს თავის ფორმის ტანისამოსი ატვათ რომელთაც არ შეუძლიანთ სხუა ტანისამოსი ჩაიცვან. ცოცხა რასმე მოგახსენებთ ამ ტანისამოსზედ: ვინც გაცია ზვით მეოფებს ყურს უგდებს და იმ გვარ შესაყარ ადგილას აჩის, იმისათვის შავი მაუდის ტანისამოსი უფრო მავნებელია, თეთრ ტილას ტანისამოსზედ. შავი მაუდი იზი-

(*) შე რომ ამ ლექციებსა გწერდი, ჩუქნში შემოვიდა ახალ ფორმის ქუდები (კეპი): ეს ძალიან კაი საქმეა, კეპი მსუბუქი და რბილია, შინლის კოროტნიკის წამოფარებას არ უშლის და არც ქარში მოქდება, იმის განიერი გიწინოკი ჰუარავს თვალებსა მზეს სხივისაგან და პირისასკეს აჩდილებს. ჩუქნ კაკასიანში ეკელაზე გარგათ იშერდები ინახვენ თავსა, რომ უშვებენ დიდ თმასა, და მსუბუქ ფაფანის იხურვენ.

დავსე თავისთან იმისთანა ნიუთიერებს, რომელიც გარდა-
სადები და სუნანია, ყველას, თქვენგანს შეუძლიან შე-
ამჩნიონ ჩიბუსის მომწვეს, რომ იმის მაუდის ჩერქესკას, და
ანუ სერთუეს. როგორ ყველასე ჩჭარა და ძალიან კვიდუ-
დება თამბაქოს; სული ამისგამო სახიფათოა ნამკურდრევი
ტანისამოსის ყიდუა. სასნეულში მოსამსახურეთ, და
ფერძლებთ უნდა მოეთთრო ტანისამოსი ეცვათ ვანარმე-
შიაც, სადაც ბევრი კაცი ერთათა სდგას და წმინდა ჭე-
რი არ არის, უნდა ტილოს მსუბუქი ტანის:ცმელი ეტ-
უათ, რომელსედაც ცოტა რასმე მოგახსენებთ. კარსეტი
ბევრს მოსწონს და ბევრს არა. რომელიც ყოველთა
საქმობს, იმას გული რათა სტკივა; კარსეტი მაშინ არის
კარგი, როცა კარგათ გაწეობილია. ის ასწორებს ტანსა,
და სწორეთ აჭერანებს გაცსა. მაგრამ ვიწრო კარსეთთი,
რომელიც გულს უჭერს, ძალიან მავნებელია. ამ გვარი
კარსეთი სუნთქვასაც უშლის და საწოკებელსაც ავიწრო-
ებს, ასე რომ, ვინც ქალი ემაწვილობითვე კარსეთს არ-
ის დაჩვეული, თავის შჯლებს თათონ კელარ აწოებს:
ძუძუები ტკივილს დაუწყებენ და დასკვებიან. და ქალს
გული რაც შეიძლოს, თავისუფლათ უნდა ჭქონდეს. ჩუჭ-
ნი ქართველი ქალები ძალიან კარგათ ჩადიან, რომ გუ-
ლის პირს იკეთებენ, რომელშიაც მკერდები, როგორც
პარკში ისრე თავისუფლად აწეა.

საბარდები, რომ შემოიღეს, ძალიან მარჯვე და მსუ-
ბუქია იმდენ იუბკებსედ, რომელთაც უწინ იცვამდნენ.
მაგრამ საბარდას ქვეშ პერანგის ამხანაგი უნდა უეჭველად
ეცვათ, თორემ. ქვეითი სხეულის ნაწილი გაუჭვივებთ,

და ძალიან საშიშარი, ნამეტნავათ დედაკაცის რიგის დროს.

ემაწვლის ტანიმამოსი, რაც შეიძლებოდა, მსუბუქი და თარხანი უნდა იყოს. ყველა ფანელისა ანუ შაუდის ტანთ საცმელი მაგნებელია. მე თქვენს მოგასსენებთ, რომ პირველ შემთხვევებში, დაბადების შემდეგ, ემაწვლი უნდა შეხვეული გეყვდეთ ბუთქი. მესამე თვესკი. აღარ შეახვოთ ემაწვლი თავისუფლად უნდა გაიზარდოს, როგორც უნდა. ემაწვლის სახვეელის და საბნის სისუფთავეზედ, აღა-რას ვიტყვ, ამიტომ, რომ ყველამ იცის. მარტო ესკი უნდა ვსთქუა, რომ ჩვენს უბრალო ხალხში, ბავშვები ძა-ლიან იხოტების პირველ თვეებში დაბადების შემდეგ, უწმინდურობისა და უკუნურობის მხედველობის გამო. ეს დიდი ხანია შეიტყეს და მართლათაც, რომ სოფლებ-ში და ქალაქის საწყალ ხალხში, ნახევრობამდინ იხოტე-ბიან უშემწოთ, და ერთ წლამდინ გერა სძლებენ, და სოგნი პირველსავე დაბადებაში. ამანვე მერვე ბევრს მო-გასსენებთ.

ლექცია VIII.

საჭმლის მოხელეების ორღანები. ზირი. ნერწყვი. კბილები კბილების შენახვა.

ჩვენს სხეული სხუა და სხუა ნივთისაგან არის შედ-გენილი, რომელთაც ერთმანერთში დიდი განსხვავება აქვთ მაგალით. კანი, ძვლები, გუთები ყველა ეს ნივთები სის-ხლისაგან, ხნდების რომელიც გადის ძარღვებში, და ეს

ძარღვები ყოველ სხეულის ნაწილებში იმყოფებიან. თითო თონ სისხლიგი საჭმლისაგან კეთდება, რომელსაც ყოველ დღე კვამრობთ უსაჭმლოთ სისხლი არ იქნებოდა და უსისხლოთ ჩქნი სხეული არ გაიზდებოდა. მასსადამე კაცი, რომ სტხოვრობდეს, უხდა უეჭვლად საჭმელსა სჭამდეს, ჭამის გარდა უხდა საჭმელს იმ რიგათაკეთებდეს, რომ სისხლათ იქცეს და ყოველ ძარღვებში გაუიდეს, ჩქნიის სხეულის სასარგებლოთ ეს საქმეა ე. ი. საჭმლის სისხლათ კეთება ძალიან შესაქცევი ამბავია. ამ კეთებისათვის კაცის გვამში ბევრი მომზადებულებანი არიან რომელთაც მეცნიერებაში საჭმლის მოსახელებულ ორღანებს ეძახიან ანუ ორღანები საჭმლის მონელებისანი. პირველნი ორღანები საჭმლის მონელებისანი არიან. პირი, ენა და გბილები. ამათ თვთოეულად ავიწყოთ.

პირი—ორმო რომელიც გვერდებზედ ლოყები არტყია, წინიდგან ტუჩებს შუა იდება და უკან რამდენიმე ნახვრეტი აქუს. პირი რომ დავადლოთ, ვნახამთ, რომ ენის უკან პირი თითქო გულამდინ მიდისო, მაგრამ ენის ძირზე კი შევიწროვდება. ამ ვიწრო ადგილსა ჭკვიან პირის ნახვევი, ამ ნახვევიდგან ერთი ნახვრეტი მიდის წინ სასუნთქებელ—ყელში და მეორე უკან საჭმლის მისაღებულში; ამას გარდა ზეით ენის ძირზე აქეთ იქით მიდის ორი პატარა ნახვრეტი ცხვირის ნესტოებში. ეს ნახვრეტები ცოცხალ კაცს არ უჩანს, მაგრამ ყველამ იცის, რომ შეიძლება ნაწლა იხვრინტოს პირიდგან ყელში და ჩაყლას პოს, ანუ თამბაქოს ბოლი პირიდგან ცხვირის ნესტოში გამოუშოს. არიან კიდევ პატარა ნახვრეტები უფრის

ძვლებთან, — რომელსედაც შეჩვე მოგელაპარაკებით.

ზირს, როგორც ხედავთ გარედან კანი აკრავს; გან ქვეშ გუთები აწყა, რომელნიც ერთის ბოლოთი ზეით უხას ესოტებიან და მეორე ბოლოთი ქვეითსა, რომელსაცა ჰურის ჭამისა და ლაპარაკის დროს ზეით უხასთანა სწევენ. შიგნიდან ზირს აკრავს ძალიან წკრილი ლიპიანი კანი. ეს წკრილი კანი ორსავე ზირის მხარეს მაგრათ ეკრება უბესსა, და უგანიდან ზირის ნახევარზედ რკალივით გაჭიმულია. სწორეთ ამ გრგავს შუა ეს ზატარა კანი გძელდება და სქელის ნაჭრით თაქქვე ჰქიდა. ამ ნაჭერსა ჰქვიან ზატარა ენა; მაგრამ ეს მხოლოთ ლიპიანი ზატარა კანია; და ენა კი გუთია, რომელსაც ესლავე გაიგებთ. როგორც კანში იმ რიგით ზატარა ლიპიან კანში არიან ზატარა ჯირკვლები ანუ ბუშტები, განის ჯირკვლებიდან როგორც იცით სისველე გამოდის, და ზატარა ლიპიანი კანიდან კი ღორწო, რომელიც უოკელთჳნ ზირში გვაქჳს. ეს ჯირკვლები ძალიან ზატარები არიან, — როდესაც გარგათ არიან კელით ვერ გავშინჯავით; მაგრამ ამაზედ დიდრონიც არიან მაგალით. რომელნიც აშარაბულნი არიან ზირის ნახევისკენა; როდესაც გაცს გაციებისაგან დაუსივდება, მაშინ ნუშის ტოლათ შეიქნებიან, სისხლით აივსებიან და დაწითლდებიან. ამ ავათ მყოფობას ჰქვიან ყელის ტკივილი (თიადოტა).

ამ ჯირკვლებს გარდა, ზირის ახლო არიან რამდენიმე უფროს მოდიდო ჯირკვლები. ამ ჯირკვლებს გამოაქვთ ნერწყვი, ეს სითხელე უოკელთჳნ ზირში გვაქჳს და ჭამ-

ის შიშველებსათვის ფრიად საჭიროა, ნერწყვის ორი ჯირკვალდი ყურებთან არის, თითო ჯირკვალდი თითო უბან ქვეშ არის, ორ ორი ქვეითა უბის გვერდებზე და ერთი ენის წვერ ქვეშ. ყოველ ჯირკვალს ჰატარა მილები აქვს, რომელნიც შედგენილნი არიან დუჟიანი გარსისაგან. ეს მილი ნახვრეტით თავდება შინში და იქიდგან ნერწყვი ჯირკვლიდგან შინში გადის. როგორც ყურისა ისრე უბების ქვეით ჯირკვლებს ასტვივდება და დაუსივდება გაცსა. უბის ჯირკვლები ბევრჯელ ძალიან ასივდებიან, განს ქვეშ გამოიბერებიან და ამ სნეულებს უსაყურს ქქვან.

ენა არის ხორცის ნაჭერი და შედგენილია, ბერძნის გუთის გონებისაგან, რომელნიც მაგრათ შეკრულნი და ყოველ მხარეს დუჟიანი გარსით გაჭიმულნი არიან. უკანა ენის ბოლოს ქქვან ენის ძირი; ის არის შესორტებული ჰატარა ძვალთან, რომელიც შინის ძირში იმყოფება, წინა ბოლო კი თავისუფლათ მოძრაობს შინში.

თუ ან ზეით და ან ქვეით უბიდგან კაცმა გბილი მოიგლიჯა, მაშინ იმ ადგილას ამოღრმავებულს ფორსონ ნახამს, ყოველს ფორსონი გბილი ამოსდას კაცსა, და რომ გაიზდება მაგრათ გამოეშვირება, გბილი—ძვალი, რომლისაც ზეითგან აკრამს სწორე და ხეთრად ეღვარე ძვალი, (შინანქარი). გბილები არიან: ძუძუსა და სამუდამო ძუძუს შირველი კაცის გბილები, რომელიც კაცს შობის შემდეგ შერვე თვეს ამოუა, — მაგრამ შეიძლება ხან ცოტა გვიან და ხან ცოტა ადრე ამოუვიდეს. ძუძუს გბილები სულ ოცია. ბევრჯელ ბავშვი გბილებ ამო-

სული იბადება, ეს შემთხვევა ძალიან ძვირათ მოხდება, და კაცი არ უნდა გაკვირდეს და არც შეშინდეს, რომ ბავშვი კბილებით დაიბადოს, ამიტომ რომ დედის მუცელშივე ბავშვს ყბებში კბილები გაუჩნდება, ძეძუს კბილებს ბავშვი მეშვიდე ანუ მერვე წელიწადს დაიცივლის და სამუდამო კბილები ამოუვა. სამუდამო კბილები სიმთელიან კაცს ოცდა თორმეტი აქვს, თექვსმეტ თექვსმეტი ზევით და ქვევით, ამ კბილებს სხვა და სხვა სახელები ჰქვიათ: რვა კბილი ოთხოთხი ზევით და ქვევით წინა კბილები; ოთხი წინა კბილების უკან, დიდი კბილები, დანარჩენი ათათი ზევით და ქვევითი უკანა კბილები, კბილები ერთმანერთში ფორმით იჩნევიან: წინა კბილები საჭურჭოელასა გვანან: დიდი კბილები მჭრელი და წვრილიანი არიან; უკანა კბილები გი—განიერები, პტეელები და ჩლუნგები არიან. მხეცებს უფრო კარგათა აქვთ და წესებული ეს კბილების განყოფილება, იმის მიხედვით როგორცაღ პირუტყვი საჭმელსა ხმარობს. გურდლებს, რომელნიც ხის ქერქსა სჭრიან და ამრობენ, წინა კბილები კარგათ აქვთ გამართულნი; ტახს, რომელიცა სთხრის თავის საჭმელსა დიდი კბილები (ეშუები) დიდ რონები აქვს; ცხენს, რომელიც ბაღასსა სჭამს და უნდა ძალიან კარგათ დაეჭოს, უკანა კბილები კარგები აქვს, კაცი ყველა საჭმელსა სჭამს, როგორც კორცეულს, ისრე მცენარესა, და ამიტომ სამნაირი კბილები აქვს. სამუდამო კბილები კაცს, ცხრა წლიდგან ვიდრე თოთხმეტ წლამდე, ამოსდის. თუთხმეტი წლისას ყველა კბილები უნდა ქონდეს, უკანა დიდის კბილების

შეტი, რომელიც შეოცე ანუ შეოცდა ექვს ეწელიწადს ამოუა.

საჭმლის ლუგმა, რომელსაც კაცი ჭეღაშავს, უნდა კარგათ დაღუჭილი იყოს ე. ი. დაგუწვილი, ნერწყვი და ღორწოში არეული. ამის შემდეგ საჭმელი გუჭში შიდის. უნდა კაცმა დიდხან დაღუჭოს, არ უნდა ჩქარობდეს, რომ მთელი ლუგმა გადაყლაპოს, საგუთრად ფეჯლისაგან გაკეთებული საჭმელი, და თუ კარგათ ნერწყვი არ აიძრია კაცი გერ ინგლებს და მოუნელებელი გადის ტანიდგან. თუ კბილები კაცს კარგათა აქვს, უნდა ორსავე მხარეს საჭმელი დაღუჭოს, რომ თანასწორეთ კბილებმა იმუშაონ და ნერწყვც, რომელიც დაღუჭვის დროს გამოდის ჯირკვლებიდან, ორისავე მხარედგან საყოფად გამოვიდეს, ამიტომ, რომ როგორც წინათ მოგახსენეთ ნერწყვს ჯირკვლები ორსავე მხარეს არიან. ენა, როგორც ყველას შეუძლიან შეამჩნიონ, შეჭმლის ღუჭუასა, სდებს საჭმლის ლუგმასა კბილებს შუა, და ორსავე მხარეს აბრუნებს, ერთის სიტყვით, როგორც - კარგი შეწისქვლე, რომელიც თანასწორად აუჩის ხორბალს წისქვლის ქვაზედ.

როდესაც საჭმელი კარგათ დაიღუჭება, მაშინ აღვიღად ენის შუა მოგროვდება და ენაც აიწევს ზეით და საყლაშავისაკენ აიძრება, და როგორც მარხილი დაჭქანდეს აღმართიდან, ისრე ჩაუშება ყაყრანტოში, ყაყრანტოში როდესაც საჭმელი მივა მაშინ ყველა ნახერკებთან ახლო არის და შეუძლიან, რომელსაც მოხვდება იქ ჩავიდეს. მაგალით სასუნთქებელ ყელში, რომელიც წინა და უკან იმყოფება ანუ მალღა ცხვირის ნესტოების ნა-

ხერეტებში. მაგრამ ეს რომ კაცს არ დაემართოს, ეს ხს-
ხერეტები მაშინვე ჩამოეფარებიან, რომ საჭმელი არ გა-
უშვან: ყელის გასაყალი ენით და სესტოებისა სასის ფა-
რდებით, დაიფარებიან, ე. ი. იმ დუჟის გარსის გრგლუ-
ბისაგან, რომელიც წინათ მოგახსენეთ: ეს ფარდა ჩამო-
ეშუტება და ცხვირის ნახერეტებს დაჭყარავს. რასაც შე-
ულაპვასეოდ მოგახსენებთ, მსწრაფლად სწარმოებს ჩუტნის
პირში, ჩუტნის გაუგებლივ ვულპავთ ლუგმა ლუგმავედ,
მაგრამ სულ ისრე მოჭქმედებს, როგორც შე თქვენს
გიაშხეთ.

დუჟის გარსი, რომელიც პირსა და ენას ჭყარავს ჩა-
დის უფრო შორს და ეცობა საჭმლის მიმღებ ყელის
შინაგანს, გუჭსა და წელესა. თუ ეს გარსი კაცსა სტეივს
გუჭში, მაშინ ენაზედაც შეეცობა, ამისათვის ექიმები
ენას უშინჯვენ, რომ შეიტყუან გუჭის ამბავი. მაგრამ
დუჟის გარსი პირში თვითონაც ეტკინება კაცსა. ვატარა
ყმაწვლებს, ხანდისან ამბავად ხავსი გადაეფინებათ. ამ
ავათყოფობას საგენკს ეძახიან და ექიმის წამლობა უნდა.

ხანდისან ახალდაბადებულ ბავშვებს ენის წვერი პირის
პირს შეახორცდებათ, მაშინ ბავშვი წოვას გულად შეიძ-
ლებს, ენა არ ეძვრის, და თუ დედაში, უცოდინარობისგა-
ნა ვერ შაამჩნია, ბავშვი უძუძოთ დაჭლეჭდება, გახდუ-
ბა და მოკუდება. ამას უნდა იმით უშველოს რომ, ას-
ტრან ის დუჟის გარსის ნაჭერი, რომელიც პირს შეხ-
ორცობს; თუმცა ეს ოპერაცია ძნელი არ არის მაგრამ

უნდა გაუფრთხილდნენ. რომ სისხლის ძარღვები არ გა-
შვრან, რომელნიც ენის ქვეშ მრავალია.

ხან შიძლება, რომ ბავშვის, ანუ უფრო ხშირათ ხნი-
ან ვაჟს ენა იქნამდინ დაუსივდეს, რომ შიშში აღარ ეტ-
ეოდეს და გბილებს შუა გამოეშვროს. მაშინვე უნდა
ენა ზეით პირზედ დაუსეროს, რომ ბევრი სისხლი გა-
მოვიდეს, თორემ კაცი დაიხრჩობა; ენაკი ექიმმა ანუ გა-
მოცდილმა დალაქმა უნდა დაუსეროს.

წამხდარი გბილები, იმის გარდა, რომ ტკივილით კა-
ცს აწუხებენ, მკნებლობა იმითა მოაქვთ, რომ კაცი კარ-
გათ საჭმელს ვერა ღეჭს იმ გბილებითა, რომლისგამო
ხან სულ დაუღეჭავსა ჭელაზავს; ეს დაუღეჭავი საჭმელი
გუჭში მიდის და გუჭიც როგორც უნდა ისრე, ვერ ინე-
ლებს. გბილის წამალი ბევრ ნაირია, მაგრამ ისეთი წამ-
ალი არ არის, რომ ყველა წამხდარ გბილს უშველოს. გბი-
ლის ტკივილი ძალიან შემაწუხებელია კაცისა. ყველა რაც
გბილის წამალი, კაცმა იხმაროს უნდა ექიმს უჩუბნოს,
ამიტომ, რომ თითქმის ყველა წამლები, გბილისათვის სა-
წამლაკნა არიან. გიჩნევთ, რომ უფრთხილდეთ იმ გვარ
უცოდინარ წამლებსა, რომელთაც ქვეყნის მაწანწალა ხა-
დხი ამღევს უბრალო კაცსა, რომ გბილზე დაიდუას. ამ
წამლებისგან გბილები იღებებიან და შრთელი გბილებიც
ასტკივდებიან. არის ერთგვარი გბილის ტკივილის ღა-
ნისძიება, რომელიც უექიმოთაც შეიძლება გაუკეთოს, ე-
ი. უნდა პირსახორცი ცივ წყალში ჩასვკლოს, შერე გა-
სწუროს და იქით უბაზედ დაიდვას, საითაც გბილი სტკი-
ვა, და შერე იმაზედ თბილი ხელცახორცები დაიფაროს. ამით

გბილის ტკივილი ხანდინან შეუუჩდება ხოლმე, თუმცა ხან
 ღძილი და ღოყა დაუსიგდება. ამ ღძილისა და ღოყის
 დასიებას სამსივნეს ეტყუან; მაგრამ სამსივნე საშიშო
 არ არის, იმის სამსივნით გბილის ტკივილი დაუუჩდება.
 რომ სრულებით განთავისუფლდეთ ტკივილისაგან, ერთი
 ღონისძიების მეტი არ არის, ე. ი. წამსდარი გბილი
 უნდა ამოაღებინოთ; მაგრამ ერთი გბილის ამოღება სსჭა
 წამსდარ გბილებს ვერ უშველის. გბილება ხდებიან შთე-
 ღის სხეულის სისუსტისა და ავთმყოფობისაგან, მაგა-
 ღით. სიჭლექისაგან. მაგრამ უფრო მომატებულათ უწ-
 მინდურობისგამო. (*) ამ ამ რიგათ უნდა დაიცვას გბი-
 ლები: უოკელ დიდას პირის დაბანას დროს, უნდა გბი-
 ლები გამოიარეცხოს პარაშოკით, ეს პარაშოკი უნდა შე-
 დგენილი იყოს: დაშვარ პურის ქერქისაგან, მალნე'სიისა-
 გან ანუ თამბაქოს ფერფლისაგან; კიდევ მარკებელია საშა-
 ნით გბილებით გასევა, თუმცა ეს ძალიან სასიამოვნოა
 არ არის. უოკელ პურის ჭამის უგან უნდა პირი წმინდათ
 გამოიარეცხოს და რაც გბილებს შუა საჭმლის ნაკუწები
 დაჩენილია უნდა გამოიღოს გბილის საწმენდით ან
 ბატის ფრთით. პირის გამოსარეცხათ ძალიან კარგია
 ოდგა, არაუი ანუ ოდგეოლონი. უნდა ძალიან უფრთხილ

(*) ამბობენ, რომ შაქარი და სსჭა ტბილეული სწვენს
 გბილებსაო, ეს მართალია, რომ წამსდარი გბილები შაქ-
 რისაგან სტკივათ; მაგრამ მრთელი გბილებისათვის სრუ-
 ლებით მაგნებელი არ არიან, ე. ი. არ ახდენენ, და გი-
 საც ბაკშეს მრთელი გბილები აქუს გამოუთგები არ აწვენს.

დეთ პირის სიწმინდეს, და ხშირათ გამოირეცხათ ხელ-
მე, თორემ პირი უსუფთაობისა და საჭმლის გბილებში
დარჩენლობისგამო, პირის სიმეწალე დაემართება კაცს.
რომლის შორჩენა ხანდისან სრულებით არ შეიძლება. ვი-
საც გბილება ავლია, უნდა საჭმლის დასადეჭავათ სპი-
ლოს ძვლის გბილება ჩაისვას. მაგრამ ჩასასშეღი გბილე-
ბი ძალიან ძვრია, ამისთვის იმაზე დახარკავს აღარ გაგი-
გძძელებთ.

ლექცია IX.

გუჭი, წელები, ღვიძლი. და სხვა მუცლის შინაგანი.

უკანასკნელ ლექციაში მოგახსენეთ, როგორც დაღეჭი-
ლი და ნერწყვი არეული საჭმელი პირის ნახევში მიღ-
ის და იქიდგან უანერატოში. ესლა უნდა აგიწერათ და-
ნარჩენი ორღანები და საჭლმის მოსახელებელი მასალები
და ან საჭმელი გუჭში და წელებში როგორ სწარმოებს.
პირსუგან არას უანერატო, ამის შემდეგ გუჭი, წელები,
და ბოლოს ღვიძლი და სხვა შინაგანი, რომელნიც შეე-
ლიან საჭლმის მოხელებას. საჭლმის მიმღები უელი—
ხორცის შილია, სიგძით ცხრა დიუმამდინ, და სიგანით
თითის სიმსხმრედ ერთ ნახევრათ მეტია, მდებარებს უ-
კან გულში, საზურგე ძვალს ახლო, ასე რომ, შთელი
უანერატოს პოენა კაცს რომ უნდოდეს, კისრის
კანი და გუთები უნდა გასჭრას, შემდეგ უნდა გაკნატელის
სასულე იქით მისწიოს,—და გულის ბადელაში გულის

ძვალი რომ აგლიჯოს, უნდა ფულტკები და გული ამო-
იღოს. მეტე გულის ფიტრის ძირს მუცელში ყანურატ-
ოსა ნახავს, ეს სწორეთ იმ ადგილადაცან, რომელსაც გუ-
ლის გოვზს ეძახიან, შედის გუჭში, ე. ი. ეს მილი გა-
ნიერდება ასე რომ სურის მუცელსა ჭკავს და ჭქვან გუჭი.

გუჭი, სხუა საჭლმის მოსახელებულ ორდარობით, ძე-
გს მუცლის ბაღელში, რომელიც გულისაგან მოშორება-
ულია ხორცის ფარით, ეს ფარი მდებარებს ტანის სის-
განეზე და აქუს რამდენიმე ნახურეტები, რომელშიაც გუ-
ლიდგან მუცელში ყანურატო გადის და აგრეთვე დიდი
სისხლის ძარღვები. გუჭი, როგორათაც ყანურატო, არის
ხორცის მილი, რომელშიაც ღიბი შოფენილია, გუჭს ორი
ნახურეტი აქუს: მარცხენა, სადაც თავდება გულის გოვზის
ჭკეშ, და მარჯვენა, სადაც თითონ გუჭი თავდება და
წვრილი წელი.—მარჯვენა გვერდის წიბოსთან იწეობა
როდესაც გუჭში საჭმელი არ არის, გაბრტყელებულია და
ჭკიდა მუცლის ზეით ნაწილში, ასე რომ სრულებით არა
სჩანს და გერტ ხელით კაცი გასინჯავს; და თუ საჭმლით
სამსუა, მაშინ გაგანიერდება, ტანის სიგანეზე მოხრუნდ-
ება და გვერდის წიბოსთან ისე ჭკადა, რომ გუთებსა
და განს აწეება, ამიტომ კაცი ძალიან რომ გაძლება, ზე-
ითი მუცლის ნაწილი ჭიბ ზეით, გამოეებრება. გუჭი
საჭლმით რომ ბრუნავს, მაშინ თითქო ტუდება ხოლმე
იმ ადგილას, სადაც ყანურატო თავდება, და აფარებს იმ
ყანურატოს ნახურეტსა, ამისათვის საჭმელი გუჭიდან უ-
გან შირის ნახურეტში კეღარ ბრუნდება, თუნდ რომ კი-
დეც ზურის ჭამის შემდეგ კაცი უიწევე დადგეს. გუჭი-

დგან საჭმელი, რომ წელეში მიდის, იქიდგანაც უკან გულად დაბრუნდება ხოლმე, ამიტომ რომ მარჯუენა გუჭის ნახერცისა. სადაც წელეში იწეობა, აქნს საფარავი დუჟის გარსისაგან, რომელსაც მთელი საჭმელი წელეში შევა, მაშინ საფარავი ჩამოეშვება და საჭმელს უკან აღარ უშვებს.

დუჟის გარსსა, რომელიც, როგორცათაც პირში, ისრე შიგ გუჭში ეცხობა, აქნს პატარ პატარა ჯირკულები, რომელთაც, ზოგს ლორწო გამოაქნს და ზოგს გუჭის წვენი; ამ წვენს მეყვე გემო აქნს, და საჭმლის მონყეუბისათვის უპირველესია. საჭმელი გუჭში ნელდება, ე, ი. აირვეს გუჭის წვენში და ლორწოში, სრულიად მგზავსებას გამოიტყლის და ერთნაირ ფაფათ იქცევა, რომელშიც კაცი სხუა და სხუა საჭმელს ვერ გაარჩევს მაგად. ხორცის პურისაგან, ერბოს კვერცხისაგან და სხ. ამისათვის სსჭმელი გუჭში რომ შევა, ქანობს ერთის ბოლსოდგან მეორე ბოლომდინ, და ინჯდრვეს, როგორც საადგებელში ერბო, და ამ დროს გუჭს ეოკულ დუჟის გარსიდგან, სადაც საჭმელი მოხუდება ხოლმე, გამოდის გუჭის წვენი და ხუდება საჭმელსა, რომლის მიწეზით მგზავსება სრულებით ეცულება, ლორწო, რომელიც სწკეთს ჯირკულებიდგან, უფრო ძიელ—ათხელებს საჭმელსა, ამას გარდა, სწმენდს გუჭის შინაგანსა, იცავს იმ მავნებელ ნივთიერებიდგან, რომელიც საჭმელთან გუჭში ხუდება. აჩიან ისეთი ნივთნი, რომელნიც საწამლავნი აჩიან მაგალით. დარბიანა, სუფიძიანი, ძალიან მალე ჩასჭამენ გუჭსა, და ლორწოც საკმაოდ აღარ ექნება, და

თუ საექიმო წამლები არ გაუკეთეს კაცი მოკრძობა; მაგრამ სხვა საწამლეებისაგან კუჭის ღორწო შართლად, კაცს იცავს, მაგალ. კაცს არ ავნებს გველისა ანუ ობობას შხამი, რომ ჩაყლაპოს, აი ამისგამო თვალთ მატები, რომ შხამიან გველებს ხაღხს აჩუჭნებენ, იმათ თავებს ჰიარში იღებენ და იმათგან გაშვებულს შხამსა ჭყლაპვენ.

ყველაზე კარგათ კუჭი სორცს ინელებს და ჰიარი ფქვილიან საჭმელს გვიან ღეჭავს. ყველა სორცსა მრთელი კაცი კარგა ინელებს, თუნდა დაღუჭილი კარგათაც არ იყოს, ანუ ისრე დაუღუჭავიც რომ არ იყოს, მაგრამ ფქვილის საჭმელი მაგალით. ერბო გვერცხით და რძით მოსეულია ცომი და გამოცხობილი, ღობიო კაცმა რაც შეიძლოს კარგათ უნდა დაღუჭოს. ამის გამო კაცს არ უნდა შეუშინდეს, რომ უცებ ცოცხალი ცხოველი ჩაყლაპოს მძინარეშა, მაგალით. თაგვი, ბაყაყი და ამგვარი ჰატარა ცხოველი, ამიტომ, რომ რაშწამს კუჭში ჩაუღუნ მასინვე დაიხრცებიან და შონულდებიან. კაცი საჭმელს ორს ანუ სამს საათს ინელებს, ე. ი. სამსაათის უკან სადილს შემდეგ კუჭი დატარეულდება, საჭმელი იმაში აღარ დარჩება, და წელებში გავა.

კარგათ რომ გაკშინჯოთ ის ფაფა, რომელშიაც კუჭში საჭმლისაგან შედგენილია, და რომელიც წელებში გასვლას აპირებს, ვნახამთ იმაში რომ სორცი და გაციკებული (Студень) თუთრად გათხლებულან, ქონი სიმსუქნე და ძროხის ერბო დამღნარან ზეთუნის ზეთივით, ძელები დაშლილან თავთავის შედგენილ ნაწილებათ, ე. ი.

გატიებულათ და მიწათ (*) გატიებული გამოცევილა, როგორც გათხარით, და მიწაკი არ გამოიცევილა; ძელის მიწის გარდა გუჭში და წელებში არ გამოიცევილან ხენ-ხეები და სიღის გურგები, როგორათაც მბაღისა, ატვი-სა. ქლიავისა ესენი შეუცევილად გადიან ყველა წელებში და თავისვე სახით ტანიღგან გამოიცევილან, ამიტომ რომ სისხლისათვის უვარგისსია არიან.

ამ ნაირათ გუჭში საჭმელი ნელდება. პირველათ ფიქ-რობდნენ, რომ გუჭი საჭმელს სესამსო, როგორც ფრინ-ველებს, რომელთაც მართლად ამ ნაირათა აქეთ გუჭი. ფრინველების გუჭი ძალიან მაგარია და შეუძლიან გაჭ-ულიტოს ანუ დაფქვას საჭმელი; მაგრამ კაცს ამ ნაირათ არა აქვს. იმას გუჭი რბილი და მსვილი აქვს. აქ საქმე მსოფოდ ღორწილსა და გუჭის წვეწვედ არის დამოვი-დებული, რომელნიც სცვლიან საჭმელს, ამას გადევ შეკლის სერწეუ, რომელსაცა ველაბათ საჭმელთან, ამის-თვს უნდა ვეცადნეთ რომ ეს სითხელე მოვიმატოთ, რომ-კარგათ იმოქმედონ. გუჭის წვენის მოქმედებას შეკლის რამდენიმე წამალი, იმათი განწესება ექიმის საქმეს და სე-რწეუს მომატება ყოველ კაცს შეუძლიან, საჭმლის უკან უნდა თამბაქო მოსწიოს ანუ, როგორც დადგატები ხა-ხადიან, ცოტა ყავა ან ჩაი დალიოს.

წელები იწეობიან მარჯუწნა გუჭის ნახვრეტთან, მარ-ჯუწნა წინა წიბოების ახლო; აქედგან შემოუხვევენ მარ-ცხნივ გუჭის ქუწით, და მდებარეებს გრგოლივით, ერთი

(*) ნახე მეორე ლექციაში.

გრგოლი მეორეზედ. და არიან მთელ მუცლის, ხადელა-
ში. წელეხას მილი მარჯვენა ფერდს უახლოვდება, ცოცა
თქოს ნაკეტს ზეით, მეტე გიდეკ უხვეკს და მიდის კი-
დეკ ზეით, ერთის ზოლით და არა გრგოლით, მარჯვენა
წიბოს წინ; აქედან ზედა კერძო პირველის გრგოლისა-
გან გუჭის გვერდზედ, მიდის მუცლის სიგანეზედ და მა-
რცხენა წიბოს წინ ახლო ეშვება ძირხა, და გადის მარ-
ცხენა მუცლის სიღრმის მხარეს. ამ სიღრმეს ქვეით უკა-
ნასკნული წელის მიღის ბოლო უკან შორსა ძეკს, ზურ-
გის ძვალთან, და თავდება უკანა განსავლელის ნახვრეტით.
იმ წელის ნაწილსა, რომელიც გუჭთან მარჯუენა ფერდა-
მდინ მიდის, ჭქვან წვრილი წელეხი, და დანარჩენი მარ-
ჯუენა ფერდიდგან უკანა განსავლამდე, ჭქვანთ მსხული
წელეხი. მსხულისა და წვრილის წელეხის სამძლვარზე,
წელის მიღში, არის ისეთი სავარავი დუუის გარსისაგან,
როგორც გუჭის ბოლოს იყო; ეს სავარავი მაშინ გა-
დაეფარება როდესაც გამოუყენებელი საჭმელი წვრილის წე-
ლებიდან მსხვილ წელეხში გავა, რომელიდგანაც ამ მიზე-
ზით ვეღარ დაბრუნდება. ყველა წელეხს შუაში სცხიათ
დუუის გარსი. რომელშიაც არიან ჭირკვლები, რომელნიც
ლორწოსა და წელეხის წვენს უშვებენ, და საჭმლის ზო-
ნელებასა შეკლან. მთელი წელეხის მილი გრძელია; თუ
კაცმა გძლათ გაჭიმა ოასხსა და ნახევარ საუენამდინ იქნება,
ამისათვის წვრილი წელეხი მუცელში გრგოლივით აწევა,
თორემ სხვა ფრთვ არ დაეტეოდნენ საჭმლის ფაფა წვრილ
წელეხში ძალიან ჩქარა გადის, მაგრამ იმათი დანარჩენი,
რომელიც მსხულ წელეხში გადის, უფრო ნელა გადის,

და ხან დიდ ხან იქვე რჩებიან, ამისგანვე კაცს სიყაბზე მოხდის. (*)

საჭმელს წყლები თითოხვე აზრებინებენ. ამიტომ, როცა იმათში საჭმელი მდებარებს, დაუდგრომლად იკრუნხსებიან და განიერდებიან, ივლანკებიან სკიდგან ქუჭრითა მდე როგორათაც წურბულა, როდესაც სისხლსა სწოვს, და ამასობით საჭმელს იყაფას სწევს უფრო და უფრო უკანა განსაკვლამდე. შეიძლება, მაგრამ ძალიან ძვირით, რომ დიდი ტკივილები მოუვიდეს კაცსა, როცა წყლები აუღელდებიან, მაშინ კაცს დაუწუებს გლეჯასა, საჭმელს იყაფებს საქმებასა, ამიტომ რომ, საფარავა ვერ იმაგრებს საჭმელის ნარევისა თავის ალაკს. ეს ავთიმეოფობა ძალიან ძნელია, მაგრამ მადლობა ღმერთსა, რომ ხშირი არ არის. მუცლის ბადელას ზეით ნაწილში, მარჯუენა გვერდის წიბოებს ქვეით, მარჯუენა ძუძუდგანა ქუჭრით საშა თითის დადებანედ, და უკანასკნელ მარჯვენა წიბოსთან, მდებარებს ღვძლი, ღვძლი არის მაგარი შავ-მოწითლო ფერის შინაგანი, წონით ოთხ გარვანქამდე. ის მდებარებს იმ ალაკს, რომელიც მე ესლა თქუენ ავიწერეთ, ღვძლი ცოცხალ კაცს კელით არ შეიძლება გაუშინჯონ წიბოებს ქვეით; მაგრამ რამდენსამე ავთიმეოფობის დროს მაგალით. აქაურა კაკასიის ციების დროს, ღვძლი სის-

(*) შთელ კაცს სიყაბზე ისრე, რომ მოუვიდეს, სასაქმებელი არ უნდა დალიოს, და ყველანე უკეთესი იქნება, რომ ცივის წყლის ოენა დალიოს. ოენა მსხვლ წყლებსა სწმენდს, სასაქმებელივი ტუულიად გუქსა რვეს.

ხლით გაიძვება, გაიტყნება, დაუწყებს ტკივილსა და იმას ქვეითხარი გამოიძვრება უკანასკნელ გვერდის წიბოს ქვეით, და ხან წელებს დაჭყარავს სოდმე მარჯვენა მხარესა. ამ დუძლის სიებას ჭქვან შეგუბება (Завалъ). შეგუბება გაივლის, ე. ი. დუძლი მაშინ დახატარავდება, როდესაც ტიებას მოაჩვენებს, და თუ ტიებას არ უწამდეს და ან დაუდგენელად უწამდეს, შეგუბებას მოემატება, და კაცი მოგუბდება წელმანკიო, რომლის მისეხსნაც მერმე გაიგებთ. დუძლი ვ. რეკალი: თქმუნს კიდევ იცაო კანის ჯირკვლები, ჰირის დუჟის გარსისა გუჭისა და წელისისა; ისიც იცაო, რომ ეს ჯირკვლები უშეებენ, რომელსამე სიოსელეს. დუძლი ტანში ეველასე დიდი ჯირკვალა, იქიდგან გამოდის სიოსელე, რომელიც საჭმლისათვის დიდად საჭიროა, ამ სიოსელეს ჭქვან ნაღველა, ზეთი დუძლის მხარე. რომელიც წიბოებთან არის, თანასწორეთ, და ქმუნსოცა სიოდრმე აქმუნს. ამ სიოდრმეში ძვეს ნაღველას ბუშტი, რომელიცა გავს მოგრძო ჰატარა სურას. ამ ნაღველის ბუშტიდგან ჰირველ წვრილ წელში გადის გარსებრივ მილი. ნაღველა, დუძლში გეოდება, მერმე ბუშტში ჩაისხმის, და როცა საჭიროება მოითხოვს წელსზედ დაიწყებს დენასა წელსზედ, დუძლიდგან ჩამოდის, სადაც თავის მიღება აქმუნს გატანილი, ბუშტში და წელსში. დუძლს გარდა, გუჭისა და ჰირველ წვრილ წელს ქვეშ მდებარებს კიდევ მოგრძო ვიწრო ჯირკვალი, რომელსაცა ჭქვან ქვეით საგუჭე. ის იშორებს თავის წვენს, რომელიც მილით, შედის იმ წელში, სადაც ნაღველა შედის. არის კიდევ მუცლის ბადელაში ჯირკვალი ტეიზი ის მდებარებს გუჭის მარც-

სენა მხარეს, მარცხენა გვერდის წიბოებ ქვეშ, და ციების დროს სიკვდება და დიდდება, როგორათაც ღვძლი, ამიტომ, ვისაც დიდისნის და ძლიერი ციება სჭირს, ორსავე გვერდის წიბოებ ქვეშ ტკივილი და სიმსივნე აქვს (შეგუბება). ღვძლს, ტყეზს და წელსსა ფეშტამალივით გადაფარებული აქვს აფსკა, რომელსაცა ჭკვან მუცლის შიგანურთ ბუდე, მუცლის ქონის ბადე; მუცლის შიგანურთ ბუდეზედ მდებარებენ სამუცლვე გუოები, ქანა და ზოდოს გარეგანი მთელი სსეულის გადასაკრავი კანა.

ამაობით მუცლის ბადელას, რომელშიაც მდებარებენ ეველა, რაც მოგახსენეთ შინაგანი, უკან ზურგის ძვალი აქვს, სეით გულის ბადელასგან იყოფება, როგორც მოგახსენეთ, ხორცის ფართი გვერდებზედა და წინ აქვს გუოები და კანი, ქვეით თემოს ბადელასგან, კი არაფრით არ იყოფება, ასე რომ შარდის ბურთი და ქალის სამო მდებარებენ იქვე წელზე ქვეით. რომელთაც ისინი შეეხებიან სსეუმლის ფაფა, კეჭიდგან რომ წერილ წელებში გადის, ერეკა ხალეულასა, გუჭ ქვეით ვირკვლის წვენსა, ღორწოს და თითონ წელების წვენსა. აქ სსეუმელზე დიდი და ხეზხიანი მუშაობაა, ეს მუშაობა პირიდგან დაწეებული წერილ წელებამდის არის და შერმე გათავდება ამ სსეუმელზედ მუშაობის შემდეგ, სსეუმის შერეულება ორნაწილათ განიყოფება. ერთი ნაწილი გაწურული, სსეუმლისგან განიყოფება; ეს სითხელე თეთრია, რქუსა ჭკვან და უნდა სისხლათ იქცეს, პატარა წელებიდგან სისის-ას-ლელ ძარღვებში, მთელი ტანის საკვებავათ, უნდა გადავიდეს. ამ რქეში არის ყველა, რაც ჩუჭნ სსეუმლის სსეუმ და

სსტა ნაწილს უნდა: ხორცისათვის, ძვლებისათვის, გარსისათვის, ქონისათვის და სს. ყველა ამაში განსაკუთრებული და გათვალისწინებულია. მეორე საჭმლის შერეულობის ნაწილი, კატის უნაზისა, როგორცთაც გამონაწერი, დანარჩენი, მაგარი, წვრილის წელბიდგან მსხვილ წელბში გადის და იქიდგან გამოიურება, ესლა მოგახსენებთ ორიოდუ სიტუვას საჭლმის მოსანელბებელ ორღანების სიწამბდრესედ და სსტა და სსტა შემთხვევასედ საჭლმის მონელბების დროს, რომელსაც უბრალო კატი, რომ გაიგებს, პირველ შემთხვევაში უშველის, პირ-ლებინება, რომლის დროსაც საჭმლის შერეულება კუჭიდგან ხელმეორეთ პირში აღმოაინთხვავ, თუ ეს პირლებინება ძლიერი არ არის, შეიძლება ეინულის ნაჭკები, რომ ჩაულაზოს აბეივიით აღარ აღებინოს, ანუ ტივი წყალი ხელხელა ჩაულაზოს, შავი ყავა დალიოს, გულის გოვსხედ ტივ წყალში დასკელებული პირსახოცი მიიფაროს. და თუ დიდი ხნისა და ძლიერი პირლებინება აქწეს ქეიმის წამლობა უნდა, დაორსულბებულ დუდაკატებს, პირველ თვეებში, დაემართებათ საშინელი პირლებინება, რომლისათხნაც მართალი წამალი არ იპოება; იმ დედაკატებმა რამწამს გაიღვიძონ, დილით უნდა ჭამონ რაშე: პურით ყავა, წვენი და ამგვარი მსუმბუქი საჭმელბები,—ამისგანმე პირლებინება გაუა ვილდებათ და არც ისე ხშირათ მოუათ.

ხანდისან კატმა, რომ სავნებელი რამე შეჭამოს, უნდა მაშინვე ძალათი ამოაღებინოს, არის ბევრნაირი წამალი, რომელიც ძალათი ამოაღებინებს; მაგრამ პირველ შემთხვევაში, პირლებინებისათვის, უნდა თითი ჩაიდოს ღრმათ პირ

რში, ენის მიწამდინ, პირის ნახევთან ფრთით უნდა უ-
ჩხრიკინონ, ანუ თბილი წყალი ბლამათ დააღუკინონ, აგ-
რეთვე ცოტა ცხელსაც არა უშავსრა.

გუჭის—წვა სნუულებაა, რომლის დროსაც კაცს მწა-
რეთ ანუ მკაცვე ღორწოთი აბოყინებს. ამას შველის, მე-
ლი წმინდათ დანაყილი, მადნეზია, აბზინდის ბალახისაგან
დაყენებული სასმელი, პატარა ბავშვებს გუჭის წვა რომ-
ჭქონდეთ. ბოყინის დროს ამოაქცევენ გუჭიდგან რძესა.
ეს იმისგან მოხდება, რომ დედის რძე წამსდარი იქნება.
ამასუდ მეჩმე მოგელაპარაკებით. აქაც მელი ანუ მადნეზია
შველის. ხშირათ შვიდისა ანუ ათის წლის ემაწვლებს უ-
მიზეზოთ მუცელი ასტკივათ ხელმე, პატარა ემაწვლები
ამდროს იბჟენენ ხელსა ანუ მუხლებსა მუცელზედ, რომ-
მლის გამო ტკივილი შეუუუჩდებათ, და თუ არ დაუუუჩდა,
მაშინ უნდა თბილი ნაცარი გულის—გოკოსთან დაადონ,
იქვე სამლოგვეები დააკრან და ათ მინუტს ემაწვლი თბილ
კანაში ჩასვან.

მუცლის გაბერვა, ამ შემთხვევაში თათქ კაცს მუცელი
გაბერაო, ეს იმისაგან წარმოსდგება, რომ წელებში ქა-
რები მოგროვდებიან და უკან განსაკვალადგან გერ გამო-
დიან, როგორც უნდა. აქ შველის ანისუნის წყალი, ანა-
სუნის ოტვა, საკამე ანუ კელიავიანი სასმელი.

ხანდისხან კაცს წელებში მუცლის ჭია გაუჩნდებათ, რომ-
ელიც თუთრ ზოჩანასა ჭკავს. და ჭქვან ღარიბი მარგალიტი.
მსხვილ ძარღვებში ემაწვლებს სხვა ნაირი ჭია აქ-
რთ: შრგვალი, მოწითლო და მოკლე, მაშინ შეიძლება,
რომ კაცს მუცელში ჭია შეატყონ, როცა ჭკავდებს, სხვა

რით სწორე კერ შეიტეობთ; ჭიისათჳს საქიმო წამალი უნდა; მაგრამ უმაწვლებს, რომელთაც მრგვალი ჭია აქჳო, უნდა გაბედვით ჭიის წამალი დააღვეინოთ, რომელიც ყველამ იცით, ჭიის მავრენი ანუ ამ წამლით მოხეული ჰური, რომელსაც აფთქაში ურეცეპტოთ ჭყიდიან და ჭია მართლათ მუცლიდგან გაიჭყავს.

თიაქარი - მძიმე და საფრთხილებელი სსეულებაა. ეს იმიასკან მოხდება, რომ ქვეით წელის გრგოლი, სიმძიმის აღებაზედ და გუგინტკასზედ ანეს სვა ძნელ შეშაობაზედ, გადის გუთების ჭონებში, რომელნიც მუცელს წინიდგან ჭყარკენ, და ჩაეშვება ან ჰარკში და ან სასარდულში, თიაქარი კაცს, რომ გაუხნდეს, მაშინვე უეჭველად ექიმის წამლობა უნდა, თორემ წელი მოიგლება გუთებში და კაცი სწრაფლად ტკივილებით მოკუდება. არიან სოფლის ექიმები, რომელნიც კისრულობენ თიაქარის მოჩენასა, მაგრამ დმერთმა დაგიფაროთ იმათ წამლობისაგან საქმე, რომ არ გაეგებათ, აჭერენ, ჭკრუნსხვენ ნატკენ ალაგს, და არამთუ თავის დღეში არ არჩენენ, და პირიქით სსეულობას აძსელებენ. გიდეკაც გეტყუთ, რომ თიაქარი ძალდინ საშაშო სსეულებაა, და იმას ექიმი უნდა, რომელსაც შეუძლიან მოჩენა.

პატარა ბავშვებსა. ხან უვრდისაგან ჭიანზედ თიაქარი გაუხნდებათ, კანი ამ ადგილას ამოიბერება და ღილისაებ გახდება. ამ გვარ ბავშვებს უნდა გამოშვებულ ალაგს დადოს კაცმა რეზინის ანუ შროპის საჭერი და მსუბუქათ მუცლის სიგანესზედ უნდა შეუხვან.

(შემდგომი მომავალ ნომერში იქნება).

შინაური მიმოხილვა,

თბილისის ახალი ამბები.

ამ ცოტა საწებში ქალაქში ბევრი შესანიშნავი საქმეები მოხდა, რომლებსედაც ჩვენს გვსურდა მოლაშაჩაკება ჩვენს საუჭარელს მკითხველთან, მაგრამ სედაც ათას სენთან გაცს ექიმიც იმისთანა შეჭხქდება, რომ ავითყოფს სასარგებლო საჭმელსაც აღუკრძალავს, და ეუბნება თუ არ აღასრულებ ჩემს ბრძანებასა სიკუდილს ხელთ მიგრემო იქ ავითყოფი კრიჭა შეკრულია და სრული ექიმის მონაა...

ჩვენს ექიმებს თავი ვანებოთ; ჩვენს ექიმებსედაც არ გვინდობა ლაშაჩაკი, ანვი რა ჩვენსი საქმეა! ჩვენსი სა-
მე—სუ!...

ჭო! იმას მოგახსენებდით: მოლაშაჩაკება გვინდობა; მაგრამ რასედა მოვილაშაჩაკოთ? ბატონუმობის საქმესედა რას ვიტყვთ! უკვლა ჩვენსმა მკითხველმა კარგათ იტის ან დაწეობილება, ან წარმართულება ამ საქმისა; თუ ვიტყვთ რასმე, ამასედა უნდა ვსთქვათ და სსქა შემთხვევაში უნდა დავიდუმოთ... ჩვენსში შინც როგორედაც ისრეა, რომ სასარგებლო რასმე ამბობდეთ, მტრობაში გართმეუქენ... სიმართლისას ხომ ნუღარ იტყვთ: სიმართლის

მთქმელი ცხადია შეკვლულათ და მოსისხლეთ შიანხიათ...

აქ შესანიშნვი იყო ჩუბნი ვიგებისა და ტორების ბრძოლა.

ვიგები დამარცხდნენ. . . . ეს ყოველთვის ასრუა, სადაც ცარიელი სიტყუა და არა საქმე. მაინც ესეც ძალიანი იყო ჩუბნის საზოგადოებისაგან.

ბარემ კიდევ ბევრი სათქმელი გვაქვს ჩუბნს ვიგებსა და ტორებსუდ, მაგრამ რა გქნათ... ყოველი მხრიდამ გაბოჭილნი ვართ. . . . ჩუბნი ამ საგანსუდ ბევრი რამ უნდა გკოტქუა მაგრამ... ეჰ! მე და თქუბნი ხომ გიცნობთ ერთმანერთს მკითხველთა!...

ამ ბატონუშობის საქმეს თავი დავანებოთ ჩუბნი რაკი აქამდნი არა ვსიტყუთ რა შინამ სათქმელი იყო, ახლაც არას ვიტყუთ როდესაც.

. . . ჩუბნი გვინდა შევეხეთ ახლა სხუა საგანსა, სხუა საგანისა მეოქი! არა, თუკი ამასუდ გრას ვიტყუოდით, სხუა საგანსუდ, რომელსუდც ჩუბნი გვინდა ლამაზაკი, ვანი რას გვაოქმეკინებს.. ჩუბნი ჯერ მაგ ღირსებამდინ არ მივლწუულვართ, რომ ჩუბნის აზრი საქმესუნთ დაბეჭდით მტკიცედ და გაბედვით წარმოვსიტქუათ... ჩუბნი

ვინ გვადიხსებს შავსა!.. ჯერ ერთი ესა, რომ შელავი არ გვიჭრის... და აქ უმთავრესი ეკ არის..

ვის არ ახსოვს ის უბედური დიდმარხვს აღების-ღამე რომდესაც დედა და შველი ამირაღლოები შეიქნენ მისვეკვზ-ღნი რამდენისამე ჰიჩისა?

საკვრველი და ჯერკოთაც გამოუკვლეველი მოკვლინებაა, ბევრჯელ კაცის თავსა. თუ ამგვარი მოკვლინება, თუ გრძნობის ამღვრევა შეიკაწროთ შემთხვევას, რომელიც ბევრჯელ და უფრო ხშირათ სრულებით უმიხეცოთ მოსდის კაცსა, თითქო არის რაღაც განსხვავება ამ გვარს ჩუტს ულებითი გრძნობასა და იმ გრძნობაში, რომელსაც ეტყუან წინათ გრძნობასა. მაგრამ ჩუტს ამ გრძნობის გამოკვლევაში არ შევალთ, რადგანაც ვერაფერი ფიზიოლოგი გახლავართ, ჩუტს გვინდა მხოლოთ ისა ვსთქვათ, რომ რაღაც გამოუთქმელი საქმე იყო უბედური ამირაღლოვის თავსა. ის ყველიერის კვრე ღამეს იყო თეატრში და შემდგომ სპექტაკლის გათავებისა შეიტვალა საშინლათ ფერზედ, აიტანა რაღაც უცნაომა შიშმა და წარმოუთქმელმა გრძნობის დეფამ, კაცი რომელიც აქამდინ არ ერიდებოდა არც მარტოყოფინას, არც მარტო სიარულს, ახლა ეძებდა და სთხოვდა თავის მეგობრებს, რომ შინამდინ გაეცილებინათ. (და გონებთ გიდეც ეთხოვნა, რომელისამე ამხანაგისათვის თავისთან მოსვენებასა იმ ღამეს). ბევრმა მეგობართაგანმა აიგდო სასატილოთ იმის სიხსა დადე. საწყალმა შეიმაგრან გულში თავის მღელვარე გრძნობა. იმას წარმოუთქმა თავის შიში, რომელსამე ერთს თავის მახლობელიან, რომელსაც აეგდო გიდეც ეს სხსა

ცილათ. შასუკან ამირაღოვმა აღარა სთქჳარა და წავიდა შინა.

მეორეს დღეს ხმა ამ დამის საშინელ მომხდარისა გაგარდა ქალაქში. საცოდაუობა, თუ როგორ დაეჩხოთ ეს უბედური დედა და შვილი ეჩთათა, სხჳა და სხჳა რიგათ ისმოდა ყველგანა. სხჳა და სხჳა იჭჳ და სხჳა და სხჳა დაჰმარაკი იყო მთელს ქალაქში.

აღუღებუდი ხალხი დადებდა; თხოულობდა სისხლისთვის სისხლსა ამ გაცხარებულს გულზედ, და თუ ხალხის ხელთა ყოფილიყო სამართალი ამ დამნაშავეებისა და ხელთ ჩაკარდნოდან საჭირო ჰიქნი, ყოველის გამოუძიებლათ და გამოუგვევლათ მისცემდენ საშინელს სატანჯუნქლიანს საეჭვილსა. მაგრამ ეს გაცხარება ხალხისა არ იყო გრტელი და დიდისხნისა: საქმის გადასვალმა გავლო ხანი, გული ხალხისა დაშოშმდა, მართლდნობამ თანდათან დაიჭირა თავის ალაგი და დასძალა გრძნობის მღელვარება, დამნაშავეები დაიჭირეს და მისცეს სამართალსა. სამართალმა ჰქმოვა, რომ ორი იყო ღირსი სიკჳადილისა. **27** მაისი ორშაბათ დღე იყო დანიშნული ამ ორი დამნაშავის ჩამოჩხოებისა. დამნაშავეები ჰალაჩებით გამოიყვანეს და დაატარეს მთელი ქალაქი. ზუნი ქალაქის ხალხისა დაედუნა ამ გულის გასახარელს სათამაშოსა... ბეკრი მგრძნობიარე გული ჰგრძნობდა ამათს მღგომარეობას; მაგრამ ბეკრი სულ თითქმის სვირით უუუკრებდა ამ კაცთ უბედურებასა. დამნაშავეებს გდოთ ნატრის თეკრა და როგორც ეტუობოდან ისინი უფრო სიბრადუდით უუუკრებდნენ ხალხსა, ვიდრე ხალხი ამათს.

რამოდენა ხალხი დაგვედო! — სთქვა ერთმა დამნაშავემ.

— დაგვედოს, — უპასუხა მეორემ: — ჯერ მაიმუნს და ჯამბაზს დაუდებთ სოფელში იმოდენა ხალხი და ჩუქნში უფრო კარგს სანახავს არა ნახვენ.

მეორემ უპასუხის მაგივრათ გადაწმინდა უღვასები შებოჭილის კელებით.

სარჩობელას გარშემო იდგა თითქმის მთელი ქალაქის ხალხი და მოელოდნენ ამ ბედნიერს წუთს. ძლივს, რომ დის მოვიდა ეს პრეტენცია. დამნაშავეები შეიყვანეს სარჩობელაების ძარში. ისინი ცოცხლივს ქსედადნენ თავის სსსაფლავებს. იმათ რამდენჯერმე თვალ გასტკერებით გადაჭხედეს თავის საუკუნო საცხოვრებელს და გააქნის თავი.

— ეჭ! ესენი თუნდა ჩამოაჩხონ, აშირადღოვები აღარ გატოცნდებიან, — ამბობდა ისივე ხალხი, რომელიც ამ სსში თვის წინათ იითონვე თხოულობდა ამით სისხლსა.

ამგვარ შებრალებითს მართლდნობიანს ლაშაჩაკს ბეგრგან გაიგონებდით ამოდენა ერში.

ჩუქნს გაგვაკვირვა ერთმა უბრალო ქალაქის კაცების სვეამ.

— საგვრველია, — სთქვა ერთმა, რომ ეგენი სულ ჩემგან იღებდნენ სოფლსა და კარგათაც ვიცნობდი მაგ რთთაგესა, მაგრამ შატატანს, არამთუ ცუდი რამა ერთი უბრალო წყინებაც არავის მოჭკონებია.

— ეჭ! — უპასუხა მეორემ: — ვინ იცის რომელი იყო მაგათი საქმე! ვაჭირებს და სხუა რინობა რას არ აქნევენებს კაცსა.

— შედა ჩემა ღმერთმა შაგას მართალს ამბობ, — უხას-
უსა შესამე: — ვინ იცის როგორ იყო მაგათი საქმე!...
როგორ შესტდნენ და ემე ჰქნეს.. ეგენი წინათვე ისე
უნდა სხუა და სხუა რიგათ შეემაგრებინათ, რომ ესღა ეგ
არ ჩაედინათ, თუ არა უგუნურმა და გაჭირვებულმა რაიცის..
ყველა საქმე მოსაკვალა. მეტადრე ჩუწნისთანა, ემე ბრი-
ვის კაცს რა გაეგება, თუ ერთი ბეწვა ჭკვა ემე ჰქნა..

აქ შეიქნა ჩორჩორი, დამნაშავეები აჭყვანდათ კიბეზე,
და ველარ მოჰქვარ ყური ამ სამის ღაზარკის; ვგონებ
იმათაც მაშინვე მოსწყვიტეს თავის ფილოსოფიური სჯა.

პირველმა დამნაშავემ, როდესაც მოჭყვანდათ კიბეზედ,
რამდენიმე სიტყუა წარმოსთქვა, რომელსაც ჩუწნ სსჭი-
როთ არა ვრცხთ გამოსაწერათ, და ამოვიდა კიბეზედ
უსიტყოთ, თითონვე გაუყარა თოკში თავი და გადმო-
ვლო კიბიღამ. მეორე დამნაშავე უყურებდა ამ სეიჩს, ის
ამის დანახვასედ უფრო შეიცვალა ფერზედ, თვალები აუ-
მღვრა, მიადგა იმასაც ეს რიგი. ის მტირედის მუხლების
თრთოლით ავიდა კიბეზედ და როდესაც სთქვა, რომ
ესღა ყველა გვხედავსო შესდგა, და დაიძახა ხმა მაღლა
რადებინა. მაღლობაა ღმერთსა... იქნება ახლა შენდობაც
აღარავინ გვითხრასო...

ის აპირებდა კიდევ რიღასაც თქმასა, მაგრამ ზალაჩმა
გადმოაცვია თავსათარავი, გაუყარეს თოკი, წაუჭირეს რაც
ძალი და ღონე ჰქონდა, და როგორც კუნძი ისე გადმო-
ავდეს კიბიღამ. ის ჩამოვიდა, რამდენჯერმე საცოდავით
გაიფანოხალა და გაჩერდა. ხალხი შესტქვროდა პირ დაღ-
ებულად. მწუხარება და სიბრალეული ისახებოდა ყველას

სახეზედ.

სიკრძალოდ დასვა, როგორც მოგეხსენებათ, არის დადებული კანონისაგან ხალხის გასატყუებათ და მაგალითის საჩუქნებლათ. . .

ხალხი, რომ ამას გასტყუებით უცქერდა, უცებ ერის აღზარს შეიქნა ჩორჩორი: ერთი თავადის შვილისთვის მთქრათ ჯიბე თხუთმეტის თუმნით; ქურდები იქვე დაიჭირეს. მეტე თავადის შვილი ინახა ჯიბე და ქისა შვილი თუმნით აღარა ჭქონდა.

—სულ ერთია, —სთქვა ერთმა ოხუნჯმა სომეხმა:— გინდ ქურდებს წაუღიათ გინდ შიგრიტებსა!

აქ რომ ეს ამბავი იყო შიგ აკლავარში გაიტაცება ერთი სახლი. ამ სახლის პატრონები სულ აქ ყოფილიყვნენ საყურებლათ და ქურდებს ესარგებლათ ამ მარჯვე შემთხვევითა.

«ცისკრის» რედაქციისათვის.

— ბრწყინვალე კნია დიმიტრი თუმანიშვილს. თქვენგანით გამოგზავნილი ჰასუსი «ცისკრის» რედაქციაში ქვეყლი ბეჭად კრიტიკაზედ, ან იბეჭდება, რადგანც მეორე უუცხადი გამოდის ახლა ქართულს ენაზედ, და «ცისკრის» თანამშრომლებზედ გიება რიგია «მოამბეში» დაიბეჭდებოდეს.

— ბრწყინვალე კნიათს ირაკლი ლორთქიფანიძეს. — თქვენგანით გამოგზავნილი სტატია ან იბეჭდება ამავე შიშვენიით.

უფალ რედაქტორ!

საშწესაგონა, რომ ჩემს თარგმანში «წინაგონის» ლექსებში » იმდენი შეცდომა მოსულა. ახლა გთხოვთ, რომ რადესაც სულ ერთიანათ დაიბეჭდოს ცისკარში, ჰაშინ ცისკარში და ცალკე წიგნებში ერთათ გაუკეთაჲ შენიშვნები.